

T. B. M. M.

TUTANAK DERGİSİ

15 inci Birleşim

15 . 6 . 1999 Salı

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
I. - GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	293
II. - GELEN KÂĞITLAR	293
III. - YOKLAMA	296
IV. - BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI	296
A) ÇEŞİTLİ İŞLER	296
1. - Başkanvekili Ali İliksoy'un, Başkanvekilliği görevine başlaması nedeniyle konuşması	296
B) GÜNDEMĐŞİ KONUŞMALAR	296
1. - Van Milletvekili Hüseyin Çelik'in, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun genel ekonomik durumu ve sınır ticaretine ilişkin gündemdişi konuşması ve Devlet Bakanı Tunca Toskay'ın cevabı	296:299
2. - Amasya Milletvekili Gönül Saray Alphan'ın, Amasya Tamiminin Türk siyasi tarihindeki rolüne ilişkin gündemdişi konuşması	299:300
3. - Bursa Milletvekili Ahmet Sunnetçiođlu'nun, orman köylülerinin sorunlarına ilişkin gündemdişi konuşması ve Orman Bakanı Nami Çağan'ın cevabı	300:303
C) TEZKERELER ve ÖNERGELER	303
1. - Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine gidecek olan Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'e, dönüşüne kadar, Millî Savunma Bakanı Metin Bostancıoğlu'nun vekâlet etmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/129)	303
2. - İŖveç'e gidecek olan Devlet Bakanı Hasan Gemici'ye, dönüşüne kadar, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hasan Hüsamettin Özkan'ın vekâlet etmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/130)	303:304

C) GENSORU, GENEL GÖRÜŞME, MECLİS SORUŞTURMASI VE MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİ

304

1. – Yozgat Milletvekili İlyas Arslan ve 20 arkadaşının, Yozgat İlinin ekonomik, sosyal, kültürel ve kentsel sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/1)

304:305

2. – Balıkesir Milletvekili İsmail Özgün ve 23 arkadaşının, esnaf ve sanatkarların sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/2)

306:307

3. – Konya Milletvekili Veysel Candan ve 21 arkadaşının, THY'nin zarar etmesinin nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/3)

307:309
309**IV. – ÖNERİLER****A) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ**

309

1. – Genel Kurulun çalışma gün ve saatleri ile gündemdeki sıralamanın yeniden yapılmasına ilişkin Danışma Kurulu önerisi

309:313

V. – SEÇİMLER

313

A) KOMİSYONLARA ÜYE SEÇİMİ

313

1. – Adalet; Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm; Çevre; Dışişleri; Dilekçe; İçişleri; İnsan Haklarını İnceleme; Kamu İktisadi Teşebbüsleri; Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor; Millî Savunma; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler; Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji; Türkiye Btyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonlarına üye seçimi

313:326

VI. – KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

326

1. – Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesi-ne Dair Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/9) (S. Sayısı : 2)

326:371

VII. – SORULAR VE CEVAPLAR

372

A) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

372

1. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun bazı maddelerinin uygulanmasına ilişkin sorusu ve Maliye Bakanı Sümer Oral'ın yazılı cevabı (7/16)

372:373

2. – Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün, vatandaşlıktan çıkarılma işlemlerine ilişkin sorusu ve İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın yazılı cevabı (7/21)

373:374

3. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun uygulanmasına ilişkin sorusu ve İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın yazılı cevabı (7/7)

375:377

4. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Bursa-Yenişehir Havaalanı Projesine ilişkin sorusu ve Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz'ün yazılı cevabı (7/10)

377:378

I. - GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

TBMM Genel Kurulu saat 15.00'te açıldı.

Başkanvekili Murat Sökmenoğlu, Başkanvekilliği görevine başlaması nedeniyle bir konuşma yaptı.

Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu'nun, haberleşme özgürlüğünün ihlaline ilişkin gündem dışı konuşmasına, İçişleri Bakanı Sadettin Tantan,

İstanbul Milletvekili Masum Türker'in, serbest muhasebecilik, mali müşavirlik ve yeminli mali müşavirlik mesleği ve sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşmasına, Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler,

Erzurum Milletvekili Mücahit Himoğlu'nun, Erzurum İlinin sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşmasına da Tarım ve Köyişleri Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalp,

Cevap verdi.

Almanya'ya gidecek olan Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e, Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'in vekâlet etmesinin uygun görülmüş olduğuna ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile,

Anayasa Komisyonu Geçici Başkanlığının, Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimine ilişkin tezkeresi,

Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

15 Haziran 1999 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere, birleşime 16:04'te son verildi.

Murat Sökmenoğlu

Başkanvekili

Melda Bayer

Ankara

Kâtip Üye

Mehmet Elkatmış

Nevşehir

Kâtip Üye

No : 7

II. - GELEN KAĞITLAR

11.6.1999 Cuma

Yazılı Soru Önergeleri

1. - Konya Milletvekili Veysel Candan'ın, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının hukuka aykırı şekilde delil topladığı iddiasına ilişkin Adalet Bakanından yazılı soru önergesi (7/45) (Başkanlığa geliş tarihi : 8.6.1999)

2. - Bayburt Milletvekili Suat Pamukçu'nun, yük ve yolcu taşımacılığında kullanılan araçlarda takograf cihazı bulundurma zorunluluğuna ilişkin İçişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/46) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

3. - Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinin ertelenip ertelenmeyeceğine ilişkin Tarım ve Köyişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/47) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

4. - Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Çevre Kirliliğini Önleme Fonundan Bursa'daki bazı köylere yapılan yardımlara ilişkin Çevre Bakanından yazılı soru önergesi (7/48) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

5. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Bursa İli Keles İlçesine bağlı bazı köylerdeki çiftçilerin sorunlarına ilişkin Tarım ve Köyişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/49) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

6. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Bursa'nın dağlık bölgelerinde bulunan ilçelerdeki yoksullukla mücadelede alınacak önlemlere ilişkin Başbakanından yazılı soru önergesi (7/50) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

7. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Mudanya Esnaf ve Sanatkarlar Odası üyelerinin İmralı'daki dava nedeniyle uğradıkları zararların karşılanması için alınacak tedbirlere ilişkin Başbakanından yazılı soru önergesi (7/51) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

8. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanının futbolda çetelerin olduğu iddiasına ilişkin Devlet Bakanından (Fikret Ünlü) yazılı soru önergesi (7/52) (Başkanlığa geliş tarihi : 9.6.1999)

No : 8

14.6.1999 Pazartesi

Rapor

1. – Bankalar Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/5) (S. Sayısı : 1) (Dağıtım tarihi : 12.6.1999) (GÜNDEME)

No : 9

15.6.1999 Salı

Rapor

1. – Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/9) (S. Sayısı : 2) (Dağıtım tarihi : 15.6.1999) (GÜNDEME)

Sözlü Soru Önergeleri

1. – İstanbul Milletvekili Osman Yumakoğulları'nın üniversite sınav soru kitapçığının çalınması nedeniyle yürütülen soruşturmaya ilişkin Milli Eğitim Bakanından sözlü soru önergesi (6/2) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)

2. – Bursa Milletvekili Faruk Çelik'in, Bursa İlindeki SSK'na tabi sigortalıların sağlık hizmetlerine ilişkin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanından sözlü soru önergesi (6/3) (Başkanlığa geliş tarihi : 11.6.1999)

Yazılı Soru Önergeleri

1. – İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı'nın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Türkiye aleyhine dava açmış olanların hayali kişiler olup olmadıklarına ilişkin Adalet Bakanından yazılı soru önergesi (7/53) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)
2. – İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı'nın, terörden zarar gören kişi ve kurumlar tarafından teröre destek veren ülkeler aleyhine dava açılıp açılmayacağına ilişkin Dışişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/54) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)
3. – Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız'ın, buğday taban fiyatının ne zaman açıklanacağına ve süne zararlısı ile yapılacak mücadeleye ilişkin Tarım ve Köyişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/55) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)
4. – Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız'ın, hayvancılık sektöründe yaşanan bazı sorunlara ilişkin Tarım ve Köyişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/56) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)
5. – Ankara Milletvekili Hayrettin Özdemir'in, Gazi Üniversitesinde meydana gelen iki ayrı olayla ilgili iddialara ilişkin Millî Eğitim Bakanından yazılı soru önergesi (7/57) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)
6. – Erzurum Milletvekili Fahrettin Kucaracı'nın, Erzurum İline bağlı köylerin yol ve su sorunlarına ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/58) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.6.1999)
7. – Adıyaman Milletvekili Mahmut Göksu'nun, Adıyaman'daki tütün üreticilerinin alacaklarına ve tütün taban fiyatının altında alım yapılmasının nedenine ilişkin Devlet Bakanından (Rüştü Kazım Yücelen) yazılı soru önergesi (7/59) (Başkanlığa geliş tarihi : 11.6.1999)
8. – Şanlıurfa Milletvekili Zülfikar İzol'un, tarım ürünleri taban fiyatına ve çiftçilerin Ziraat Bankasına olan borçlarının ertelenmesi çalışmalarına ilişkin Tarım ve Köyişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/60) (Başkanlığa geliş tarihi : 11.6.1999)
9. – İstanbul Milletvekili Azmi Ateş'in, TSE Başkanının ve Genel Sekreterinin yakınlarının mal varlıklarına ilişkin Devlet Bakanından (Ramazan Mirzaoğlu) yazılı soru önergesi (7/61) (Başkanlığa geliş tarihi : 7/61) (Başkanlığa geliş tarihi : 4.6.1999)

Meclis Araştırması Önergeleri

1. – Yozgat Milletvekili İlyas Arslan ve 20 arkadaşının, Yozgat İlinin ekonomik, sosyal, kültürel ve kentsel sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/1) (Başkanlığa geliş tarihi : 3.5.1999)
2. – Balıkesir Milletvekili İsmail Özgün ve 23 arkadaşının, esnaf ve sanatkarların sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/2) (Başkanlığa geliş tarihi : 12.5.1999)
3. – Konya Milletvekili Veysel Candan ve 21 arkadaşının, THY'nin zarar etmesinin nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/3) (Başkanlığa geliş tarihi : 13.5.1999)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 15.00

15 Haziran 1999 Salı

BAŞKAN : Başkanvekili Ali İLİKSOY**KÂTİP ÜYELER : Burhan ORHAN (Bursa), Sebatiattin KARAKELLE (Erzincan)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 15 inci Birleşimini açıyorum.

III. – YOKLAMA

BAŞKAN – Elektronik cihazla yoklama yapacağız.

Yoklama için 5 dakikalık süre veriyorum. Sayın milletvekillerinin, oy düğmelerine basarak salonda bulduklarını bildirmelerini, bu süre içerisinde elektronik sisteme giremeyen milletvekillerinin, salonda hazır bulunan teknik personelden yardım istemelerini, buna rağmen sisteme giremeyen üyelerin ise, yoklama pusulalarını, teknik personel aracılığıyla, 5 dakikalık süre içerisinde Başkanlığa ulaşturmalarını rica ediyorum.

Yoklama işlemi başlatıyorum.

(Elektronik cihazla yoklama yapıldı)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, toplantı yetersayımız vardır; görüşmelere başlıyoruz; ancak, yoklamadan sonra gelen milletvekili arkadaşlarımızın, yoklama pusulalarını Başkanlığımıza ulaşturmalarını rica ediyorum.

IV. – BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI**A) ÇEŞİTLİ İŞLER**

1. – Başkanvekili Ali İliksoy'un, Başkanvekilliği görevine başlaması nedeniyle konuşması

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, öncelikle, 21 inci Yasama Döneminin, sizlere, ülkemize, ulusumuza ve insanlığa hayırlı olmasını diliyorum.

Sayın milletvekilleri, öyle inanıyorum ki, 21 inci Yasama Dönemi, Türkiye'yi 21 inci Yüzyıla taşıyacaktır. Bu süreçte, Yüce Meclisimiz, âdeta, bir kurucu meclis gibi çalışacak ve inanıyorum ki, Türkiye'yi, 21 inci yüzyıla, Atatürk'ün özlediği, çağdaş, demokratik, laik ülkeler düzeyine taşıyacak kararları hep birlikte alacağız ve bu kararların sonucunda, ülkemizde sevgi, hoşgörü ve uzlaşmanın egemen olmasını diliyorum. Bunu hep birlikte başarmamız için hiçbir sebep yoktur.

Buna olan inancımınla, hepinize sevgi ve saygılar sunuyor; çalışmalarınızda başarılar diliyorum. (Alkışlar)

Sayın milletvekilleri, gündeme geçmeden önce, üç milletvekili arkadaşımıza gündem dışı söz vereceğim.

Gündem dışı ilk söz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun genel ekonomik durumu ve sınır ticareti hakkında söz isteyen Van Milletvekili Sayın Hüseyin Çelik'e aittir.

Buyurun Sayın Çelik. (DYP sıralarından alkışlar)

B) GÜNDEM DİŞİ KONUŞMALAR

1. – Van Milletvekili Hüseyin Çelik'in, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun genel ekonomik durumu ve sınır ticaretine ilişkin gündem dışı konuşması ve Devlet Bakanı Tunca Toskay'ın cevabı

HÜSEYİN ÇELİK (Van) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; yazılı metinden okuyarak konuşma yapmak gibi bir alışkanlığım olmadığı halde, süremin çok kısıtlı olması sebebiyle, öntümdeki metni okuyarak sizlere hitap edeceğim.

Ülkemizin doğu ve güneydoğu bölgelerinde yıllardan beri devam eden bir terör olayı vardır. Binlerce insanımızın hayatına mal olan, yörenin tarım ve hayvancılık potansiyelini bitirme noktasına getiren, sefalet ve işsizliğin had safhaya çıkmasına yol açan bu olay, ülkemizin 100 küsur milyar dolarını da heba etmiştir.

Bu miktar, doğrudan teröre karşı mücadelede harcanan miktardır. Dolayısıyla, ülke ekonomisine verilen zarar, söz konusu miktarın birkaç katıdır. Gelişen olaylar göstermiştir ki, doğu ve güneydoğuda cereyan eden terör bitmeden, Türkiye'nin içeride ve dışarda, hem ekonomik hem de siyasal olarak rahat etmesi mümkün değildir.

Yine, Türkiye'de bütün siyasi partilerin dile getirdikleri bir gerçek vardır. O da, meselenin polisiye ve askerî boyutu yanında, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, kültürel ve dinî boyutlarının olduğudur.

Teröre karşı kısa ve uzun vadede verilmesi gereken mücadelenin kısa vadedeki rutin bölümü; yani, askerî ve polisiye kısmı, ilgili birimlerce yerinc getirilmektedir; ama, diğer boyutlar olduğunulması ihmal edilmiştir ve hâlâ da edilmektedir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; unutulmamalıdır ki, yangının verdiği zarar ve yangın söndürmenin maliyeti, her zaman, yangını önlemek için alınan tedbirlerin maliyetinden çok, ama çok daha fazladır. Yıllardan beri olağanüstü hâl ilan edilen bölgede, hemen hemen olağan hiçbir şey kalmamıştır. Taşlar büyük çapta yerinden oynamış, yaylalar terk edilmiş, küçümsenmeyecek miktarda köy ve mezra terk edilmiş veya boşaltılmıştır. İl merkezleri ise, alınan göçten dolayı âdetta mega köyler haline gelmiştir.

56 ncı hükümet, doğu ve güneydoğunun kalkınması için seçimler öncesinde 40,5 trilyonluk bir paket açmış; ama, görünen o ki, DSP azınlık Hükümetinin açtığı bu paket de, daha önce açılan paketler gibi ya büyük çapta yerini bulamamış veya derde deva olamamıştır.

Son bir yıl içinde, malum üç özel bankanın batmasıyla devletin karşılamak zorunda olduğu zararın 2,5 milyar dolar, yani, 1 küsur katrilyon Türk Lirası olduğu göz önünde bulundurulursa, doğu ve güneydoğu için açılan paketin ne kadar çüsesiz olduğu ortaya çıkar. Aslında, ülkemizin kaynakları hem doğuyu hem batıyı ihya etmeye kâfidir; yeter ki, bu soygun ve vurgun düzenine son verilsin; yeter ki, devletin hazinesindeki kara delikler kapatılsın. Şayet bu paralar heba olmasaydı, doğu ve güneydoğu için, Sayın Ecevit'inkine benzer 28,5 ekonomik paket açılabilirdi.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; olağanüstü hal bölgesi ve mücavir alanlardaki vilayetlerimizde ekonomik şartlar, sosyal patlamalara yol açacak kadar kötüleşmiştir; hayvancılık ve tarım ciddi darbe yemiştir. Zaten, olduğunulması bölgede sanayi olmamıştır, hâlâ da yoktur. Güvensizlik, enerji yetersizliği, yatırım maliyetlerinin yüksek olması, kredi faiz oranlarının, resmî enflasyon oranının neredeyse 2,5 katı olması gibi sebepler, özel sektörün de bölgede yatırım yapmasına engel olmaktadır. Yatırımcı devlet kuruluşları, artık, işveren olma konumundan çıkmıştır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, sınır ticaretine de çok ciddi tahditler konmuştur. Özellikle, Van üzerinden yapılan motorin ithalatı, halk tabiriyle mazot ithalatı, başta Van Vilayeti olmak üzere bölgenin ekonomik hayatına nispi bir hareketlilik getirmişken, Sayın Mesut Yılmaz başkanlığındaki 55 inci hükümet döneminde, büyük petrol şirketlerinin baskısı sonucu söz konusu ithalatın bitme noktasına getirilmesi, ardından İran'dan gelen yaş sebze ve meyve çok ciddi sınırlamalar getirilmesi, yörenin ekonomisini son derece olumsuz yönde etkilemiştir.

Peki, bütün bu olumsuz şartlarda yöre insanı neyle geçinecektir?. Bu yıl yaşanan kuraklık çiftçinin de belini büküştür. Kuraklık yaşanan yörelerdeki çiftçilerin Ziraat Bankasına olan borçları mutlaka ertelenmelidir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Çelik, 1 dakika ilave süre veriyorum, lütfen uyalım.

HÜSEYİN ÇELİK (Devamla) – Saygıdeğer milletvekilleri, başta da belirttiğimiz gibi, ülkemizin bu kanayan bölgesindeki rahatsızlıklar giderilmedikçe, bir bütün olarak rahat etmemiz mümkün değildir. Türk ekonomisinin bugün içerisinde bulunduğu kötü durumda bu meselenin çok büyük payı vardır. Beraberinde, dinmek bilmeyen gözyaşı, korku, gelecek endişesi ve kaos getiren doğu ve güneydoğu meselesi, sayın hükümet tarafından çok daha fazla ciddiye alınmalıdır. Umarız ki, hükümetin iki büyük ortağının, bütün olağanüstü hal bölgesi ve mücavir vilayetlerde sadece 9 milletvekiliyle temsil ediliyor olması, bu konuda gevşekliğe yol açmaz.

Ülkemizde rahat para kazanan bir grup mutlu azınlık, stres atmamak için tavernalarda porselen tabak kırarken, öte yandan insanlar çöplüklerden yiyecek toplamaktadır. Beş yıldızlı otellerdeki merasimlerde dolarların, markaların saçıldığı...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Çelik, teşekkür ediyorum.

Bundan sonraki bütün uygulamalarımda, arkadaşlarıma ilave süre verme konusunda aynı hassasiyeti göstereceğimi Genel Kurula da bildiriyorum. Süre uzatımında hassas olacağım. Bütün arkadaşlara aynı hassasiyeti göstereceğimi de bilmenizi isterim. O nedenle, süre uzatmıyorum.

Teşekkür ediyorum Sayın Çelik.

HÜSEYİN ÇELİK (Devamla) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Saygılar sunuyorum. (DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Hükümet adına, gündem dışı konuşmaya yanıt verecek Sayın Bakan var mı?

DEVLET BAKANI TUNCA TOSKAY (Antalya) – Evet Sayın Başkan.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Toskay. (MHP, DSP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Hükümet adına yanıt verme süresi 20 dakikadır.

DEVLET BAKANI TUNCA TOSKAY (Antalya) – Sayın Başkan, çok değerli milletvekilleri; sözlerime başlamadan evvel, hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekili arkadaşımızın sınır ticaretiyle ilgili sözleriyle sınırlı kalmak kaydıyla, bazı düşüncelerimi Yüce Heyetinize arz etmek için söz almış bulunuyorum.

Malumları olduğu üzere, 23 Aralık 1998 tarihinde çıkarılmış olan bir Bakanlar Kurulu kararıyla, sınır ticareti tekrar düzenlenmiş bulunuyor.

Sınır ticareti kapsamında, birçok vergiden muaf olarak giren mallar sebebiyle, 1998 yılında hazinenin gelir kaybı, yalnız motorinle ilgili olarak 288 milyon dolar ve Van İliinden, İran'dan giren motorinin miktarı, 1998 yılında, sınırdaki illerin ihtiyacının çok üzerinde olmak kaydıyla, 931 bin tona ulaşmış bulunmaktadır.

Mutat depo ve sınır ticareti kapsamında Türkiye'ye giren motorinin miktarı öyle bir noktaya ulaşmış ki, bugün, TÜPRAŞ, bazı rafinelerinde, bu gelen motorin sebebiyle kapasitesini kullanamama tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı meseleye el koymuş, hükümetin de girişimiyle bir komisyon kurularak, sınır ticaretinin bugün olduğu nokta tekrar değerlendirme kapsamına alınarak, sınır ticaretine konu olan illerle ilgili olarak, özellikle illerin motorin ihtiyacı tekrar tespit edilmiş bulunmaktadır. Ancak, uygulama şunu gösteriyor ki, her il için tespit edilmiş olan ve sınır ticareti kapsamında ithalatı yapılan motorin kontenjanları önemli ölçüde aşılacaktır ve bu, biraz evvel arz ettiğim gibi, devletin çok önemli bir vergi kaybına sebebiyet vermekte, bu konuyla görevli olan TÜP-RAŞ'ın rafineri kapasitesini kullanamaması sonucunu doğurmakta ve ayrıca, ülke içinde çift fiyatlı bir petrol ürünleri pazarı doğmuş bulunmaktadır.

Ben, çok ayrıntıya girmek istemiyorum. Bu, çok ciddi boyutlara varmış olan, zaman zaman canlı hayvan ithalatını kapsayan, tarım ürünlerinin tam hasat mevsimine rastlayan ithalatta tarım sektörünü sıkıntıya sokan uygulama konusunda Hükümetimiz ciddi bir önlem alma girişiminde bulunmuştur. Pazar günü yapılan bir toplantıda, İçişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı gibi, konuyla ilgili olan kurumların ve bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon, sınır ticaretini bütün yönleriyle ele alıp değerlendirecektir. Bu komisyon, bugün, ilk toplantısını yapmıştır. Zannediyorum ki, Meclis çalışmalarımızın sonunda, bu toplantının tutanaklarını, konuyla ilgili bütün bakan arkadaşlarımız alacaklar, değerlendirecekler ve gerekli girişimde bulunacaklardır.

Bu konudaki arzımı bitirirken şunu ifade etmek istiyorum: Sınır ticaretinin amacına uygun olarak yapılması konusunda hükümetin hiçbir tereddüdü yoktur. 1998 yılı 23 Aralık'ta çıkmış olan kararnamenin koyduğu ölçüler istikametinde, sınır ticareti tabii ki devam edecektir; ancak, belirlenmiş olan limitlerin dışına çıkan veya vazediliş amacını aşan bir uygulamaya da hükümetin izin vermesi söz konusu olmayacaktır.

Hepinize saygılar sunuyorum efendim. (MHP ve DSP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Toskay'a teşekkür ediyoruz.

Gündem dışı ikinci söz, Amasya Tamimi ve Türk siyasi tarihindeki rolü hakkında söz isteyen, Amasya Milletvekili Sayın Gönül Saray'a aittir.

Buyurun Sayın Saray. (DSP sıralarından alkışlar)

2. – Amasya Milletvekili Gönül Saray Alphan'ın, Amasya Tamiminin Türk siyasi tarihindeki rolüne ilişkin gündem dışı konuşması

GÖNÜL SARAY ALPHAN (Amasya) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilen, Amasya'nın ilk kadın milletvekili olarak, hepinizi, şahsım ve tüm Amasyalıları adına sevgi ve dostlukla selamlıyorum.

Gündem dışı söz istemim, cumhuriyete geçişimizde giriş kapısını oluşturan; ancak, kamuoyunca yeterince bilinmeyen, Kurtuluş Savaşımızın ilk yazılı kararının alındığı Amasya Tamimi konusunda siz değerli milletvekillerimizi ve televizyonları başında bizleri izleyen Türk Halkını bilgilendirmek amacını taşımaktadır.

Bu yıl, Mustafa Kemal Paşanın kaleme aldığı ve "kutsal ittifak" diye isimlendirilen Amasya Tamiminin 80 inci yıldönümü olup, Atatürk'ün Amasya'ya geldiği 12 Haziran ve Tamimin dünyaya duyurulduğu 22 Haziran arasında çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

1919'da, Mondros Mütarekesi, başımızda bir kılıç gibi sallanmakta olup, Anadolu, Yunan, İtalyan, Fransız ve İngiliz işgali altındadır. Bu günlerde, hem padişah hem Osmanlı iradesi bitmiştir ve bu buhranlı günlerde, Anadolu, İstanbul'un önüne geçmiştir. Tablo çok açık ve nettir: Anadolu'yu parçalamak. Bunu sezen Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak, kendisine,

Anadolu'da, halkla bütünleşebileceği, güvenilir bir yer aramaya başlar. 12 Haziranda, Amasya Müftüsü Hacı Hafız Tevfik Efendinin davetiyle, Amasya'ya, coşkulu bir karşılamayla girer ve yakın dava arkadaşları, Hamidiye kahramanı Hüseyin Rauf ve Ali Fuat Paşa ile 18 Haziran 1919'da Amasya'da buluşurlar.

Amasya Müftüsü Hacı Hafız Tevfik Efendinin, Amasya girişinde karşıladığı Mustafa Kemal Paşaya "bütün Amasya emrinizdedir; gazanız mübarek olsun. Çanakkale'den sonra şimdi de vatanı ikinci defa kurtarmaya ant ettiniz. Her anı endişeler içindeki kurtuluşu nasip kılacak himmete giriştiniz. Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz. Himmetiniz payidar olsun" sözleriyle verdiği destek ve moralle, millî mücadele hareketinin ilk yazılı tamimle dünyaya ilanına neden olmuştur.

Mustafa Kemal, Amasyalıları yaptığı konuşmada "padişah ve hükümet itilaf devletlerinin elinde esir bir vaziyettedir; memleket elden gitmek üzeredir. Bu kötü vaziyete çare bulmak için, sizlerle işbirliği yapmaya geldim. Hep beraber, aziz vatanımızı ve istikbalimizi kurtarmak için çalışmalıyız" demiştir. "Amasyalılar, buna hep beraber yemin edelim" diyerek, Anadolu insanının millî hâkimiyet ve millî istiklale dayanan millî mücadelesini başlatmıştır.

Bizzat kendisinin kaleme aldığı Amasya Tamimiyle "milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" diyerek, Anadolu'da kalma, sinei millete dönme kararını almıştır.

Değerli arkadaşlarım, Mustafa Kemal Paşanın bu sözleri ve Amasya Tamimi, Yüce Meclisimizdeki, Sayın Başkanımızın arkasındaki panoda yer alan "hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir" prensibinin; yani, cumhuriyetimizin dayanağı ve özünü oluşturmaktadır.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna uzanan yolun ilk yazılı kilometre taşı Amasya Tamimiyle başlamıştır. Millî mücadelenin ilk kıvılcıklarının ateşlendiği bir belde olma özelliğini taşıyan Amasya, Mustafa Kemal Paşayı çıktığı yolda yalnız bırakmamış; bütün belde halkıyla birlikte, bu kahraman ümit yolcularının yanında yer almıştır.

Amasya Tamimi, yıkılan koskoca bir hayalin yeniden şekillenmesinin onurunu taşımaktadır. Yedibinbeşyüz yıllık tarihinde Amasyalıların, yıkılan devletlerin yerine yenisini kurma alışkanlıklarının devamı, bugün, ilelebet payidar kalacak olan Türkiye Cumhuriyetidir.

Atatürk'ün Amasya'ya gelişinin ve Amasya Tamiminin 80 inci yılını kutlar, ilginize, tüm Amasyalılar adına teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Biz de, süreye uyduğunuz için size teşekkür ediyoruz.

Hükümet adına, gündem dışı konuşmaya yanıt verecek Sayın Bakan var mı? Yok.

Gündem dışı üçüncü söz, orman köylülerinin Orman Kanununun 34 üncü maddesinin uygulanmasından doğan mağduriyetleri hakkında, Bursa Milletvekili Sayın Ahmet Sünnetçioğlu'na aittir.

Buyurun Sayın Sünnetçioğlu. (FP sıralarından alkışlar)

3. – *Bursa Milletvekili Ahmet Sünnetçioğlu'nun, orman köylülerinin sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşması ve Orman Bakanı Nami Çağan'ın cevabı*

AHMET SÜNNETÇİOĞLU (Bursa) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; orman köylülerinin yıllardır var olan sorunlarına son yıllarda bir yenisinin eklenmesini gündeme getirmek üzere söz almış bulunuyorum. Bu vesileyle, hepinizi en kalbi duygularla selamlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21 inci Döneminin hayırlara vesile olmasını dilerim. Ayrıca, bu konuşma fırsatını bana veren Sayın Başkanımıza teşekkür ediyor, başarılar diliyorum.

Bugün, ülkemizde, 18 732 orman köyünde 9 milyon insan yaşamaktadır. Orman köylüleri olarak baktığımızda, belki de toplumumuzun en yoksul sınıfını oluşturan bu kesim, son on sene içeri-

sinde, 15 milyon nüfustan 9 milyon nüfusa düşmüştür. Orman köylülerimiz, milli gelirden en az payı alan kesimi oluşturmakta olup, kırsal kesimden kent merkezlerine çok yoğun bir nüfus akımı vardır. Bu göç olayı, şehirlerimizin zaten var olan problemlerini (konut, ulaşım, işsizlik gibi) önemli ölçüde artırmaktadır. Ormanların işletilmesinde, orman içi ve bitişigindeki köylerin bu faaliyetlere aktif olarak katılımını sağlayacak tedbirlere azami önemi vermek gerekmektedir. Bu yerlerde yaşamak zorunda olan insanlarla orman arasında, karşılıklı menfaata dayalı bir ilişki kurulmalıdır ve bunun sürekliliği sağlanmalıdır. Orman köylüsü, ormancılık faaliyetinden nemalandığı sürece, orman koruma, kendiliğinden olacaktır. Bu konuda, Sayın Başbakanımızın, hükümet programı görüşmelerindeki sözleri, bizleri umutlandırmıştır.

Son yıllarda Orman Genel Müdürlüğünün içine düştiği ekonomik darboğaz, dünyadaki gelişmeler ve yapılan ithalat gereği, orman köylüsünün sürütme, kesme, depoya getirme gibi işçilik karşılığı ücretleri düşük tutulmaktadır. Âdeta "ormanın sahibi devlet, orman köylüsü irgat" anlayışıyla tespit edilen bu ücretler, haklı mı haksız mı, konuşulamamaktadır.

Ayrıca, 6831 sayılı Orman Kanununun 34 üncü maddesi, orman kooperatiflerine, ürettikleri kerestelik, soymalık, kesme kaplamalık tomruk ve sanayi odunlarının yüzde 25'ini maliyet bedeliyle alma hakkı vermişken, son dört beş yıldır, maliyet bedellerinin piyasa fiyatlarının üstünde seyrettiği görülmektedir. Orman Genel Müdürlüğü döner sermayeyle çalıştığı için, personel maaşları gibi cari giderlerinin yanında, yangınla mücadele ekipleri için yapılan masraflar, piyasadan kiralanmış helikopter ve uçak giderleri, maliyeti artırmaktadır; yani, yangınla mücadele maliyetlere eklenmiştir.

Elimde, seçim bölgem Bursa-İnegöl-Çayyaka Köyü Kooperatifinden aldığım bilgiler var. Üçüncü sınıf normal boy kayın tomruğu 26 400 000 Türk Lirası muhammen bedelle ihaleye çıkarılmış ve 33 900 000 Türk Lirasına alıcı bulunmuştur; ama, aynı tomruk, orman kooperatifine 49 500 000 Türk Lirası olarak teklif edilmiştir. Yani, piyasaya, yaklaşık 15 milyon Türk Lirası daha düşük bedelle ihale edilmektedir veya orman köylüsü, aynı tomruğu 15 milyon Türk Lirası artı fiyatla almaktadır. Bu, ülkemizdeki bütün orman kooperatiflerinin sorunudur.

Ayrıca, yirmibeş yıl önce Orman Kanununa eklenen ek 3 üncü maddeyle, Or-Köy Genel Müdürlüğü emrindeki Orman Köylüleri Kalkındırma Fonuna her yıl bütçeden binde 1 ödenek ayrılması gerekmesine rağmen, 1973 yılından beri, bu işlememiştir. Genel bütçeden bu binde 1'lik pay, nüfusun sekizde 1'i olan 9 milyon orman köylüsünden esirgenmemelidir.

Halkla en çok davalı kurum durumunda olan orman teşkilatına yeni anlayışlar getirerek, dava sayısı azaltularak, orman köylüsüyle hasım değil, hısım bir teşkilat oluşturulması için, Sayın Başbakanımızın hükümet programıyla ilgili görüşmelerdeki sözlerine güveniyoruz; bunlar aynen şöyledir, hükümet programı görüşmelerinden okuyorum: "Türkiye'de, nüfusun büyük bir kesimi köylü olduğu halde, en yoksul kesimi köylüdür; köylülerin en yoksul kesimi de orman köylüleridir; onun için, özellikle orman köylülerinin durumunu yapısal değişikliklerle düzeltmek zorundayız. Bunun için bizim düşündüğümüz çözüm, orman köylülerinin kuracakları kooperatiflerin, birliklerin, ormanların işletilmesine etkili biçimde katılmaları ve bunun nemasından faydalanmalarındır. Orman sanayii ürünlerinin de bu şekilde işçilerin ve köylülerin katılımıyla- işler hale, çalışır hale getirilmesi gerektiğine inanıyoruz."

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Sünnetçioğlu, 1 dakikalık ilave süre veriyorum.

AHMET SÜNNETÇİOĞLU (Devamla) – Bitiriyorum Sayın Başkan.

Türkiye'deki orman köylülerimiz, bu sözlerin, inşallah, takipçileridir. Yalnız, bu konuyu hazırlamak için yapmış olduğum çalışmada, 1997, 1998, 1999 yıllarında Plan ve Bütçe Komisyonunda Orman Bakanlığı bütçesi görüşülürken, bütün sözcüklerin, hemen hemen bütün bunların aynıını söylediğini, bu derterli tespit ettiğini gördüm; ama, en azından son üç yıldır bu problemlerin devam ettiğine inanıyorum; inşallah, bu dönemde, bu sorunların çözüleceğine inanıyorum.

Bu düşüncelerle, hepinizi en içten duygularıyla selamlıyorum efendim. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Sünnetçioğlu.

Hükümet adına, gündem dışı konuşmaya cevap vermek üzere, Orman Bakanı Sayın Çağan, burun efendim. (DSP sıralarından alkışlar)

ORMAN BAKANI NAMİ ÇAĞAN (İstanbul) - Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Bursa Milletvekili Sayın Ahmet Sünnetçioğlu'na, orman köylülerinin çeşilli sorunlarını dile getirdiği için teşekkür ediyorum, hepinize saygılar sunuyorum.

Sayın Sünnetçioğlu, orman köylülerinin pek çok sorunlarına değindi ve bunlar içerisinde de birine vurgu yapmak istedi; ama, zamanı da çok yeterli olmadı; istediği vurguyu yapamadı. Ormanla ilgili davaların azaltılması; yani, devletle vatandaş arasındaki davaların azaltılması, döner sermayenin içinde bulunduğu zor durumdan kurtarılması, yangınla mücadele için bütçe kaynaklarıyla yapılması, Or-Köy Fonuna işlerlik kazandırılması gibi sorunlara değindi; ama, asıl vurgu yapmak istediği sorun, Orman Yasasının 34 üncü maddesinden kaynaklanan sorun.

Orman Yasasının 34 üncü maddesi uyarınca; orman kooperatiflerine ve köylülere birtakım haklar verilmiştir. Bu hakların bir kısmında ortaya hiç sorun çıkmamaktadır; ama, bazı haklar bakımından önemli sorunlar ortaya çıkmıştır; Sayın Sünnetçioğlu da bu soruna değindi. Sorun, 34 üncü maddenin üçüncü fıkrasından kaynaklanıyor. Uygulamada sıkıntı yaratan nokta, orman kooperatiflerine maliyet bedeli üzerinden satışı yapılan yüzde 25 oranındaki ürün haklarıdır. Söz konusu hüküm uyarınca güntün koşullarına göre orman köylüleri ve kooperatifleri, ürettikleri kerestelik ve kaplamalık tomruklar ile sanayi odunlarını maliyet bedelinden almak zorundadırlar, piyasa fiyatına göre alamıyorlar. Maliyet bedelleri de piyasa fiyatlarının çok üzerinde kalmaktadır. Orman İdaresi, yasa uyarınca maliyet bedelini uygulamaktadır. Eski doğu bloku ülkelerinden ucuz ithalat yapıldığı biliniyor. Orman Genel Müdürlüğünün tekel konumu artık bu nedenle de sona ermiş durumdadır. İhtisas gümrüklerinin de bulunmaması nedeniyle, ülkenin kuzeyindeki ve Marmara Bölgesindeki gümrük kapılarından ithal orman ürünleri kolayca girmektedir. Bu ürünlerin fiyatları, Orman Genel Müdürlüğü maliyet fiyatlarının çok altında bulunuyor. Orman Genel Müdürlüğünün piyasaya açık artırmalı satışla arz ettiği ürünlerin açık artırmalı satış fiyatları ise, maliyet fiyatlarının yüzde 30 ilâ 35 altında oluşmaktadır.

Orman kooperatifleri, yasa uyarınca, hak ettikleri ürünleri maliyet bedelinden almak zorunda kaldıkları ve bu fiyatların piyasa fiyatlarının üzerinde olması nedeniyle son derece mağdur durumdadır; bu mağduriyet, sayın konuşmacının da belirttiği gibi, iki üç yıldır artarak devam etmektedir. Maliyet bedellerinin hesaplanmasında, Devlet Orman İşletmesi Döner Sermaye Yönetmeliği gereğince, Orman Genel Müdürlüğünün bu ürünlere yapmış olduğu üretim masrafları, tarife bedeli ve Genel Müdürlüğün döner sermayeden yapmış olduğu her türlü giderler esas alınmaktadır.

Orman ürünlerine uygulanmakta olan Gümrük Vergisi ve eş etkili yükümlülüklerin kaldırılmasıyla orman ürünlerinin ithalatı kolaylaşmış durumdadır; oysa, özellikle bütün Avrupa ülkeleri bu tür ithalata yapay engeller çıkarıyor; ihtisas gümrükleri bu şekilde bir engelleme aracı olarak kullanılabilir ya da eş etkili yükümlülük uygulamasına, aslında, gidilebilir.

Devam etmekte olan bugünkü uygulamada, orman kooperatiflerine, 6831 sayılı Yasanın 34 üncü maddesine göre, hak ettikleri kerestelik tomruk ve sanayi odunları, yüzde 20'si peşin, 8-10 ay faizsiz vadeli olarak satılmaktadır; ancak, bu uygulama da sorunu çözmekten uzaktır. Orman köylülerinin ve orman kooperatiflerinin bu mağduriyetlerini ortadan kaldırmak için, 34 üncü maddede günün koşullarına uygun değişiklik yapılması gerekiyor; Orman Bakanlığımız bu konuda değişiklik teklifini hazırlamıştır; bu değişiklik, 21 inci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde gerçekleştirilirse, bu önemli sorunu hep birlikte çözmüş oluruz. Ben, Bakanlığın hazırladığı değişiklik metnini -tabii, bu metin bağlayıcı değil, diğer yapıcı önerilere de açık bir metindir- aynen okuyorum: "Orman köylülerinin hane adedinin en az yüzde 51'i tarafından kurulan orman köylülerini kaldırma kooperatiflerinin, birim fiyat usulüyle kesip satış istif yerlerine taşıdıkları kerestelik soyma ve kesme kaplamalık tomrukların ve sanayi odunlarının ayrı ayrı yüzde 25'ine kadarı, istedikleri takdirde, satış istif yerlerinden son bir aylık açık artırmalı satış ortalaması fiyatıyla yılı içinde satılır. Ancak, son bir aylık açık artırmalı satış ortalaması maliyet bedelinin üstündeysen, maliyet bedeli üzerinden yılı içinde satılır." Bu şekildeki bir değişiklik, sorunu, önemli ölçüde çözecek niteliktedir.

Bunun dışında, tabii, bu yasa değişikliği komisyonlara geldiğinde, bütün değerli üyelerimizin yapıcı katkılarını da bekleyeceğiz.

Hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Orman Bakanı Sayın Namı Çağan'a teşekkür ediyoruz.

'Sayın milletvekilleri, gündem dışı konuşmalar sona ermiştir.

Cumhurbaşkanlığı tezkereleri vardır; okutup bilgilerinize sunacağım.

C) TEZKERELER VE ÖNERGELER

1. – *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine gidecek olan Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'e, dönüşüne kadar, Milli Savunma Bakanı Metin Bostancıoğlu'nun vekâlet emnesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/129)*

10 Haziran 1999.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşmelerde bulunmak üzere, 11 Haziran 1999 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine gidecek olan Devlet Bakanı Prof. Dr. Şükrü S. Gürel'in dönüşüne kadar; Devlet Bakanığına, Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu 'nun vekâlet emnesinin, Başbakanın teklifi üzerine, uygun görülmüş olduğunu bilgilerinize sunarım.

Süleyman Demirel
Cumhurbaşkanı

BAŞKAN – Bilgilerinize sunulmuştur.

İkinci tezkereyi okutuyorum.

2. – *İsveç'e gidecek olan Devlet Bakanı Hasan Gemici'ye, dönüşüne kadar, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hasan Hüsamettin Özkan'ın vekâlet emnesinin uygun görüldüğüne ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/130)*

11 Haziran 1999

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

16 ncı Avrupa Aile İşlerinden Sorumlu Bakanlar Konferansına katılmak üzere, 14 Haziran 1999 tarihinde İsveç'e gidecek olan Devlet Bakanı Hasan Gemici'nin dönüşüne kadar; Devlet Ba-

kanlığına, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı H. Hüsamettin Özkan'ın vekâlet etmesinin, Başbakanın teklifi üzerine, uygun görülmüş olduğunu bilgilerinize sunarım.

Süleyman Demirel
Cumhurbaşkanı

BAŞKAN – Bilgilerinize sunulmuştur.

Meclis araştırma önermeleri vardır; okutup, bilgilerinize sunacağım.

C) GENSORU, GENEL GÖRÜŞME, MECLİS SORUŞTURMASI VE MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİ

1. – *Yozgat Milletvekili İlyas Arslan ve 20 arkadaşının, Yozgat İlinin ekonomik, sosyal, kültürel ve kentsel sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/1)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Yozgat İlimizin ekonomik, sosyal, kültürel ve kentsel sorunlarıyla özellikle Yozgat'ın kamu yatırımları ve özel sektörü teşvik edici tedbirler ile kamu hizmetleri yönünden ihmal edilmesinin ortaya çıkardığı sorunların araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla, Anayasanın 98 inci TBMM İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince Meclis araştırması açılmasını arz ederiz.

1- İlyas Arslan	(Yozgat)
2- Kemal Albayrak	(Kırıkkale)
3- Cemil Çiçek	(Ankara)
4- Mehmet Çiçek	(Yozgat)
5- Süleyman Arif Emre	(İstanbul)
6- Maliki Ejder Arvas	(Van)
7- Abdülkadir Aksu	(İstanbul)
8- Yakup Budak	(Adana)
9- Mahfuz Güler	(Bingöl)
10- Eyüp Fatsa	(Ordu)
11- Turhan Alçelik	(Giresun)
12- Lütfü Esengün	(Erzurum)
13- Aslan Polat	(Erzurum)
14- Ömer Vehbi Hatipoğlu	(Diyarbakır)
15- Fahrettin Kukaracı	(Erzurum)
16- Osman Pepe	(Kocaeli)
17- Mehmet Elkatmış	(Nevşehir)
18- Mustafa Baş	(İstanbul)
19- Bekir Sobacı	(Tokat)
20- Lütfi Yalman	(Konya)
21- Nurettin Aktaş	(Gaziantep)

Gerekçe:

Yozgat, coğrafi konumuyla ilkemizin tam ortasında yer almaktadır. Tarihimizde önemli bir yere sahip olan ilimiz, genç cumhuriyetimizle büyüyen ve gelişen sanayi merkezleri olarak bilinen Ankara, Kırıkkale, Çorum, Sivas ve Kayseri İllerimizle çevrilidir. İlimizin yıllar itibariyle nüfusu-na baktığımızda sürekli göç veren bir konuma sahiptir. Nüfusumuzdaki küçük artışlar ise doğum-lardan kaynaklanmaktadır. İl nüfusumuzun yüzde 75'i köylerde ve henüz alt ve üst yapısını tamam-layamamış küçük ilçelerimizde yaşamaktadır.

Cumhuriyet tarihimizde Yozgatımıza, orta büyüklükte bira fabrikası ile son yıllarda yapılan şeker fabrikasının dışında hiçbir devlet yatırımı yapılmamıştır.

İlimizin tarihi ve coğrafi konumu ilimize ayrı bir cazibe ve önem katmaktadır. İl halkının ge-çim kaynaklarının ticari olmayan tarım ve hayvancılığa dayalı olması nedeniyle, gerek iş bulabil-mek gerekse eğitim ve öğretim için, Yozgat dışına hızlı göç olmuştur. Ankara'da ve İstanbul'da bü-yük çoğunluğu olmak üzere, tüm Türkiye'de ve Avrupa'da yerleşen nüfusumuzun 2,5 milyon oldu-ğu tahmin edilmektedir.

Her türlü altyapısı hazır olan müstakil Yozgat üniversitesinin kurulmuş olmaması, sanayiiyle, tarımıyla ve hayvancılığıyla, tamamen yetersiz olan geçim kaynaklarıyla, Yozgatlıyı, ister istemez okumak mecburiyetine sevk etmiştir. Yozgat dışına gitmek zorunda kalan öğrencilerimizin okul ve barınma masrafları da ailelerine ayrı bir altından kalkılmaz bir yük getirmiştir.

Taşımacılıkta önemli bir yere sahip olan havayolu ağı kapsamına birçok ilçeler bile alınırken, Yozgatımız, alan yerini bile hazır olan havaalanına kavuşturulamamıştır.

Demiryollarımız, Sivas ve doğu illerimize Yozgat üzerinden daha kısa sürede ulaşma imkânı-na sahipken, Kayseri üzeri dolaştırılmış, bugün bile Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü bu ha-tasını anlayarak ilimizi bu demiryolu ağına dahil etmemiştir.

Akarsuları bakımından zengin olan ilimizde ihtiyaç duyulan baraj sulama göletleri ve sulama kanallarına gerekli önem verilmemiş ve konu üzerine yeterince eğililmemiştir.

Doğu ve güneydoğu illerimizin birçoğundan daha geri kalmış olan ilimiz, son yıllarda birinci derecede kalkınmada öncelikli iller arasına alınmış, olağanüstü hal kapsamındaki yatırımların teş-vik edilmesiyle ilgili kanunun uygulama alanına sokulmuştur.

Ekonomik ve sosyal nedenler, birçok problemi olan Yozgatımızın gelişip büyümesine engel olmakta, mevcut nüfusun da büyük kentlere umut yolculuğuna çıkmasına sebep olmaktadır.

Bütün vatandaşlarımızın en temel hakkı olan sağlık, eğitim konularında da ilimiz ihmal edil-miştir.

Fert başına gayri safi yurtiçi hâsıla miktarı 1 500 ABD Dolarından az olan ilimiz sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi de 0,5'ten düşük olan iller arasında yer almaktadır.

Yozgat'ın, içinde bulunduğu sorunlardan bir an önce kurtulması için, sorunlar ve çözümlerinin yerinde tespitiyle ilgili bir Meclis araştırma komisyonu kurulmasının Yozgatımız, bölgemiz ve Türkiye için faydalı olacağı kanaatindeyiz.

BAŞKAN – Bilgilerinize sunulmuştur.

Önerge, gündemdeki yerini alacak ve Meclis araştırması açılıp açılması konusundaki öngörüş-me, sırasında yapılacaktır.

Diğer önergeyi okutuyorum.

2. - Balıkesir Milletvekili İsmail Özgün ve 23 arkadaşının, esnaf ve sanatkarların sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/2)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Esnaf ve sanatkarların desteklenmesinde, gelişmelerinin sağlanması ve sorunlarının çözümlenmesinde gerekli yasal düzenlemelerin tespitiyle, araştırılarak ortaya konması için, Anayasamızın 98 inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 üncü maddesi gereğince Meclis araştırması açılmasını saygılarımızla arz ederiz.

1- İsmail Özgün	(Balıkesir)
2- Faruk Çelik	(Bursa)
3- Ahmet Sünnetçioğlu	(Bursa)
4- Ahmet Derin	(Kütahya)
5- İlyas Arslan	(Yozgat)
6- Tevhit Karakaya	(Erzincan)
7- Osman Pepe	(Kocaeli)
8- M. Ergün Dağcıoğlu	(Tokat)
9- Ali Güner	(İğdır)
10- Bekir Sobacı	(Tokat)
11- Yakup Budak	(Adana)
12- Mehmet Çiçek	(Yozgat)
13- Veysel Candan	(Konya)
14- Özkan Ökstiz	(Konya)
15- Suat Pamukçu	(Bayburt)
16- Yaşar Canbay	(Malatya)
17- Latif Öztekin	(Elazığ)
18- Ahmet Cemil Tunç	(Elazığ)
19- Mustafa Niyazi Yanmaz	(Şanlıurfa)
20- Mehmet Bedri İncetahtacı	(Gaziantep)
21- Mehmet Batuk	(Kocaeli)
22- Mahfuz Güler	(Bingöl)
23- Zülfükar İzol	(Şanlıurfa)
24- Musa Demirci	(Sivas)

Gerekeç:

Ülkemizde esnaf ve sanatkar ile küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, hem sayı hem istihdam hem de üretimdeki payları bakımından önemli bir yere sahiptir. Ekonomik yapı içinde, rakamsal olarak önemli bir potansiyeli teşkil eden esnaf ve sanatkarlar, kırsal alandan büyük şehirlerimize, imalat sektöründen hizmet sektörüne uzanan geniş bir yelpazede varlığını sürdürmekte ve topluma fedakârca hizmet etmektedirler. Karakteristik vasıfları itibarıyla, ülkemizin her sınıktılı anında, bu kesim, fedakârca ve olumlu davranışlarıyla her zaman örnek olmuşlardır.

Bugün, ülkemiz, enflasyondan teröre, sağlıktan istihdama kadar pek çok sorunla karşı karşıyadır. Bütün bu sorunların aşılmasında orta sınıfı oluşturan esnaf ve sanatkârların önemli bir rol oynayacakları gerçeği unutulmamalıdır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, vasıfları itibariyle, teknolojiye süratle ayak uydurabilmekte, devlete yük olmadan istihdam sağlayabilmekte, içinde buldukları toplumun örf ve âdetlerinin teminatı olmakta, çevrelerinin sosyal yapısının güvencesi halinde varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Sağladıkları istihdam, katmadeğer, toplumun ihtiyaçlarının karşılanması hizmetlerinin sürdürülmesinde toplumun gelenek ve göreneklerinin temsilinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin mensupları toplumun belkemiğini oluşturmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, toplam işletmeler içindeki payı yaklaşık yüzde 98'dir; yani, Türkiye'de kurulu her 1 000 işletmeden 980'i KOBİ sınıfına girmektedir.

Söz konusu işletmeler, Türkiye'deki toplam istihdamın yaklaşık yarısını (yüzde 45), üretimin üçte 1'ini (yüzde 26), ihracatın da yüzde 8'ini karşılamaktadır.

Ne var ki, bugüne kadar bu denli öneme sahip esnaf ve sanatkâr kesimine devlet olarak, hükümetler olarak yeterli ilginin gösterilerek, bu kesimin sorunları dikkate alınarak gerekli desteğin sağlandığını söylemek mümkün değildir. Oysa, Anayasamızın 173 üncü maddesi "devlet esnaf ve sanatkârları koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır" demektedir. Böylece, bugün, sayıları 4 milyonu bulan, aileleriyle birlikte 20 milyona varan esnaf ve sanatkârlar kesimi mensuplarının iktidarın ilgisine ihtiyaçları vardır.

Bugüne kadar bu kesimin kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında, işyerlerine olan ihtiyacın karşılanmasında, vergiyle ilgili sorunlarının çözülmesinde gerekli tedbirlerin yeterli bir şekilde alınmadığını görüyoruz. Böylece, bu denli güçlü esnaf ve sanatkâr potansiyelinden ülke ekonomisine ve sosyal yapısına gerekli katkı sağlanamamaktadır. Bütün bu sebeple, Anayasamızın 173 üncü maddesindeki amir hüküm çerçevesinde, esnaf ve sanatkârlarımızın ekonomik alanda, sosyal alanda, istihdam sağlamada, çırak, kalfa ve ustalarımızın eğitilerek vasıflı insangücünün çoğaltılarak bu boşlukların doldurulmasında gerekli tedbirlerin araştırılarak tespit etmek, bu kesimin anayasal hakkı olan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin neler olabileceğini Yüce Meclisimizce kapsamlı bir araştırmaya tabi tutulmasında millî menfaatlar açısından büyük faydalar görmekteyiz.

BAŞKAN – Bilgilerinize sunulmuştur.

Önerge, gündemdeki yerini alacak ve Meclis araştırması açılıp açılmaması konusundaki öngörüleme, strasında yapılacaktır.

Diğer önergeyi okutuyorum.

3. – *Konya Milletvekili Veysel Candan ve 21 arkadaşının, THY'nın zarar etmesinin nedenlerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi (10/3)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Türk Hava Yollarının 1994, 1995, 1996 yılları KİT Komisyonu raporları incelendiğinde, gerek THY gerekse bağlı kuruluşlarında hükümet değişikliklerine göre yönetim kurulu değişikliklerinden dolayı kötü yönetildiği ve bu yüzden devamlı zarar ettiği, uçak kiralama ve satın almalarında, diğer malzeme tedariki ve yer hizmetlerine varıncaya kadar birçok konuda araştırılması gereken mevzuat dışı satın alma ve harcamalar mevcuttur. Zarar da her geçen gün büyüyerek artmaktadır. Detayı gerekçe de ifade edildiği üzere, Türk Hava Yollarının sağlam bir idarî ve mali yapıya kavuşması ve gerekli tedbirlerin alınması, ihmal ve yolsuzluğu görülen ilgililer hakkında gerekli işlem-

lerin yapılması ve hükümetin alacağı tedbirlere yardımcı olmak amacıyla, Anayasanın 98. İhtizüt-ğün 104 üncü maddeleri gereğince Meclis araştırması açılmasını arz ederiz.

1- Veysel Candan	(Konya)
2- Ali Oğuz	(İstanbul)
3- Ahmet Derin	(Kütahya)
4- Tevhit Karakaya	(Erzincan)
5- Osman Pepe	(Kocaeli)
6- Musa Demirci	(Sivas)
7- İsmail Kahraman	(İstanbul)
8- Ali Sezal	(Kahramanmaraş)
9- Zülfikar İzol	(Şanlıurfa)
10- Özkan Öksüz	(Konya)
11- Bekir Sobacı	(Tokat)
12- Maliki Ejder Arvas	(Van)
13- Abdülkadir Aksu	(İstanbul)
14- Cefal Esin	(Ağrı)
15- Mehmet Elkatmış	(Nevşehir)
16- Fethullah Erbaş	(Van)
17- İsmail Alptekin	(Bolu)
18- Turhan Alçelik	(Giresun)
19- Mehmet Altan Karapaşaoğlu	(Bursa)
20- İsmail Özgün	(Balıkesir)
21- Aslan Polat	(Erzurum)
22- Hüseyin Anı	(Konya)

Gerekçe:

Türk Hava Yollarına zaman içerisinde alınan ve kiralanan uçaklar konusunda Boeing Firması lehine diğer firmalar aleyhine (Airbus, We Donnel Douglas, MDD) davranılması sebebiyle kurum zarara uğratılmıştır.

1990'lı yıllarda Boeing firmasının B-737/400 tipi yolcu uçaklarından, tanınmış birçok uluslararası havayolu şirketi 144 adet siparişini iptal etmesine rağmen, Türk Hava Yolları ayda 433 000 dolar ücretle 30 adet uçak kiralamıştır. Aynı dönemde, özel havayolları B-737/400 uçaklarından 35 yolcu daha fazla alan Airbus 320 uçaklarına ayda 240 000 dolar ücretle kiralamıştır. Bu durumda, kurum (193 000 x 30 x 12 = 69 480 000 dolar/yıl) zarara uğratılmıştır.

49 adet yolcu uçağı alım projesi kapsamında, teknik değerlendirmelerde Airbus tipi uçaklarının üstünlüklerine rağmen, Boeing firmasının B-737/800 tipi uçağının seçilmesiyle kurum zarara uğratılmıştır.

Yine 49 adet yolcu uçağı alımında imza aşamasında yüzde 52 olan offset miktarı yüzde 15,3'e indirilmiş, Türk Hava Yolları da bunu kabul etmiştir. (384 milyon dolar) Halbuki, Airbus Firması yüzde 58 offset'i kabul etmişti.

Kiralanan Boeing 737 uçakları, Airbus 320 uçaklarına göre yüzde 20-28 daha fazla yakıt yakmakta; ayrıca diğer işletme giderleri de aynı oranda fazladır. Alınan bu uçaklardan bir tanesi, teknik arıza sebebiyle Adana'da düşmüştür. Boeing firmasının seçiminde şaibe ve usulsüzlükler mevcuttur.

THY'nin işletmede kiralık sistemini seçmesi yanlış bir uygulama olup, dünya havacılık tarihinde on yıllık uçak kiralaması olmamıştır. Böyle bir kiralama, THY'yi Boeing firmasına bağımlı hale getirmiştir.

Yapılan kira sözleşmelerinde "alındığı gibi iadesi" yer almaktadır. Bunun anlamı, kiralama sonrası iade edilecek uçaklar sıfır saatle bakımı yapıp iade edilecek demektir. Şayet bu yapılmazsa, Hakem Kuruluna müracaat edilerek 15 000 dolar fazla ödeme yapılacaktır. Böyle bir sözleşmeyle Türk Hava Yolları büyük bir zarara uğramaktadır.

Türk Hava Yolları sağlıklı yönetilmediği için, iç ve dış hatlarda doluluk oranı yüzde 50-60 arasında olup, hem iç hem de dış hatlarda olmak üzere devamlı zarar ettirilmektedir.

1995, 1996, 1997 yıllarına ait bilançoların gerçeği yansıtmadığı, batık alacakların arttığı, uçak kiralama ve satın almalarda rüşvet iddiaları, malzeme ve parça alımlarının sağlıklı denetlenmediği, kurum içinde hazırlanan yönetmelikle rekabetsiz alım yapıldığı, alımlarda Yönetim Kurulunun devre dışı bırakıldığı Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu raporlarında tespit edilmiştir.

THY'de menfi bu gelişmeler devam ederken, 30.3.1998 tarihinde Swissair ile Özelleştirme İdaresinin bilgisi dışında "Kapsamlı Ortaklık İşbirliği" anlaşması yapılmış, döviz bazında da ortaklıkla ilgili birtakım ödemeler yapılmıştır. Ortaklık grubu içerisinde Swissair'den başka, Avusturya, Belçika (Sabena), TAB Portekiz, AOM Fransız Hava Yolları bulunmaktadır. Bu firmaların büyük bir bölümünde de Swissair'in hissesi bulunmaktadır. Bu firmalardan bazılarının ekonomik kriz sebebiyle iflası istenmiştir.

Yukarıda belirtilen sebepler nedeniyle, Türk Hava Yollarının mutlaka bir komisyon tarafından detaylı incelenmesi, kurumun geleceği açısından zaruridir.

BAŞKAN – Bilgilerinize sunulmuştur.

Önerge, gündemdeki yerini alacak ve Meclis araştırması açılıp açılmaması konusundaki öngörüşme, sırasında yapılacaktır.

Danışma Kurulunun önerileri vardır; önce okutup işleme alacağım, sonra ayrı ayrı oylarınıza sunacağım.

IV. – ÖNERİLER

A) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ

1. – Genel Kurulun çalışma gün ve saatleri ile gündemdeki sıralamannı yeniden yapılmasına ilişkin Danışma Kurulu önerisi

Danışma Kurulu Önerisi

No: 5

Tarihi : 15.6.1999

Danışma Kurulunun 15.6.1999 Salı günü yaptığı toplantıda aşağıdaki önerilerin Genel Kurulun onayına sunulması uygun görülmüştür.

Yıldırım Akbulut
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

D/SP Grubu Başkanvekili

Ali Günay

FP Grubu Başkanvekili

Bülent Arıncı

DYP Grubu Başkanvekili

Saffet Arıkan Bedük

MHP Grubu Başkanvekili

Ömer İzgi

ANAP Grubu Başkanvekili

Murat Başesgioğlu

Öneriler :

1- Genel Kurulun, 15 Haziran 1999 Salı günü 15.00-19.00, 20.00-23.00 saatleri arasında; 16 Haziran 1999 Çarşamba, 17 Haziran 1999 Perşembe, 18 Haziran 1999 Cuma, 19 Haziran 1999 Cumartesi günleri 14.00-19.00, 20.00-23.00 saatleri arasında çalışması, 19 Haziran 1999 Cumartesi günü saat 23.00'e kadar gündemde bulunan kanun tasarı ve tekliflerinin bitmemesi halinde, saat 23.00'ten sonra da çalışmalara devam edilmesi ve bitimine kadar çalışma süresinin uzatılması önerilmiştir.

2- Genel Kurulun toplantı günlerinden salı gününün denetim konularına (Anayasanın süreye bağladığı konular hariç) çarşamba ve perşembe günlerinin de kanun tasarı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işlerin görüşülmesine ayrılması, salı ve çarşamba günlerinde birleşimin başında bir saat süreyle sözlü soruların görüşülmesi, 15 Haziran 1999 Salı ve 16 Haziran 1999 Çarşamba günleri denetim konularının görüşülmemesi, sunuşlar ve işaret oyuyla yapılacak seçimlerin her gün yapılması önerilmiştir.

3- 15 Haziran 1999 tarihli gelen kâğıtlarda yayımlanan ve aynı tarihte dağıtılan 2 sıra sayılı anayasa değişikliği konusundaki kanun teklifinin 48 saat geçmeden gündemin 1 inci sırasına alınarak, görüşmelerine 15 Haziran 1999 Salı günü (bugünkü) birleşimde başlanması ve birinci görüşmelerin tamamlanmasına kadar çalışma süresinin uzatılması önerilmiştir.

KAMER GENÇ (Tunceli) – Sayın Başkan, öneriyi oylamadan önce söz istiyorum.

BAŞKAN – Lehte mi, aleyhte mi?

KAMER GENÇ (Tunceli) – Lehte.

BAŞKAN – Lehte olmak üzere, Sayın Kamer Genç'e söz veriyorum.

Sayın Genç, süreniz 10 dakikadır.

KAMER GENÇ (Tunceli) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Daha önce de bu kürsüde konuştuğum için, bu Meclisin faydalı çalışması konusundaki temennilerimi o zaman dile getirmiştım.

Değerli milletvekilleri, bu Meclisin, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ve bu halkın barış içinde yaşamasını sağlayacak tedbirleri bugünden alması lazımdır. Türkiye'de, maalesef, bazı basın kurumları, âdeta, her gün siyasi linç yapmaktadırlar.

Ben, geçen gün Tunceli Kültür Derneğinin bir yemeğinde konuşma yaptım; maalesef, konuşmam saptırıldı. Güya ben Abdullah Öcalan'ın asılmamasını söylemişim ve bu defalarca televizyonlarda yayımlandı. Ben bu hafta sonunda Tunceli'ye gitmişim, maalesef, orada, vatanın bütünlüğü için canını veren güvenlik kuvvetleri mensubu değerli kardeşlerimiz, âdeta, sanki ben kendilerine ihanet etmişim gibi bir davranış içine girdiler.

Değerli milletvekilleri, bakın, bu Meclis, bu memlekette terörü teşvik eden, süstistemleri teşvik eden, bu memlekette insanları birbiriyle kavgaya sürükleyen bazı basın kurumları hakkında ted-

bir almak zorundadır; yoksa, yarın, sokakta insanlar birbirini linç eder. Bakın, ben size söyleyeyim: Birinci görevimiz, her şeyden önce bu Basın Kanununu çıkarmak zorundayız. Bakın, Abdullah Öcalan denilen kişi, bugün, 30 bin insanın katili olarak yargılanıyor. Aslında, Abdullah Öcalan'ın bu memlekette yaptığı bundan ibaret değil ki. Ben kendi ilimi söyleyeyim: 100 000 insandan fazlasını göç ettirdi, bütün köy okullarımızı yaktı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, en azından, katrilyonlarca lira fakirliğe sürüklendi ve benim hakkımda da, kendi örgütü, ölüm kararı aldı. Şimdi, bize bu kadar kötülüğü olan bir örgüt hakkında, o örgütün mensupları hakkında, benim, bu uğurda canını veren insanları tutmayıp da o insanı tutmam mümkün mü değerli milletvekilleri?! Ama, bazı çevreler, bizim yaptığımız konuşmalardan, maalesef, huzursuz olmaktadır; istiyorlar ki, birtakım yerleri tahrik etsinler, sokakta insanlar bize saldırınsınlar.

Değerli milletvekilleri, biz milletvekiliyiz ve bu halk bizi seçmiş. Biz, buraya gelip de, yani, ille... Eğer, bir yerde yangın varsa, yangını söndüreceğiz; sel gelirse, gerekirse, selin önüne geçeceğiz. Biz, hepimiz, burada, bir askeri kışla disiplini içerisinde, yat borusuyla yatan kalk borusuyla kalkan milletvekilleri değiliz ki. Elbette ki, milletvekili, burada, kendi inançlarını, vicdanî duygularını, ülke için bildiği menfaatları söyleyecektir; ama, biz burada söylediğimiz zaman, maalesef, bazı kurumlar çıkıyor, televizyonlarda defalarca bunları söylüyor. Devlet güvenlik mahkemelerinin sivilleştirilmesinden önce, diğer acil kanunlardan önce bunları çıkarmamız lazım; yoksa, bu basın kurumları eğer bu kadar sorumsuzca hareket ederlerse, yarın, Alevî-Sünnî ayırımı diye, Türk-Kürt ayırımı diye, bilmem şu bu ayırımı diye insanlarımızı birbirlerine vurdururlar. Bakın, ben, bugün, özellikle bu tehlikeyi görüyorum. Yani, bizim ağzımızdan çıkmayan lafı, söyledi diye, çıkıyorlar, defalarca söylüyorlar.

Değerli arkadaşlar, eğer, bu basın kurumları -tabii, hepsini kastetmiyorum, bazıları- ben böyle bir laf söylemişsem, en azından, açar, söyler; der ki: "Sayın Kamer Bey, sen böyle bir laf söylemişsin; söyledin mi söylemedin mi?" Olabilir; insan bir konuşma yaparken, heyecanlı bir anında, ağzından bir kelime de kaçabilir arkadaşlar. Yani, önemli olan, insanın gerçek niyetidir. Ondan sonra da, defalarca bunu yayımla, defalarca yayımla... Ondan sonra, sokakta, insanlar sana saldırınsın. Bu olmaz sayın milletvekilleri. Ben, bunu, bana yapılan bir hata olarak değil, burada, çok ciddi bir tehlike olarak görüyorum. Bu tehlikeyi, Üçü Meclisin, bugünden fark etmesi ve basının da, özellikle memleketin barışını tehlikeye sokacak konularda böyle tahrik yapmaması, insanları birbirine düşman duruma getirmemesi, insanları fikirlerini söyledi diye toplumda hedef noktası haline getirmemesi gerektiğine inanıyorum.

Sonra, biz, değerli milletvekilleri, bazı yüksek tepelere, yüksek mercilerin yapıkları keyiflikler dolayısıyla, bazı fikirlerimizi de söyleyeceğiz; yani söylemeyelim mi?!. Çıkıyor, gazetenin biri yazıyor: "A şirketinin 4 trilyon liralık alacağını falanca adam takip ediyor." Söylemeyelim mi bunları yani?!. Söylediğimiz zaman da, bunların arkasındaki basın kurumları çıkıp da, ya, işte, bu bunu böyle söyledi diye biz hedef... Yani, değerli milletvekilleri, hakikaten, kaç gündür vicdanen çok rahatsızım. Tabii, ben, artık, birçok basın kurumunu, televizyonu seyretmiyorum; çünkü, bir defa, seyrettiğim zaman, tiksinti duyuyorum; yani, en azından... Hani, bir yemeği, istemeyerek, tiksine tiksine yiyorsunuz ya... Ama, ben de, bazı yayın organlarında yapılan haber yayınlarını seyretmek de istemiyorum bu tiksintimden, duygularımdan dolayı. Ama, biz seyretmiyoruz, başka vatan daşlar seyrediyor; bir bakıyorsunuz, kamuoyunda, sizin aleyhinize, aklınızdan geçmeyen, izanınızdan geçmeyen, vicdanınızdan geçmeyen birtakım tepkilerle karşı karşıya kalıyorsunuz.

Değerli arkadaşlar, bu memleket bizimdir. Bu memlekette, bu millet, kardeşçe yaşamak zorundadır. Birilerinin hatası vardır diye hataları da affetmesini bilen bir millettir. Biz, burada, Türkiye

Büyük Millet Meclisi olarak, memleketin geleceğini... Bu memlekette barışı, huzuru ve dürüstlüğü, devlet yönetiminde de dürüstlük ilkelerini sağlayacak düzenlemeler yapmak durumundayız.

Tabii, herhalde, bugüne kadar, arkadaşlar, bütün grupların oybirliğiyle aldığı Danışma Kurulu raporu üzerinde hiç müzakere açılmıyordu. Ben alınca, belki, arkadaşlarımız şey etti; ama, hakikaten, ben gündem dışı söz istedim; arkadaşımız başkasına da vermiş; ama, bunda fazla da susmak istemiyorum. Sonra dedim, gidip bir basın toplantısı yapayım; tutarlar, yine yanlış verirler. Tabii, Yüce Milletimiz, şu anda, benim ağzımdan...

BAŞKAN – Sayın Genç, biraz da gündemle ilgili konuşursanız seviniriz.

KAMER GENÇ (Devamla) – Hayır, ben gündeme... Sayın Başkan, bakın, gündem bu. Benim söylediklerimi anlamazsanız, benim gündeme bağlı konuşup konuşmadığımı... Ben, gündeme getirdiğiniz kanunların birincisi bu olsun diyorum; yani, basında yalan haber yapan, memlekette savaşı tahrik eden, memlekette huzursuzluğu tahrik eden bazı basın kurumlarını, bu yaptıklarından dolayı cezalandıracak, evvela Basın Kanununda bir düzeltme yapalım. Benim dediğim bu Sayın Başkan. (MHP, FP ve ANAP sıralarından alkışlar[!]) Onun için, önce bunları ele alalım diyorum; memleketin temel sorunu budur. Öteki sorunlar önemli değil. Onları, zaten, biz çözümleneceğiz. Hatta, Meclis, yine mesaisini yapsın ve bunu da birinci öncelikli problem olarak alalım.

Ben, bunu vurgulamak için söz aldım. Hepinize saygılar sunuyorum efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Süreye uydunuz için teşekkür ederiz Sayın Genç.

Başka söz istemi olmadığına göre, Danışma Kurulu önerilerini ayrı ayrı okutup, oylarımıza sunacağım:

1- Genel Kurulun; 15 Haziran 1999 Salı günü 15.00-19.00, 20.00-23.00 saatleri arasında; 16 Haziran 1999 Çarşamba, 17 Haziran 1999 Perşembe, 18 Haziran 1999 Cuma, 19 Haziran 1999 Cumartesi günleri 14.00-19.00, 20.00-23.00 saatleri arasında çalışması; 19 Haziran 1999 Cumartesi günü saat 23.00'e kadar gündemde bulunan kanun tasarı ve tekliflerinin bitmemesi halinde, saat 23.00'ten sonra da çalışmalara devam edilmesi ve bitimine kadar çalışma süresinin uzatılması önerilmiştir.

BAŞKAN – Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İkinci öneriyi okutuyorum:

2- Genel Kurulun toplantı günlerinden salı gününün denetim konularına (Anayasanın süreye bağladığı konular hariç) çarşamba ve perşembe günlerinin de kanun tasarı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işlerin görüşülmesine ayrılması, salı ve çarşamba günlerinde birleşimin başında bir saat süreyle sözlü soruların görüşülmesi, 15 Haziran 1999 Salı ve 16 Haziran 1999 Çarşamba günleri denetim konularının görüşülmemesi, sunuşlar ve işaret oyuyla yapılacak seçimlerin her gün yapılması önerilmiştir.

BAŞKAN – Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer öneriyi okutuyorum:

3- 15 Haziran 1999 tarihli gelen kâğıtlarda yayımlanan ve aynı tarihte dağıtılan 2 sıra sayılı anayasa değişikliği konusundaki kanun teklifinin, 48 saat geçmeden, gündemin 1 inci sırasına alınarak görüşmelerine 15 Haziran 1999 Salı günü -bugünkü- birleşimde başlanması ve birinci görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışma süresinin uzatılması önerilmiştir.

BAŞKAN – Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Değerli milletvekilleri, gündemin "Seçim" kısmına geçiyoruz.

V. - SEÇİMLER

A) KOMİSYONLARA ÜYE SEÇİMİ

1. - *Adalet; Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm; Çevre; Dışişleri; Dilekçe; İçişleri; İnsan Haklarını İnceleme; Kamu İktisadi Teşebbüsleri; Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor; Millî Savunma; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler; Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonlarına üye seçimi*

BAŞKAN - Bu kısımda Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarına üye seçimi yapacağız.

Anayasa ve Plan ve Bütçe Komisyonlarına üye seçimini geçen birleşimlerde yapmıştık. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu dışındaki tüm komisyonlara siyasi parti gruplarınca aday gösterme işlemi tamamlanmıştır. Bu iki komisyona ise, sadece Doğru Yol Partisi Grubu adaylarını bildirmemiştir.

Şimdi, komisyonlara üyelikleri için siyasi parti gruplarınca gösterilen adayların listesini, İçtüzüğün 21 inci maddesine göre ayrı ayrı okutup, oylarımıza sunacağım.

Adalet Komisyonu üyelikleri aday listesi

(25)

Adı ve Soyadı

Seçim Bölgesi

DSP (6)

Ali Arabacı

Bursa

Mustafa İlimen

Edirne

İsmail Aydınlı

İstanbul

Nazire Karakuş

İstanbul

Emin Karaa

Kütahya

Yekta Açıkgöz

Samsun

MHP (6)

Adnan Fatin Özdemir

Adana

Aydın Gökmen

Balıkesir

Stüleyman Turan Çirkin

Hatay

Edip Özbaş

Kahramanmaraş

Mehmet Nacar

Kilis

İsmail Çevik

Nevşehir

FP (5)

Dengir Mir Mehmet Fırat

Adıyaman

Ramazan Toprak

Aksaray

Yasin Hatiboğlu

Çorum

A.Nazlı Hıncak

İstanbul

Yahya Akman

Şanlıurfa

ANAP (4)

Turhan Tayan	Bursa
Beyhan Aslan	Denizli
Cemal Özbilen	Kırklareli
Yaşar Topçu	Sinop

DYP (4)

Mustafa Kemal Aykurt	Denizli
Mehmet Sadri Yıldırım	Eskişehir
Sevgi Esen	Kayseri
Kamer Genç	Tunceli

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Millî Savunma Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve SoyadıSeçim Bölgesi

DSP (6)

Gönül Saray Alphan	Amasya
Oğuz Aygün	Ankara
Sadık Kırbaş	Çanakkale
Hasan Gülay	Manisa
Mustafa Kemal Tuğmaner	Mardin
Ömer Üstüinkol	Zonguldak

MHP (6)

Mehmet Metanet Çulhaoğlu	Adana
Hayrettin Özdemir	Ankara
Hüseyin Arabacı	Bilecik
Vahit Kayırcı	Çorum
Namık Hakan Durhan	Malatya
Mustafa Enöz	Manisa

FP (5)

Rıza Ulucak	Ankara
Fahrettin Kucaracı	Erzurum
Mukadder Başeğmez	İstanbul
Hüseyin Arı	Konya
Ahmet Demircan	Samsun

ANAP (4)

Turhan Tayan	Bursa
Şadan Tuzcu	İstanbul
Ekrem Pakdemirli	Manisa
Veysel Atasoy	Zonguldak

DYP (4)

Bekir Aksoy	Çorum
Yıldırım Ulupınar	İzmir
Mehmet Said Değer	Şırnak
Fethullah Gültepe	Van

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum :

İçişleri Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Seçim Bölgesi</u>
DSP (6)	
Tamer Kanber	Balıkesir
Erol Al	İstanbul
Hüseyin Mert	İstanbul
M.Cihan Yazar	Manisa
Zeki Eker	Muş
Hasan Fehmi Konyalı	Ordu
MHP (6)	
Hasari Güler	Adıyaman
Mustafa Zorlu	İsparta
Yalçın Kaya	İçel
Mehmet Pak	İstanbul
Faruk Bal	Konya
Hasan Hüseyin Balak	Tokat
FP (5)	
Faruk Çelik	Bursa
Osman Aslan	Diyarbakır
Ömer Vehbi Hatipoğlu	Diyarbakır
Abdülkadir Aksu	İstanbul
Ali Oğuz	İstanbul

ANAP (4)

Musa Öztürk	Adana
Halil İbrahim Özsoy	Afyon
Mehmet Çakar	Samsun
Enis Sülün	Tekirdağ

DYP (4)

Kemal Çelik	Antalya
Necmi Hoşver	Bolu
Fetullah Gültepe	Van
Ömer Barutçu	Zonguldak

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Dışişleri Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve SoyadıSeçim Bölgesi

DSP (6)

Ali Tekin	Adana
Hasan Erçelebi	Denizli
Mahmut Erdir	Eskişehir
B. Suat Çağlayan	İzmir
Rahmi Sezgin	İzmir
M. Cengiz Güleç	Sivas

MHP (6)

Müjdat Kayayerli	Afyon
Nesrin Ünal	Antalya
Mustafa Yaman	Giresun
Mehmet Kaya	Kahramanmaraş
Basri Coşkun	Malatya
Birol Büyüköztürk	Osmaniye

FP (5)

Seyyit Haşim Haşimi	Diyarbakır
Mehmet Bedri İncetahtacı	Gaziantep
Azmi Ateş	İstanbul
Hüseyin Kansu	İstanbul
Osman Yumakoğulları	İstanbul

ANAP (4)

Mehmet Ali Bilici	Adana
Agâh Oktay Güner	Balıkesir
Suha Tanık	İzmir
Kâmran İnan	Van

DYP(4)

Teoman Özalp	Bursa
Ayfer Yılmaz	İçel
Cevdet Akçalı	Kütahya
Mehmet Necati Çetinkaya	Manisa

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve Soyadı

Seçim Bölgesi

DSP(6)

Ayşe Gürocağ	Ankara
Bahri Sipahi	İstanbul
Perihan Yılmaz	İstanbul
Güler Aslan	İzmir
Saffet Başaran	İzmir
Halil Çalık	Kocaeli

MHP (6)

Abdurrahman Küçük	Ankara
Bekir Ongun	Aydın
İbrahim Halil Oral	Bitlis
İrfan Keleş	Çankırı
Bozkurt Yaşar Öztürk	İstanbul
Seydi Karakuş	Kütahya

FP (5)

Mahmut Göksu	Adıyaman
Akif Güllü	Amasya
Avni Doğan	Kahramanmaraş
Musa Uzunkaya	Samsun
Mehmet Çiçek	Yozgat

ANAP (4)

Abdülbaki Erdoğmuş	Diyarbakır
Ahat Andıcan	İstanbul
Ömer Ertay	Mardin
Ahmet Kabil	Rize

DYP (4)

Mahmut Nedim Bilgiç	Adıyaman
Ayvaz Gökdemir	Erzurum
İbrahim Yazıcı	Muğla
Takiddin Yarayan	Siirt

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu yelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve Soyadı Seçim Bölgesi

DSP (6)

Ahmet Sancar Sayın	Antalya
Mustafa Vural	Antalya
Mustafa Düz	İstanbul
Bülent Ersin Gök	İstanbul
Mehmet Çümen	İzmir
M. Turhan İmamoğlu	Kocaeli

MHP (6)

Mustafa Gl	Elazığ
Bedri Yaşar	Gümüşhane
Yusuf Kırkpınar	İzmir
Osman Fevzi Zihnioğlu	Sakarya
Mehmet Ceylan	Sivas
Ahmet Erol Ersoy	Yozgat

FP (5)

Metin Kalkan	Hatay
Mehmet Fuat Fırat	İstanbul
Ali Sezal	Kahramanmaraş
Kemal Albayrak	Kırkkale
Zlkar İzol	Şanlıurfa

ANAP (4)

Cengiz Aydoğan	Antalya
Hasan Özyer	Muğla
Sefer Koçak	Ordu
Nizamettin Sevgili	Siirt

DYP (4)

Musa Konyar	Ağrı
Yahya Çevik	Bitlis
Mustafa Örs	Burdur
Nevfel Şahin	Çanakkale

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Çevre Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Seçim Bölgesi</u>
----------------------	----------------------

DSP (6)

Esvet Özdoğu	Ankara
M. Güven Karahan	Balıkesir
Nural Karagöz	Kırklareli
Nazif Topaloğlu	Muğla
Mehmet Yaşar Ünal	Uşak
Hasan Suna	Yalova

MHP (6)

Sedat Çevik	Ankara
Cahit Tekelioğlu	İçel
Esat Öz	İstanbul
Hasan Çalış	Karaman
Mustafa Sait Gönen	Konya
Mükremin Taşkın	Nevşehir

FP (5)

Ahmet Sünnetçioğlu	Bursa
Nurettin Aktaş	Gaziantep
Lütfi Doğan	Gümüşhane
Teoman Rıza Güneri	Konya
İlyas Arslan	Yozgat

ANAP (4)

Hakki Oğuz Aykut	Hatay
Ediz Hun	İstanbul
Sefer Ekşi	Kocaeli
Hasan Özyer	Muğla

DYP (4)

Burhan İsen	Batman
Hakki Töre	Hakkâri
Metin Kocabaş	Kahramanmaraş
Yener Yıldırım	Ordu

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu
Üyelikleri Aday Listesi
(25)

Adı ve SoyadıSeçim Bölgesi

DSP (6)

Ertuğrul Kumcuoğlu	Aydın
Sebahat Vardar	Bilecik
Mustafa Karşlıoğlu	Bolu
Ali Ahmet Ertürk	Edirne
Erol Karan	Karabük
Ahmet Zamantılı	Tekirdağ

MHP (6)

Ersoy Özcan	Bolu
Sıtkı Turan	Çanakkale
Melek Denli Karaca	Çorum
Hasan Basri Üstünbaş	Kayseri
Reşat Doğru	Tokat
Mesut Türker	Yozgat

FP (5)

Yakup Budak	Adana
Mahfuz Güler	Bingöl
Mehmet Batuk	Kocaeli
Ali Güner	Iğdır
Mustafa Niyazi Yanmaz	Şanlıurfa

ANAP (4)

Nurettin Dilek	Diyarbakır
Hakkı Oğuz Aykut	Hatay
Emre Kocaoğlu	İstanbul
Ali Kemal Başaran	Trabzon

DYP (4)

Burhan İsen	Batman
İbrahim Konukoğlu	Gaziantep
Doğan Baran	Niğde
Mehmet Sait Değer	Şırnak

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Tarım, Orman ve Köyleri Komisyonu
Üyelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve Soyadı Seçim Bölgesi

DSP (6)

İsmet Vursavuş	Adana
Numan Gültekin	Balıkesir
Necati Albay	Eskişehir
Yücel Erdener	İstanbul
Abdullah Turan Bilge	Konya
Tunay Dikmen	Muğla

MHP (6)

Ali Halaman	Adana
Mihrali Aksu	Erzincan
Ali Özdemir	Gaziantep
Ali Güngör	İçel
Mehmet Serdaroğlu	Kastamonu
Hasan Kaya	Konya

FP (5)

Mehmet Özyol	Adıyaman
Latif Öztekin	Elazığ
Yaşar Canbay	Malatya
Abdullah Veli Seyda	Şırnak
Maliki Ejder Arvas	Van

ANAP(4)

Nurettin Dilek	Diyarbakır
Evren Bulut	Edirne
Mecit Piruzbeyoğlu	Hakkâri
Mehmet Güneş	Şanlıurfa

DYP(4)

Mehmet Baysarı	Antalya
Mehmet Selim Ensariođlu	Diyarbakır
Zeki Ertugay	Erzurum
Mehmet Sadri Yıldırım	Eskişehir

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Sanayî, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve SoyadıSeçim Bölgesi

DSP(6)

Halit Dikmen	Aydın
Fahrettin Güleler	Bursa
Abdülşamet Turgut	Diyarbakır
Akif Serin	İçel
Ahmet Arkan	Kocaeli
Eyüp Doğanlar	Niğde

MHP(6)

Orhan Şen	Bursa
Oktay Vural	İzmir
Nevzat Taner	Kahramanmaraş
Cumali Durmuş	Kocaeli
Ali Serdengeçti	Manisa
Mükerrem Levent	Niğde

FP(5)

Hüseyin Karagöz	Çankırı
Mustafa Geçer	Hatay
Özkan Ökstüz	Konya
Şilkril Ünal	Osmaniye
Ahmet Nurettin Aydın	Siirt

ANAP(4)

Mahmut Bozkurt	Adıyaman
Cengiz Altınkaya	Aydın
Kenan Sönmez	Bursa
Miraç Akdoğan	Malatya

DYP(4)

Ali Rıza Göntül	Aydın
İlhan Aytekin	Balıkesir
İlyas Yılmazyıldız	Balıkesir
Nurettin Atik	Diyarbakır

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi:

(13)

Adı ve Soyadı Seçim Bölgesi

DSP(3)

Burhan Bıçakçioğlu	İzmir
Çetin Bilgir	Kars
Fikret Tecer	Kırşehir

MHP (3)

Nazif Okumuş	İstanbul
Arslan Aydar	Kars
Hamdi Bakır	Kayseri

FP (3)

Hüsamettin Korkutata	Bingöl
Nezir Aydın	Sakarya
M.Ergün Dağcıoğlu	Tokat

ANAP (2)

Mahmut Bozkurt	Adıyaman
Ataullah Hamidi	Batman

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okuyorum:

Dilekçe Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(13)

Adı ve Soyadı Seçim Bölgesi

DSP (3)

Hasan Akçitin	Giresun
Fadlı Ağaoğlu	İstanbul
Kemal Vatan	İzmir

MHP (3)

Salih Erbeyin	Denizli
Hidayet Kılınç	İçel
Cemal Enginyurt	Ordu

FP (3)

Celal Esin	Ağrı
Ahmet Karavar	Şanlıurfa
Fethullah Erbaş	Van

ANAP (2)

Şükri Yürür	Ordu
Ersin Taranoğlu	Sakarya

DYP (2)

Mehmet Halit Dağlı	Adana
Sedat Edip Bucak	Şanlıurfa

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu Üyelikleri Aday listesi

(35)

Adı ve SoyadıSecim Bölgesi

DSP (9)

İbrahim Yavuz Bildik	Adana
Arif Sezer	Adana
Ergün Bayrak	Artvin
Ahmet Güzel	İstanbul
Sulhiye Serbest	İstanbul
Erdoğan Toprak	İstanbul
Salih Dayıoğlu	İzmir
M.Hadi Dilekçi	Kastamonu
Tahsin Boray Baycık	Zonguldak

MHP (8)

Nidai Seven	Ağrı
Cezmi Pofat	Erzurum
Osman Gazi Aksoy	İsparta
Mustafa Haykır	Kırşehir
Kadir Görmez	Kütahya
Nail Çelebi	Trabzon

Armağan Yılmaz

Uşak

Ayhan Çevik

Van

FP (7)

M.Zeki Çelik

Ankara

İsmail Özgün

Balıkesir

Ahmet Cemil Tunç

Elazığ

Veysel Candan

Konya

Lütfi Yalman

Konya

Sabahattin Yıldız

Muş

Bekir Sobacı

Tokat

ANAP (6)

Birkan Erdal

Ankara

Kenan Sönmez

Bursa

İbrahim Yaşar Dedelek

Eskişehir

Şamil Ayrım

İstanbul

Erkan Kemaloğlu

Muş

M. Salih Yıldırım

Şırnak

DYP (5)

Murat Akın

Aksaray

Necati Yönder

Bingöl

Rasim Zaimoğlu

Giresun

Mehmet Yalçınkaya

Şanlıurfa

Ali Naci Tuncer

Trabzon

BAŞKAN - Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler...Kabul etmeyenler...Kabul edilmiştir.

Diğer listeyi okutuyorum:

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelikleri Aday Listesi

(25)

Adı ve Soyadı

Seçim Bölgesi

DSP (6)

Faruk Demir

Ardahan

Sema Pişkinsüt

Aydın

Hasan Macit

Burdur

Orhan Ocak

Bursa

Mehmet Mail Büyükerman

Eskişehir

Süleyman Yağız

İstanbul

MHP (6)

Osman Müderrisoğlu	Antalya
Ali Keskin	Denizli
Mehmet Nuri Tarhan	Hatay
Kemal Köse	Kocaeli
Hüseyin Akgül	Manisa
Metin Ergun	Muğla

FP (5)

Mustafa Baş	İstanbul
Bahri Zengin	İstanbul
Eyüp Fatsa	Ordu
Mehmet Bekaroğlu	Rize
Musa Demirci	Sivas

ANAP (4)

Yaşar Eryılmaz	Ağrı
Sebgatullah Seydaoğlu	Diyarbakır
Bülent Akarcalı	İstanbul
Cavit Kavak	İstanbul

BAŞKAN – Okunan listeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın milletvekilleri, komisyonların toplanarak, İçtüzüğü'nün 24 üncü maddesine göre, başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyelerini seçmeleri gerekmektedir.

Bu nedenle, Adalet; Millî Savunma; İçişleri; Dışişleri; Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor; Tarım, Orman ve Köy İşleri; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme; Dilekçe; Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonlarının 16 Haziran 1999 Çarşamba günü saat 11.00'de, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm; Çevre; Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler; Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonları ise, 16 Haziran 1999 Çarşamba günü saat 12.00'de kendi salonlarında toplanacaklardır. Komisyonların toplantı gün ve saatleri, ayrıca ilan tahtalarına da asılacaktır.

Sayın milletvekilleri, alınan karar gereğince denetim konularını görüşmeyeceğiz.

Gündemin "Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmına geçiyoruz.

VI - KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

1. – Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/9) (S. Sayısı : 2) (1)

(1) 2 S. Sayılı Basıma yazı tutanağına eklidir.

BAŞKAN – Alınan karar gereğince Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Sayın Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Sayın Devlet Bahçeli, Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Sayın Mesut Yılmaz ile 342 milletvekilinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu raporunun birinci görüşmelerine başlıyoruz.

Komisyon ve Hükümet hazır.

Sayın milletvekilleri, komisyon raporu daha önce bastırılıp, sayın üyelere dağıtılmıştır.

Şimdi, komisyon raporunun okunup okunmaması hususunu oylarınıza sunacağım? Raporun okunmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Teklifin tümü üzerinde söz isteyen var mı? Şu ana kadar gruplar adına herhangi bir söz talebi olmamıştır.

Fazilet Partisi Grubu adına, Sayın Bülent Arınç.

Buyurun Sayın Arınç. (FP sıralarından alkışlar)

FP GRUBU ADINA BÜLENT ARINÇ (Manisa) – Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bugün göreve yeni başlayan Değerli Meclis Başkanvekilimize ve Divan Heyetindeki arkadaşlarımıza, yasama dönemimizde hayırlı çalışmalar ve başarılar diliyorum, kendilerini kutluyorum.

Aynı zamanda, bugün, yeni dönemimizde yasama çalışmalarına başladığımız ilk gündür. Yine, aynı temennilerle, bu yasama döneminin de, Türkiye Büyük Millet Meclisimiz, insanımız, ülkemiz, aziz milletimiz için hayırlara vesile olmasını Cenabı Hak'tan diliyorum.

Bugün Danışma Kurulumuzda 5 siyasî partinin müştereken, uzlaşarak aldığı kararlar, biraz evvel Sayın Genel Kurulun onaylarına mazhar olmuştu; bunu, sevindirici bir olay olarak görüyorum; çünkü, temel konularda, hem Türkiye Büyük Millet Meclisimizin bugün gittikçe yıpranan ve örselenen itibarını hem milletvekillerimizin saygınlığını hem de ülkemizin ve aziz halkımızın, bizden, öncelikle çıkarılsın arzu ettiği yasal değişiklikler konusunda beklentilerine cevap verme noktasında hızlı bir çalışma dönemine başlıyoruz ve temel konularda öncelik kabul ediyoruz.

Ben, siyasî partilerimiz arasında milletimizin beklentilerine uygun olarak gerçekleşen bu uzlaşmanın da bütün yasama dönemi boyunca devam etmesini ve bundan milletimiz için hayırlı sonuçlar çıkmasını temenni ediyorum.

Değerli arkadaşlarım, bugün önümüze getirilen teklifle, devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluşunu kapsayan Anayasanın 143 üncü maddesinin değiştirilmesi isteniyor.

Buradaki değişikliğin bir tek temel nedeni var; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin -ki, yargı yetkisini kabul etmişiz, uluslararası sözleşmelere uymak da bir vecibedir; Anayasanın 90 ıncı maddesinde bu konuda bağlayıcı hükümler de vardır- devlet güvenlik mahkemeleri konusunda takriben birbuçuk yıl önce aldığı bir karar, bugün zorunlu sebeplerle bir anayasa değişikliğine yol açacak görünüyor.

Şüphesiz, bu konu önemlidir; o kadar önemlidir ki, şu anda yargılaması yapılan teröristbaşı Abdullah Öcalan hakkında verilecek kararın sürekli tartışılır olması, Türkiye'nin içeride ve dışarıda yargı yönünden ve devlet olma niteliği yönünden itibarının tartışılır ve yıpratılır olması, hepimizi derinden endişeye sevk etmektedir.

Böylece, hükümet bu konuda duyarlı davranmıştır; yargılama başlar başlamaz, bu konuyla ilgili, şimdilik, anayasa değişikliği teklifini getirmiştir ve bu kabul edildiği takdirde, bunun arkasın-

dan da, devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usullerini gösteren 28-45 sayılı Kanunda da bu değişikliğe uygun bir tasarıyı getirecektir.

Şüphesiz, anayasa değişikliğinin, devlet güvenlik mahkemeleriyle ilgili olarak bugün öntümlüze gelmiş olması, bazı arkadaşlarımız tarafından -belki çoğumuz buna katılıyoruz- zamanlama açısından yanlış görülebilir "niçin dün değil de bugün" diye ve bu konuda bu itirazlar haklı da olabilir; çünkü, devlet güvenlik mahkemeleri, 1982 Anayasasında yer almıştır. Hatta o kadar önemli görülmüştür ki, Anayasanın 142 nci maddesinde özetle "mahkemeler kanunla kurulur" denilmiş olmasına rağmen, devlet güvenlik mahkemelerine bir ayrıcalık tanınmış ve devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluşu anayasayla olmuştur.

Böylesine önemli görülen ve 1971 muhturasından sonra ortaya çıkan terörist eylemlerle ilgili olarak hızlı yargılama yapmak, özel görevlerle donatılmak ve özellikle cumhuriyetin temel niteliklerine, devletin bölünmezliğine karşı işlenen suçları yargılamak için kurulmuş bulunan bu devlet güvenlik mahkemeleri, 1975'te kaldırılmış, 1982 Anayasasıyla da bir anayasal kuruluş olarak tekrar getirilmiştir.

Bugün, onaltı senelik bir uygulamayla karşı karşıyayız. Sanıyorum, devlet güvenlik mahkemelerinde 7 bin civarında dosya var. Bunu, yargı reformu içerisinde mi düşünüyorsunuz; yoksa, Türkiye'nin henüz terör meselesini çözmemiş olmasıyla mı düşünüyorsunuz; yoksa -biraz sonra değineceğim gibi- artık, devlet güvenlik mahkemelerinin Anayasanın 143 üncü maddesinde gösterilen hedeflerin de dışında görev sahasını iyice genişleterek hemen her konuya bakar hale gelmesiyle mi ilgilendirirsiniz; bu, Yüce Meclisimizin düşünceği bir konudur.

Bugünkü tatbikatlardan ve uygulamalardan da görüyoruz ki, maalesef, resmî, kanunlara göre kurulmuş bir vakıf hakkında bile, yine, DGM, kendi görevi içerisinde bazı suçlar dolayısıyla takibat yapabiliyor; gözaltına alınmalar, sorgulamalar; sonunda da belki aylar sonra bir beraat kararı karşımıza çıkıyor. Bir sigorta şirketi kuruluyor; bu Sigorta şirketinin yöneticileri hakkında da bazen -biraz evvel Sayın Kamer Genç'in de ifade ettiği gibi- medyanın birkaç tanesinde ileriye sürülen bazı iddialar sebebiyle, o sigorta şirketinin yöneticileri, sabaha karşı, uykularından alınarak, gözaltına götürülüyor; kanun gereğince de hiçbir avukatıyla görüntütilmeden, kendi özel usulleri içerisinde yargılamaya şoklanabiliyor; mağduriyetler, arkasından belki de beraatlar... Bunun gibi, siyasetçilere; bunun gibi, gazetecilere; bunun gibi, fikir adamlarına, belediye başkanlarına, bazen 312'den, bazen 313'ten, bazen 314'ten, bazen de başka maddelerden "gelin bakalım buraya, ne yapınız, nasıl konuştunuz, ben sizin hakkınızda karar vereceğim" denilebiliyor. Bütün bunlar, Türkiye'de, gerçekten, toplum barışını içinden yıkan, toplum içerisinde infiallere yol açan olumsuz hadiseler olarak görünüyor.

Devlet güvenlik mahkemeleriyle ilgili, bundan birbuçuk yıl evvel verilen kararın -Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden çıkan kararları kastediyorum- bugün, ona uygun olarak değiştirilmesi... Zamanlama belki yanlıştır; ama, doğru, her zaman doğrudur.

Hadiseye bu açıdan baktığımızda -biz, siyasi görüşümüz itibarıyla, DGM'lerin kendisine karşı olduğumuzu ifade ediyoruz- bugünkü değişiklik konusunda da, Türkiye'de demokratikleşme adına bir şeyler yapılabilecekse, bunu, o demokratikleşmenin içerisinde bir yere koymak istiyoruz. Görüşlerimi özellikle bu açıdan sizlere takdim etmeye çalışacağım.

Zamanlama daha önce olabilirdi. Tayyip Erdoğan, bir büyükşehir belediye başkanıydı; mahkûm oldu. O zaman da DGM'ler tartışıldı, o zaman da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları vardı; ama, kişiye özel düşünceler maalesef daha baskın olduğu için, bu konuda bir iyileştirme, komisyonlardan Genel Kurula intikal etmesine rağmen, hepinizin bildiği sebeplerle -tekrar aynı konuya gelmeyeceğim- bir yıldan bu yana, bu Genel Kurulda maalesef kanunlaşamadı.

Yine başka gazeteciler, yine başka belediye başkanları, yaptıkları konuşmalar sebebiyle, fikir ve düşünce hürriyetinin kapsamı içerisinde kalmalarına rağmen, eyleme dönüşmeyen bu düşüncelerinden dolayı, DGM'ler tarafından yargılandılar: maalesef, mahkûm da olanlar oldu. Keşke o zaman, siyasi ve ideolojik düşüncelerimizi bir kenara bırakarak, biz artık uluslararası hukuk normlarının içerisinde yer alması gereken bir ülkeyiz: Anayasamızın 90 ıncı maddesine göre, altına imza koyduğumuz uluslararası sözleşmelerden, Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylananlar, iç hukuk normu haline gelebiliyorlar ve hatta, Anayasaya aykırılıkları düşünülemeyeceğine göre, iç hukuk normlarının da üzerinde kabul ediliyorlarsa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi -ki, 1954'ten beri Türkiye'de yürürlüktedir- onun adil ve bağımsız mahkemelerdeki yargılama esası, düşünce ve ifade hürriyetleri, dernek, sendika ve parti kurmayla ilgili özgürlükler konusunda da altına imza attığımız bütün sözleşmelere uymamız gerekir... Hep "keşke, keşke, keşke" diyoruz; ama, bir noktada sıkıştığımız zaman, hadi bakalım uzlaşalım, gelin bu konuyu değiştirelim diye düşünüyoruz.

Geç kalınmış olmasına rağmen ve zamanlama konusunda da belki farklı düşünebileceğimize rağmen, biz, bu konuda, hükümetin iyi niyetli çabalarına destek olmayı düşünüyoruz. Ancak, Sayın Adalet Bakanı -burada, kendilerine bir konuyu tekrar arz etmek istiyorum- bu konuyla ilgili çalışmalarını, öncelikle anayasa değişikliği, arkasından da 2845 sayılı Yasada öngörülen değişiklikler konusunda, sanıyorum, bütün siyasi parti gruplarına veya -3 parti iktidarda olduğuna göre- muhalefet gruplarına gelerek, genel başkanlardan, bu çalışmalar konusunda destek istedi. Biz meseleye önem verdik, başkanlık divanında, grubumuzda konuştuk; DGM'lerin kendisine karşı olan bir siyasi parti olarak, kısmen iyileştirme veya sivilleştirme adına getirilen bu tekliflere ne diyeceğimizi kendi aramızda konuştuk.

Sayın Adalet Bakanını da daha sonra ziyaret ederek, bu konudaki görüşlerimizi şöylece belirledik: Türkiye'de onaltı yıldan bu yana bulunan DGM'lerin, artık bugünden itibaren, bize göre -ki, seçim beyannamemizde bu yer almaktadır- tamamen kaldırılması gerekir şu veya bu sebeplerle. İkincisi, siz böyle bir kısmi değişiklik getiriyorsunuz: bunu sadece, Meclis gündeminin de boş olduğuna, uzlaşma konusunda da hemen hemen bütün partiler arasında bir mutabakat olabileceğine göre, biraz daha genişletemez miyiz? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin -hemen hemen 1987'de bireysel başvuru hakkını, daha sonra da yargı yetkisini kabul etmişiz- kararlarında sadece askeri hâkim ve savcıların burada görev yapıyor olması, sözleşmenin 6 ncı maddesindeki bağımsız ve adil yargılama hakkına gölge düşürmekle kalmıyor; DGM'ler, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu açısından da ayrıcalıklara sahip; bir. Bir ikincisi de, cumhuriyetin temel nitelikleri söz konusu olmadığı halde bile, pek çok suçta bu mahkemeler bakar hale geldi. İfade hürriyetleri, düşünce hürriyetleri de DGM'ler tarafından... 1980 ihtilalinden sonra yapılan Anayasa içerisinde ve bu Anayasa da temel hak ve özgürlükleri büyük ölçüde kısıtlamış olması sebebiyle, DGM'ler, bu özgürlüklere karşı birer kurum haline geldi. Geliniz, bu değişikliğin içerisinde şu noktaları da koyalım, diye kendilerine takdim ettik. Sağ olsunlar, lütfettiler, bu önerilerimizi aldılar, değerlendireceklerini ifade ettiler.

Anayasa Komisyonunda yapılan görüşmeler sırasında arkadaşlarımız, DGM'lerin ileride kalabileceği düşüncesinden hareketle, bir iyi niyetli çaba olarak, Anayasamızın 143 üncü maddesinde "DGM'ler kurulur" ibaresinin, "kurulabilir" şekline dönüştürülmesini veya bu anlama gelebilecek iki farklı değişiklik önermesini de verdiler; ancak bu, kabul görmedi. Ayrıca -önümüzdeki haftalarda belki gelecek- 2845 sayılı Kanunda, DGM'lerin bakmakla görevli olduğu suç çeşitlerinden dört tanesinin çıkarılması konusunda da önerilerimizi Sayın Bakana takdim etmiştik.

Değerli arkadaşlarım, bunların elbette çok önemli olduğuna ve Türkiye'de yüksek yargı makamlarının başındaki önemli kişilerin de, özellikle, düşünce ve ifade hürriyetlerini sınırlayan, kısıtlamalar getiren yasaların öncelikle değiştirilmesi konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinden de bir hamle beklediklerine göre, şu yeni yasama döneminin ilk günlerinde böyle bir yargı reformunu, hukuk reformunu, bireye önem veren hukukun üstünlüğü anlayışını ülkemizde gerçekleştirmek, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına elbette fevkalade önemli olabilirdi; bunun fırsatı geçmemiştir. Bu düşüncelerimizin değerli milletvekili arkadaşlarım tarafından da düşünüleceğine ve takdir edileceğine inanıyorum.

Değerli arkadaşlarım, bu onaltı senelik tatbikat içerisinde DGM'lerle ilgili olarak özellikle yargı içinde tartışılan şu konuları dikkatinize arz etmek istiyorum:

DGM'ler, olağan bir yargı organı değildir. Genel yargı organları -biraz evvel ifade etmiştim- kanunla kuruluyorlar; ama, DGM'ler, Anayasanın bir maddesiyle kurulmuştur.

Özel nitelikli mahkemeler olması sebebiyle, yine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde tartışılan "tabii hâkim" ve "olağan mahkeme" ilkelerine de aykırı görülmektedir.

Üçüncü olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme niteliğinde değildir.

Dördüncü olarak, hâkimlik teminatları yoktur. Hâkimlerin atanma, yer değiştirme ve özlük haklarının yürütme organının elinde olması sebebiyle, hâkimlik taminatının varlığından bahsedilemez denilmektedir.

Beşinci olarak, savunma hakkını kısıtlayıcı ve adil bir karar verilmesini engeleyici hükümler bulunmaktadır; özellikle, yargılama ve usul hükümleri içerisinde.

Değerli milletvekilleri, devlet güvenlik mahkemelerinin bu kararları dolayısıyla gündeme gelen bir konuyu tekrar arz etmek istiyorum. Bu DGM'lerde bir değişiklik yapılacağı konusunda ilk konuşmalar başladığı zaman, bazı siyasi parti temsilcilerinin, meseleyi belki de şovenizm açısından gördüklerine, belki de duygusal davrandıklarına şahit olduk. Şunu söylüyorlardı: "Yani, siz, askerî hâkimlerin adaletinden güven duymuyor musunuz? Ne lüzum var bunu değiştirmeye."

Burada belki de önemle ifade etmek istiyorum; bu değişiklik konusu, asker hâkim ve savcılarımızın, ne kişiliklerine yönelmiştir ne de onların hukuk bilgilerinin eksik olduğu noktasına yönelmiştir. Kesinlikle tenzih ederek söylüyorum ki, yirmibeş yıllık bir avukat arkadaşınız olarak, askerî mahkemelerde, sıkıyönetim mahkemelerinde, devlet güvenlik mahkemelerinde dava takip ederken, askerî hâkim ve savcıların fevkalade titiz, hukuk açısından duyarlı tavırlarına, davranışlarına ve kararlarına rastlamışızdır; bu konuda söylenecek hiçbir şey yoktur. Mesele şudur bu mahkemelerde: Atanmaları, sicil yönetmelikleri vesaireleri üniformalı kişilere bağlı olan hâkimler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, sözleşme hükümlerine uygun olarak bağımsız bir adil yargının içerisinde mütalaa edilmemektedir; çünkü, Avrupa'nın, uluslararası normlar içerisinde bağımsız ve adil yargılamadan anladığı şeyin kıstasları, hepimizin evrensel normlar olarak kabul edeceği konulardır.

İkincisi, yine Abdullah Öcalan'ın yargılanması sebebiyle, bunun, onun hakkında idam kararı verilmesini engelleyici veya bu kararın daha sonra idam cezalarının kaldırılması sebebiyle işleyemez hale geleceği veya askerî hâkimler bulunursa, Abdullah Öcalan hakkında daha çabuk karar verilebileceği, sivil hâkimlerin böyle bir aceleciliği olmayacağı şeklinde, yine subjektif düşünceler, yine duygusal düşünceler ifade edilmektedir.

Hâkimler heyetinin sivil veya askerlerden müteşekkil olmasının veya bu yapacağımız değişikliğin, yarın, yargılamanın sonuçlarına etkili hale geleceğini, biz şahsen düşünmüyoruz. Dolayısıyla, bu konuda, Meclisimizin, çok açık ifadelerle, bu yapılacak değişikliğin Abdullah Öcalan hakkındaki yargılamaya münhasır olmadığını ifade etmesi gerekir; yoksa, bu, siyasi istismara müsaittir. Bu konuda bir kısım partiler - ki, şu anda, çok şükür, onlar yoktur- yarın seçim meydanlarına gidip, bunu istismar etme noktasında yanlış ve yakışsız davranışlarda bulunabilirler. Biz, bu konuyu hukuk açısından ele alıyoruz, hukuk açısından önemli ve acil olduğuna inanıyoruz ve bu konuyu sadece bir madde değişikliğiyle geçiştirmek yerine, Türkiye'nin muhtaç olduğu demokratikleşme paketi içerisinde bu konunun, önümüzdeki ufukumuzu açacak gelişmeler için çok iyi bir örnek olmasını da temenni ediyoruz.

Değerli arkadaşlarım, insan hakları ihlalleri ve demokratikleşme konusunda Avrupa'nın yayımladığı raporlar, Amerika'nın yayımlayacağı raporlar, Türkiye'yi, karnesinde zayıflar bulunan bir ülke gibi gösteriyor ve maalesef, bu konuda, yabancı unsurlar bizi tenkit ettiği zaman veya karnemizdeki notumuzu kırdığı zaman da üzültüyor; ama, hazır yeri gelmişken, bu konuda kendimize de bakmak, bu konuda eksiklerimizi süratle tamamlamak ve hemen hemen hepimizin şikâyet konusu olan "Avrupa istediği için bunu yapıyoruz; oysa, insanımız layık olduğu için bunu yapmalıydık" şeklindeki serzenişlere artık bir daha tesadüf etmemek gerekiyor. O yüzden, demokratikleşme, insan hakları, temel hak ve özgürlükler konusu, Türkiye'nin öncelikli konusudur. O zaman, kendimize dönüp, şuna bakalım: Şu anda Türkiye, Basın Konseyinin raporlarından da görüldüğü gibi, gazeteci hapsedmekte dünyanın birinci ülkesi haline gelmiştir.

BAŞKAN – Sayın Arınç, size 2 dakika ilave süre veriyorum.

BÜLENT ARINÇ (Devamla) – Çok teşekkür ederim Sayın Başkan.

Yine, bugün, Türkiye'nin hemen hemen bütün medyasının ve kamuoyunun gündeminde telekulak faciası vardır ve maalesef, hukukun en ucunda olan kişiler, yasaya ve ahlaka aykırı olarak elde edilmiş, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 254 üncü maddesinde de delil olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmiş bir kasedi delil olarak kullanabilmektedir. İnanç ve düşünce özgürlüğü konusunda binlerce can yanmaktadır ve şu andaki rakamlar itibariyle, Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde 2 bine yakın davada davalı olarak bulunan bir ülkedir.

Değerli arkadaşlarım, bu genel çerçeve içerisinde, maddeler üzerinde de arkadaşlarımız görüşlerini ifade edecekler. Ben, Sayın Genel Kurulumuzdan ve arkadaşlarımızdan şunu istirham ediyorum: Getirilen bu teklif, devlet güvenlik mahkemelerinin sadece askerî hâkim ve savcularıyla ilgili çok özel bir konu olmasının ötesinde, DGM'ler üzerindeki bütün tartışmaları kesebilecek bir çabayı genişleterek sürdürmemiz ve tam da gündemin içerisinde bulunduğumuza göre, bu konuda, bütün siyasi partilerle bir uzlaşma içerisinde olmamız, bana göre bir büyük ihtiyaç olarak görünüyor.

Fazilet Partisi Grubu adına, hukuka, insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere, bireysel haklara uygun olarak getirilen her türlü düzenlemeye, bütün görüşümüzle, mevcudiyetimizle olumlu olarak katılacağımızı ifade ediyorum. Yapılan çalışmaların tekrar hayırlı olması temennisiyle, Yüce Heyetinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Arınç'a teşekkür ediyorum.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına, Konya Milletvekili Sayın Ömer İzgi; buyurun efendim. (MHP sıralarından alkışlar)

MHP GRUBU ADINA ÖMER İZGİ (Konya) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; gündemimizde bulunan Anayasanın 143 üncü maddesinin değiştirilmesi konusunda söz aldım; sözlerime başlamadan önce hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekilleri, sorun, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Türkiye arasındadır. Bu sorunun açıklıkla ortaya konulabilmesi için, öncelikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin işlevi, etkinlik derecesi nedir diye bir soru sorulup, cevabının bulunmasında büyük yarar var. Gerçi, bu cevabı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kendisi bulmuş ve vermiştir. Nitekim, 7 Aralık 1976 tarihinde, Heindizeyd ve Birleşik Krallıklar arasında devam eden bir mahkemeleşmeden ötürü verilen kararda, bu mahkemenin özelliğinin, devletlerin yurttaşlarına olan sorumluluklarının güvencesi olan bir organ olduğu ortaya konulmuştur. Tabii, devletlerin yurttaşlarına olan sorumluluklarının, yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde bir güvence olduğuna göre, denetim yetkilerini de taşıdığına ayrıca vurgulamıştır. Tabii, bu denetim yetkisinin sınırı da bu kararda dere edilmiş ve alınan karar gereğinden olarak, yalnız ulusal mevzuatların denetlenmesinde kalmamış, o ulusal mevzuatlara uygun olarak verilmiş olan her tür yargı kararlarının da denetimi bu mahkemece üstlenilmiştir. Daha da önemlisi, bu kararda, İnsan Hakları Sözleşmesinin 10 uncu maddesinin birinci fıkrasında dokunulmaz olarak gösterilen insan haklarına, ülkenin bölünmezliği gibi kutsal sayılan durumlarda dokunulabilecekse, bunun da sınırları belirtilmiş; bunun sınırsız bir dokunma olmayaacağına, sınırlarının da Avrupa değerleriyle eşdeğer olacağına işaret edilmiştir.

Ayrıca, bu mahkeme kararlarının niteliği üzerinde de bir karar ortaya konulmuş -Anayasamızın 153 üncü maddesinin son fıkrasında olduğu gibi- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden çıkacak her kararın, ancak kendilerinin dokunabileceği bir karar olduğu ve başka hiçbir ulusal milletin dokunamayacağı karar olacağı da belirtilmiştir.

Olayımız, devlet güvenlik mahkemelerinde askerî yargıçların bulunmasının İnsan Hakları Mahkemesi tarafından sakıncalı görülüp, sözleşmenin 6/1 inci maddesinin ihlaline yol açtığıdır. Oysa, bunun böyle olacağı, daha, 1 Ocak 1982 günlü, Piersac ve Belçika ülkesi arasında devam eden bir mahkemeleşme nedeniyle aynı mahkemenin verdiği kararda belirtilmişti. O kararda, yargıçların atanma biçimlerine işaret edilmiş, sicil durumlarına değinilmiş; yargılananlar bakımından eğer herhangi bir kuşkuya yer bırakacak böylesi durumlar mevcut ise, o zaman, verilecek karar nasıl olursa olsun, sözleşmenin 6/1 inci maddesinin ihlali sonucunu doğuracağı karar altına alınmıştı.

Konumuzla ilgili olarak, ilk mahkeme kararı, Türk Hükümeti ile Nasup Mitap ve Abdullah Oğuzhan Müftüoğlu davası olarak görülebilir. Gerçi, o davalarda dava konusu, devlet güvenlik mahkemeleri değildi, sıkıyönetim mahkemeleriydi; ama, o sıkıyönetim mahkemelerinde görevli olan askerî yargıçların atamalarına, sicil durumlarına atıfta bulunularak, o durumları itibarıyla, karar nasıl olursa olsun, yargılanan bakımından bağımsız bir mahkeme olarak görülemeyeceğine işaret edilmiş ve yine sözleşmenin 6 nci maddesinin ihlalinin söz konusu olduğu vurgulanmıştı. Bu kararın tarihi de 8 Aralık 1994'tür.

Türkiye aleyhine verilmiş son mahkeme kararları, 9.6.1998 günlü İbrahim İncal ve 28.10.1998 günlü Cengiz Çıraklar davalarıdır. Her iki davada da, devlet güvenlik mahkemesindeki askerî yargıçların atama ve sicil durumlarına dokunulmuş, onlar neden gösterilerek, yargılanan için, bağımsız bir mahkemede yargılandığı sonucunun çıkmayacağı, karar altına alınmıştır.

Türkiye aleyhine sonuçlanan, Nasup Mitap ve Abdullah Müftüoğlu, Sadi Mansur, Nabi Yağcı ve Nihat Sargın, Türkiye Birleşik Komünist Partisinin kapatılması aleyhindeki başvuru, Sosyalist Partinin kapatılması kararı hakkındaki Doğu Perinçek ve İlhan Kırıt'ın başvuruları, Hüseyin Akdivar-Kelekçi Köyü nedeniyle- Zeki Aksoy, İbrahim İncal ve Cengiz Çıraklar hakkındaki komisyon ve mahkeme kararlarının tamamı İnsan Hakları Mahkemesinden çıkmış, çok daha önceki tarihleri kapsayan Avrupa ülkelerindeki mahkemeleşmelerdeki kararlar dayanak yapılarak çıkarılmış olanlardır. Örneğin, Sadi Mansur, Oğuzhan Müftüoğlu, Nabi Yağcı, Nihat Sargın ve Sosyalist

Partinin kapatılmasıyla ilgili davalardaki karar ve komisyonlar kararlarının dayanakları 27.6.1968 tarihli New Mestil Avusturya davalarındaki gerekçeler olmuştur. Askerî yargıç bakımından ise, sözleşmenin 6/1 inci maddesinin ihlali nedeni olarak, 1 Ocak 1982 tarihli, Piersac ve Belçika devleti arasındaki uyuşmazlık üzerine verilen karar gösterilmiştir. Hiçbir karar bizim için ilk olmamıştır. Belki, devlet güvenlik mahkemeleri o ülkelerde bulunmadığı için ilk gibi gözükebilir; ama, yargıç güvencesi esas alındığı için ilk karar olmaktan uzaktır.

Biz bir teröristi yargılıyoruz, verilecek karar idam olduğunda işin boyutunun değişeceğinin - şimdi üzerinde durmak istemediğim- değişik nitelikli tavsiye kararlarıyla karşılaşacağımızın kaygısını şimdiden taşıyorum. İşte böylesi gelişmeleri bekleyen günümüzde, o gelişmelere dayanak hazırlarcasına, DGM'lerdeki askerî yargıcın yerine sivilinin getirilmemesini sağlamak, o kararlar için dayanak, zemin hazırlamak olmaz mı? Verilecek tazminat önemli değil; önemli olan, İnsan Hakları Mahkemesinden, yargılamaya gölge düşürecek bir kararın çıkacak oluşudur. Bu da, o mahkemenin eski kararları göz önüne alındığında, tartışmasız kesindir.

İdama karşı olmak başka şey, adil bir yargılama olmadığı ithamı altında kalmak çok daha başka şeydir. Biraz önce değinmiştim, bırakalım bizim dışımızdaki yıllar öncesine varan kararları, ilk kez, bizimle ilgili olan 1994 yılındaki karardan bu yana hemen önlem alacağımız yerde, bugünler kadar taşıdığımız itham altında kalmayı bugün de sürdürürsek, kaybetme dışında herhangi bir kazancımız olabilir mi? Kazancımız hiç olmaz ama, şimdiden çıkacağı belli olan İnsan Hakları Mahkemesi kararının sonucuyla, sözleşmenin 6 ncı maddesini ihlal etmiş bir ülke durumuna düşeceğiz. O zaman, şüpheli, şaibeli bir yargılama anlayışı gündeme konu olarak gelmiş olacaktır. Böyle bir yargılamaya olanak vermek, bölücüler için bulunmaz bir ortamın yaratılmasıdır. Bu payeyi bölücülere de, bölücü başına da vermeyeceğiz. Bugünden tezi yok, suçu sabit olan bölücü başı için verilecek kararı, düşecek her türlü gölgeden arındırmalıyız. Bölücü başının tarahî geleceğine ve bölücülere, İnsan Hakları Mahkemesince, sözleşmenin 6/1 fıkrasıyla esasen ihlal edilerek verilmiş bir karar var sığınacağını onlara teslim etmemeliyiz.

Bu düşüncelerimizi ortaya koyarken, asıl üzerinde durduğumuz bir konu da yalnız mahkemenin kuruluş biçimi değil, devlet güvenlik mahkemelerinde askerî yargıç yerine sivil yargıç getirilmesinin yararı yanında, çıkacak başka maddeler de vardır. 264 üncü maddenin, o mahkemelerin görevi içinde bulunmasının ne gereği var? 313 üncü maddenin ne gereği var? 314 üncü maddenin ne gereği var? 403 üncü maddenin, o mahkemeler görevleri arasında kalmasının ne gereği var? 6136 sayılı Ateşli Silahlar Yasasının o mahkemeler kapsamında olmasının ne gereği var? Bunların da çıkarılması gerekir ve tıpkı askerî yargıçların yerine sivil yargıçların gelebilmesi gibi yararlı düzeltimler olacaktır. 367 olumlu oydan yoksun olan iktidar, bunu, ancak muhalefetimizin katkılarıyla sağlayabilecektir. Onun için, böylesi önemli bir olayın gerçekleştirilmesindeki en büyük pay, kuşkusuz, iktidardan önce muhalefetin olacaktır. Böyle bir payeyi elde etmede kararlılığı muhalefetin tümüyle göstereceğine yürekten inanıyordum; şimdi de gördüm ki, değerli muhalefet sözcülerimizin belirttiıklarına göre, değişiklik önerisine olumlu bakmaktadırlar; demek ki, baştan sona, yllikten inancım doğru çıktı, şimdi onun mutluluğunu yaşıyorum.

Değerli milletvekilleri, Yüce Meclisimizi teşkil eden tüm partiler gibi Milliyetçi Hareket Partisi de, ileriye dönük olarak bakan bir partidir. Öyleyse, bugüne bakarak, devlet güvenlik mahkemelerindeki bu değişikliği önleme yerine, onun derhal kaldırılması ülkemiz açısından son derece yararlı görülmüştür. Bu yarar nedeniyledir ki, bu değişikliğe olumlu oy vereceğiz.

Sözlerime son verirken, Yüce Meclisimizi tekrar selamlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Ömer İzgi'ye teşekkür ediyoruz.

Doğru Yol Partisi adına, Amasya Milletvekili Sayın Ahmet İyimaya.

Buyurun Sayın İyimaya. (DYP sıralarından alkışlar)

DYP GRUBU ADINA AHMET İYİMAYA (Amasya) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sözlerimin başında, Üç Meclisi, Partim ve şahsım adına saygıyla selamlıyorum.

21 inci Dönem Parlamentosu çalışmalarının milletimiz ve insanımız için başarılı ve hayırlı geçmesini Allah'tan diliyorum. 21 inci Asrın eşliğinde, anayasalı devletten, anayasal devlete geçişi sağlayacak yapıcı ve dinamik iradenin oluşmasını temenni ediyorum.

Değerli milletvekilleri, bu dönem Parlamentosu, yasama faaliyetini bir anayasa değişikliğiyle başlatıyor. Yaygın ve sözleşmeye uygun olmayan adıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bir kararını yerine getirme kapsamında Anayasamızı değiştiriyoruz. Devlet güvenlik mahkemelerinde yer alan askerî üye yapısını kaldırma ile sınırlı bir operasyon içindeyiz. Yaptığımız iş doğru mu, noksansız mı, zamanında mı? Bu soruları, kurucu iktidar olarak, siyasî partiler olarak, her bir milletvekili olarak, millet huzurunda, tarihe not düşecek haklılıkta ve netlikte cevaplandırmak zorundayız.

Değerli milletvekilleri, sorunu, anayasa tefekkürü seviyesinde ele alabilmek için, devlet güvenlik mahkemelerinin sisteme giriş sürecini ve zihniyetler haritasını ortaya koymak gerekir. Devlet güvenlik mahkemeleri modeli, faşist İtalya'da 1926 yılında ortaya çıkmıştır; daha sonra, De Gaulle döneminde Fransız sistemine resepsiyon yoluyla aktarılmıştır. Bu modelin ortaya çıkış döneminde, her iki ülke, kriz yoğunluğunda iç ve dış sorunlarla boğuşuyordu. Model, başkaca herhangi bir demokratik ülkede benimsenmiş değildir.

Devlet güvenlik mahkemeleri, sistemimize, 12 Mart ara rejimi sırasında girmiştir. Uzlaşma erozyonunun dibé vurduğu ve gerilim ilişkisinin doruğa tımandığı bir süreçte, o zamanki Isparta Milletvekili, Değerli Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel ve arkadaşları ile Zonguldak Milletvekili Değerli Başbakanımız Bülent Ecevit ve arkadaşlarının ortak teklifiyle Anayasamıza giren devlet güvenlik mahkemelerinin halen yaşadığı yegâne ve tek ülke Türkiye'dir.

İnsanın ve toplumun huzur, güvenlik ve mutluluğu için var olan devleti koruyacak mekanik önlemlerin alınması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasamızın 2 nci maddesinde yazılı niteliklere ve iç ve dış güvenliğe yönelecek suçların yargılanmasının etkili ve demokratik aracı, genel yargıda görevlendirilebilecek mahkemeler olmalıdır. Devlet güvenlik mahkemesine kurucu dönemde vücut veren gerekçelerin gerçeği yansıtmadığı, ihtiyacın, başka ve demokratik yollarla giderilebileceği taa baştan belli olduğu gibi, zaman içerisinde de teyiden açığa çıkmıştır. Devletin güvenliğine yönelme kastı gözetildiğinde, sistemimizde öngörülen suçların neredeyse dörtte üçünün görev alanına girdiği bir mahkemeye, ihtisas mahkemesi demek mümkün değildir.

Davaların genel mahkemelere oranla daha hızlı bitirilmesi amacı da, pratikte gerçekleşmemiştir. Örneğin, kuruluşu izleyen ilk üç yılda, TCK'nın 141 inci maddesi hükmüne dayalı olarak açılan 82 adet kamu davasının ancak 18'i karara bağlanabilmiştir. Bu mahkemelerin işleyiş sürati öbür mahkemelerin daha ötesinde değildir. Küçük istatistikî farklar, genel adli yapıya müdahaleye asla gerekçe oluşturmamalıdır.

Değerli arkadaşlar, devlet güvenlik mahkemeleri, ararejim iradesinin öngördüğü çözümlerin normal dönemlerde de sürmesini sağlayacak bir çıkış garantisi ve anayasal garantidir. 1968 ve sonrası dönemlerde oluşan toplum ve düzen suçlarına yönelik olarak yargının etkin biçimde işleyememesi sorunu, hukuk sistemi ve görevlendirilmiş genel yargı içinde çözülebilecekken, kısa elden ve

güçlün arzusu doğrultusunda dizayn edilmiştir. Hükümetin belirlediği bir katı kadar hâkimler içinden atama zarureti, o dönemin mutemet hâkim arayışının bir ürünüydü. O dönem; eski, 1973... Antidemokratik dönemin Anayasa yoluyla yargıya müdahalesini o hükmü yürürlükte tutmak yoluyla yaşatacak siyasal anlayışlar, elbette ki, demokrasiyle bağdaşmaz.

Bir an için demokratik hukuk devleti standartlarına uygun kuruluşlar olsalar dahi, devlet güvenlik mahkemelerinin yeri, anayasa değil, yasalardır. İtalya'da öyleydi, Fransa'da öyleydi... Anayasada mutlaka bir alt mahkeme yer alacaksa, bu, devlet güvenlik mahkemesi değil, bir insan hakları mahkemesi olabilir; çünkü, anayasa da, devlet de, insan için ve onun hakları için vardır. İnsan dinamizminden önce kendini keşfetmeye çalışan ve korumaya alan devlet, insana ancak vehimle bakabilir. İnsan devlet için değil devlet insan içindir diyorsak, varacağımız sonuç bu olmalıdır.

Devlet güvenlik mahkemelerinin hâkimleri, öbür hâkimlerin gerisinde kalmayacak değerli hukukçular olabilir; evet, öyledir... Bu mahkemeler çok değerli hizmetler vermiş olabilirler; evet, öyledir... Ancak, demokratik hukuk sisteminin standartları ve yargı birliği ilkeleri bakımından devlet güvenlik mahkemeleri modeli değerli arkadaşlarım, bir yüktür; üzerimizden atmamız gerekir. Bugün, biz, göremezsek, görsek bile gerçekleştiremezsek dahi, belki de yakın gelecekte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bir başka kararını uyarılama yoluyla Anayasamızı bir kez daha değiştirmek zorunda kalacağız. Bu utandırıcı ve arlandırıcı akıbet, kaderimiz olmamalıdır.

Devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş ve uygulama dönemindeki tavırlar, müzakereler ve metinler, anayasa mimarimizin bir perişan vechesi olarak zihniyet haritamıza bulunmaz örnek teşkil etmektedir. 1973 yılı kuruluş dönemi teklif sahibi muhterem liderlerimizin, 12 Marttan önce bir türlü sağlayamadıkları zoraki uzlaşmanın arka planını nesillere anlatacak hatıralarını yazmaları, elbette ki, bir millet ve vatan borcudur. Ararejim şartlarına rağmen, dönemin Büyük Millet Meclisinin devlet güvenlik mahkemeleriyle ilgili anayasa değişikliğinin birinci müzakeresinde ret çoğunluğuna ulaşması, demokrasi bakımından sevindirici bir direncin özçekirdeğimize var olduğunu göstermektedir. O tarihte, Anayasa Komisyonu raporunda askerî üyenin varlığını yargı bağımsızlığına aykırı gören muhalefet şerhi, çoğunluğun kulaklarını tıkadığı anayasal vizyonun ender rastlanır örneklerindedir.

Yine, 1982 dönemi Danışma Meclisinde Anayasa Komisyonunda değerli asker üye oylanırken -statü olarak- kişilik hakları sebebiyle isimlerini zikretmekten kaçındığım değerli bilim adamlarının ve bir muhterem emekli yargıtay üyesinin "evet" ve fakat, bir değerli generalin ise "hayır" oyu kullandığını yorum yapmadan birlikte hatırlayalım.

Değerli arkadaşlar, bu tavır kesitleri, kurucu iktidarın aktör ve mühendislerinin temel hedeflerinin demokrasi vatani için zorunlu, kapsayıcı bir anayasa yapmaktan çok, siparişleri karşılama olduğunu göstermektedir; "kurucu babalar" terimi yaygındır. Hiçbir zaman, ne kurucu anayasamız ne kurucu babamız -Atatürk dışında- olmadı. Anayasayı yapmak zor, değiştirmek daha zordur. Kolay yapılanların, ismarlananların değiştirilmesi, aynen bugün olduğu gibi kolaydır.

Şu günlerde sık sık söyleniyor. Bu Meclis, kurucu meclis gibi çalışacak deniliyor. Siyasetin söyleminde edebiyatçılara taş çıkartacak örnekler veriyoruz; ama, işin uygulama planında yokuz. O noktada, siyasetin Bizans geleneği, uzlaşma zeminini dinamitliyor.

Değerli arkadaşlar, Doğru Yol Partisi olarak, milletin vekili olarak, Yüce Meclisimize, partilerimize, siyasilerimize sesleniyorum. Geliniz, gerçek kurucu iktidar olalım. Ne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine ne ararejimlere gerek kalmadan, dört başı mamur bir mükemmel anayasa yapalım, düzenin temel omurgası olan çoğulcu uzlaşma dayalı bir toplumsal sözleşme katedelim.

Tam demokrasiye giden yolun çağlayanı elbette ki anayasadır; ancak, sipariş veya dayatılan değil, milletin seçtiği temsilcilerinin, yani, milletin anayasası. Bu millete, geliniz, bu büyük hazza ve gerçek bir dönüşümü tattıralım. (DYP sıralarından alkışlar)

Değerli arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, partilerarası uzlaşma komisyonunun oluşturulması için derhal inisiyatif sergilemeli ve bu komisyon behemehal kurulmalıdır. Bugün parmaklar yasama iktidarı için yetebilir. Buna güvenilmemelidir. Uzlaşmanın çimlendiği, çözümlerin oluşturulacağı mekân, o mekândır. Görüşülmekte olan anayasa değişikliğinin, bir uyum komisyonundan geçmemesini, bu güzel geleneğin ihmalî ve ihlali olarak görüyorum. Tekerrürünü ve parmaklara sığınmayı ise, yasama demokramizin geleceği adına kaygıyla karşılıyorum.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; görüşülmekte olan teklif, özü bakımından, diğer arkadaşlarımızın, sözcülerin ifade ettiği gibi doğru; fakat, içerik bakımından noksan ve yetersiz, süreç olarak da yanlış zamanda verilmiş bir tekliftir.

Doğru Yol Partisi, diğer arkadaşlarımıza katılarak ve ortak anlayış içerisinde ve Partimizin temel gereği olarak, sorunun, asker-sivil ikilemine indirgenmesine şiddetle karşıdır; terör mücadelesinde ve millî savunmada destanlar yazmış bir kurumun değerli mensubunun veya mensubiyetinin tartışılmasını doğru bulmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin seslendirdiği gerekçe, hukuk ve siyaset çevremizin yabancı olduğu gerekçe değildir. Yargı organının ve yargıcın, yürütme organından bağımsızlığı, yalnızca hukukun üstünlüğünün değil, demokrasinin de kaçınılmaz bir gereğidir. Kişiliği, ehliyeti ve kabiliyeti ne kadar güçlü olursa olsun, özlük hakları ve statüsü, yürütme organının veya askerî bürokrasinin elinde olan hâkim, vicdanının bağımsız olan hâkim olamaz. Bağımsızlık görüntüsü, en az bağımsızlık kadar önemlidir. Kalite bakımından, asker-sivil yargı ayırımının farklılık gösterdiğini asla söyleyemeyiz. Bu nokta, millî bir kıvancımızdır.

Değişikliğin güncelleştirildiği zamanın, yani, şu günün, yanlış bir zaman olduğunu düşünüyoruz. Görülmekte olan dava ve yargılama süreciyle ilgili bir beyanda bulunmamayı, hem anayasa ahlakının hem de yargı bağımsızlığının tabii bir icabı sayıyorum. Türk Milletine onlarca yıl acı çektiren sosyal felaketin sanığı veya onu yargılayan mahkeme hakkında, etkileyen, yön gösteren, eleştiren bir söylem, demokratik parlamentonun meşru yasakları içerisinde.

Yapacağımız değişikliğin, yansımaları ülke sınırlarını aşacak olan davaya etkisi nedir; bunu düşünmeye mecburuz. Bu sorunun değişmez ve kesin cevabını kimse veremez; verilecek her cevap, davaya bakacak mahkemelerin, sırasıyla, devlet güvenlik mahkemesinin, Yargıtayın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin gereğince Anayasa Mahkemesinin adına konuşmak olur. Böyle bir söz hakkı ise, ne iktidarlarda ne partilerde ve ne de Mecliste yoktur. Kuru bir uyarılama sevdasıyla, tabii mecrasında yürüten bir davayı, belirsiz etkinin kurbanı kılmaya hakkımız var mıdır? Yarın, karşımıza, tabii hâkim sorunu, yine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluyla çıkarsa, bu sendrom içerisinde hangi tavrı sergileyeceğiz? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı üzerinden bunca zaman geçmiştir. O süre zarfında, bu zorunluluk için yerine getirilmemiştir?

Doğru Yol Partisi olarak, ikinci demokrasi projemizde bir seneyi aşkıdır haykırıyoruz; yargı birliğini getirelim, özel mahkemelere, olağandışı karma mahkemelere son verelim diye; ama, kimse ses vermedi, yasama organları, dinamikler, üzerine düşeni yapmadı ve susmayı tercih etti. Şimdi, soruyorum: O günlerde neredeydiniz? Toplum mühendislerinin içsiyaset tanzimi faaliyetlerine verilen destek için israf ettiğiniz sürenin, şimdi, hangi millî ayıpları açığa çıkardığının farkında mıyız? Kamuoyu tedirgin, şehit aileleri heyecanlı bekleme içinde, anayasa değişikliği, ardından uyum kanunu, geçecek sürede davanın durması riski... Teklif sahipleri, imzacı parti liderlerimiz veya sözcüler, bu kürsüden, değişikliğin yol açacağı bu riskleri nasıl önleyeceklerini açıklasınlar. (DYP sı-

ralarından alkışlar) Yarın, görülmekte olan davanın diğer boyutlarında veya benzeri sorunlarda belirecek Avrupa taleplerinin egemenlik haklarımıza yönelecek olası tehlikelerine karşı, tavırlarını açıklasınlar. Açıklamalar tatminkâr olursa, biz de, diğer partiler gibi, hukuki bir zaruret der, bağırmıza taş basar ve nokta değişikliğe "evet" diyebiliriz. Değişikliğin şu zamanda yapılmasındaki tazminat yükü dışında kalan yarar ile yapılmamasındaki zararın tartılması gerekir. Bizim terazimiz, davayı etkileyecek yasama tutumundan kaçınılmasını gösteriyor. Takdir, elbette ki, parmakları ve vicdanları özgür milletvekillerimizdir, Yüce Parlamentomuzundur.

Müzakere konusu Anayasa maddesi mutlaka değişecek ise, bu değişikliğin, hâkim üye ile uyarılama kararıyla sınırlı olmaması gerekir. Gelecekte yapmak zorunda kalacağımızı şu anda yapmakta olduğumuz girişimle sağlayabilecek isek, bunun formülü var ise, bundan kaçmayalım, kaçınmayalım. İhtiyaç ve zaruret de o noktadadır. Tam değişiklikten kaçmak ile demokrasiyi söylemede kutsayarak dolanmak arasında bir fark görmüyorum. Türkiye, devlet güvenlik mahkemelerini, bir gün, mutlaka, sistemden çıkaracaktır. Görülmekte olan davanın tahmini bitiş süresi gözetilerek, yürürlüğü buna göre düzenleyerek devlet güvenlik mahkemelerini sistemden çıkaracak anayasa değişikliğini, şu anda dahi gerçekleştirmeyi mümkün görüyorum. Hukuk ve sistem, bu imkânı bize bahsediyor; demokrasi, böyle bir değişikliği zorunlu görüyor. O halde, noksan ne; değerli arkadaşlarım, noksan, siyasi irade noksanlığı, konjonktürel dönüşürecek onurlu ve cesur siyaset yokluğudur. (DYP ve FP sıralarından alkışlar)

Anayasaları, krizlerin acı meyveleri, ararejimler etkili dikenleri ve katıldığımız dış sistemlerin öğretmenlik bilgileri odağına kilitleyen sebep de, bu siyasal körlüğümüz ve zavallılığımız değil midir!..

Çok değerli arkadaşlarım, partilerin yükü ağır, hepimizin yükü ağır; aslanan, yükün ağırlığı değil, bunun idrakinde olmaktır. Bu dönemde, daha fazla çalışmak ve riskleri göğüslemek zorundayız. Büyük milleti 21 inci Asra taşınması mukadder olan Yüce Meclisimizin, onun şerefini de hak etmesi gerekir. Bunun yegâne yolu, parmaklarımıza necip milletimizin değerlerini, aklı ve bilimi yüklemektir. Parmaklarımız ne güçten ne çıkardan ve fakat, yalnızca haklardan, özgürlüklerden kuvvet almalıdır.

Bu anlayış içerisinde, Yüce Parlatentonun kurucu kararının milletimize, insanımıza ve sistemimize hayırlı olmasını diliyor, Yüce Milletimizi ve Meclisimizi Partim ve şahsım adına hürmetle selamlıyorum. (DYP ve FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın İyimaya'ya teşekkür ediyoruz.

Demokratik Sol Parti Grubu adına, İçel Milletvekili Sayın Edip Özgenç... (DSP sıralarından alkışlar)

DSP GRUBU ADINA EDİP ÖZGENÇ (İçel) – Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekilleri; Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Sayın Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Sayın Devlet Bahçeli, Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Sayın Mesut Yılmaz ve 342 milletvekilinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi üzerinde Partim adına söz almış bulunuyorum; hepimizi en derin sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

Saygıdeğer milletvekilleri, çokpartili rejimlerde ekonomik ve sosyal konularda partilerin değişik politikalarının, seçmenlerin değişik tercihlerinin bulunması doğaldır; ama, bunların içinde, öyle, bazı temel konular vardır ki, o temel konularda ulusun tümünün veya tümüne yakın çoğunluğunun, sağcılık-solculuk ayrımını; aşarak, uzlaşıp birleşmesi gerekir. Bir halkın güçlü bir ulus ola-

bilmesinin temel koşulu, o halkın çoğunluğunun temel nitelikteki bu konular üzerinde uzlaşmasıdır ve bu, önem arz etmektedir.

Güntümüz Türkiyesinde, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda toplumun ihtiyaç hissettiği temel ulusal uzlaşık konuları, toplumu birbirine bağlayarak, demokratik rejimi tüm kurumlarıyla eksiksiz ve kesintisiz yaşatma imkânı sağlayacaktır. Bu açıdan, ülkemize çağdaş, demokratik, müreffeh ve onurlu bir geleceği sağlamak için demokrasinin evrensel boyutlarına, ölçütlerine uymak, kendi ülkemizi çağdaş hukuk kurumlarıyla donatmak zorundayız. Bunu yapamadığımız zaman, yöneltilcek eleştirilere kızmaya ve bunları önyargılı olarak nitelermeye hakkımız olmadığını bilmek zorundayız.

Hukukumuzu, demokrasimizi çağdaş kurumlara donatmak, insan hakları alanındaki eksiklerimizi gidermek konusunda yapılacak önemli girişimler olduğunu herkes biliyor, söylüyor; ama, bunlar, bugüne kadar nedense yaşama geçirilemiyor.

Sevgili milletvekili arkadaşlarım, bir an için Apo davasına baktığımızda göreceğiz ki, ne denli bir haklı karar çıkarsa çıksın, bu davanın sonucunda Öcalan tarafı Strasbourg'a gittiği takdirde, davayı kazanması büyük bir ihtimal dahilindedir; çünkü, karar verecek olan devlet güvenlik mahkemesinin bir yıl önce vermiş olduğu bir karar gereğince, davayı, Türkiye aleyhine kazanabilecektir. Üstelik, bu karar, yargı sürecinde sanığın savunma haklarına uyulup uyulmadığına, adil bir yargılama yapıp yapılmadığına bakılmaksızın, salt devlet güvenlik mahkemelerinin yapısı dolayısıyla oluşacaktır. Türkiye, hukuk boşlukları, sistemin eskimiş olması, devlet güvenlik mahkemelerinin yapısı ve hukuk sistemiyle, uygulamadaki insan haklarına saygı eksiklikleri yüzünden, Strasbourg'da sürekli mahkûm oluyor. Bu alanda yaptığımız tespitlere göre, düzeltme ve değişiklik yapılmadığı takdirde verilecek para cezasının 45 bin franktan, sayı yükseldiği takdirde, 4 trilyon liraya kadar yükselebileceği ifade edilmektedir. Salt devlet güvenlik mahkemelerinin yapısı yüzünden 4 trilyon lira mahkûmiyet...

İşin para cezası yönünden önce, daha önemlisi, Türkiye'nin imajı ve insanlık ailesi içindeki yeridir. Evet, devlet güvenlik mahkemeleri konusunda bugün adım atılıyor; ama, insaf edilerek söylemek gerekirse, tek eksikimiz bu değil; demokrasi ve insan hakları konusunda birçok eksiklerimiz yok mu... Brakin Avrupa'nın tepkisini, insanlık ailesi içindeki yerimizi, biz, insanlarımıza ikinci sınıf bir demokrasi sunmaktan kendi kendimize rahatsız olmuyor muyuz... Bu konuda, birçok örnek sunmak mümkün. Türkiye'deki demokrasi, bugünkü haliyle, bugünkü hukuksal eksiklikleriyle, bugünkü insan hakları ayıplarıyla süremez, böyle gidemeyiz. Artık, bunları görmek zorundayız.

Sayıdeğer milletvekilleri, bu düşünceyle, Anayasa Mahkemesinin kuruluş yıldönümünde konuşan Anayasa Mahkemesi Başkanı, Türkiye'nin, insan hakları alanında evrensel normlara uyum sağlamak için, Anayasa ve yasalarda gerekli değişiklikleri yaparak, bu yasalardaki düşünceyi açıklama özgürlüğüyle bağdaşmayan yasa kurallarının değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiş, özgürlükler önündeki engelleri aşma sorununu Anayasa Mahkemesi kararlarıyla çözme olanağının kalmadığına ve birçok yasa için Anayasaya uygunluk denetiminin yapılamadığına dikkat çekmiştir.

Bugün, insanlığa karşı işlenen suçlar ve uluslararası ceza hukukunun, çağımızın tartışma gündemine girdiği bir gerçektir. Genelde, temel hak ve özgürlükler olarak belirtilen insan hakları kavramı, ulusal hukukların sınırını aşmış, içeriğini, insan haklarını oluşturan çok taraflı uluslararası anlaşmalarla ulusal bir sorun olmaktan çıkmış, uygar toplumların olmazsa olmaz koşulu durumuna gelmiştir.

Evet, Türkiye'nin, medenî âlem içindeki yerini alabilmesinin bir şartı da, hukukunu çağdaş demokrasiler düzeyine çıkarmış olmasıdır. Uygarlık düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilen ve

uluslararası alanda büyük gelişme gösteren insan hakları hukuk verileri hukukumuza yansıtılarak, uluslararası sözleşmeler karşısında, Anayasa ve yasa kuralları gözden geçirilerek, sözleşmelerde öngörülen, altına imza koyduğumuz birçok sözleşmenin bu imkânlarına uygun evrensel standartlara kazandırılması gerektiğini hissetmiş bulunuyoruz.

Saygıdeğer milletvekilleri, devlet güvenlik mahkemelerinin yapısını değiştirmek ulusal yükümlülüklerimizin bir gereğidir. Aslında, askerî yargıç ve savcıların adilliklerinden ve tarafsızlığından kuşku duymak büyük haksızlıktır. Her vesileyle, asker kökenli savcılarımız, yargıçlarımız kıvanç verici başarılar göstermişlerdir. Demokrasimizin kesintiye uğradığı sıkıyönetim dönemlerinde bile, askerî hâkim ve savcılar, tam bir tarafsızlık içinde şerefle, onurla hareket etmiş ve karar vermişlerdir; ama, altında imzamız bulunan sözleşmelere uymak zorundayız, bunlardan bir tanesi de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir. Eğer, bunu daha çok geciktirirsek, çok haklı olduğumuz birçok davada, kasıtlı çevreler tarafından haksız gibi gösterilebiliriz.

Türkiye, bebek katili Öcalan davasında çok başarılı bir sınav vermektedir, bu sınavdaki başarıya gölge düşürülmemelidir. Mudanya-Gemlik-İmralı üçgeninde sağlanan eksiksiz düzen ve Türk mahkemesinin dünyaya örnek olacak tutumu devletimiz için bir kıvanç kaynağıdır.

Terörist Öcalan'ın mahkemede açıklamaları, Türkiye'nin yıllardır nasıl bir uluslararası komployla karşı karşıya olduğunu gözler önüne sermiştir. Öcalan davası, her zaman olduğu gibi, Türkiye'nin kıvançtıdır. Bu dava, aynı zamanda, bize, insan hakları, uygarlık ve demokrasi dersi vermeye kalkışan bazı ülkelerin utancı durumundadır. Terörist Abdullah Öcalan'ı yargılamaktan kaçınmış olanların, şimdi, Türk adaletine gölge düşürmeye hakları yoktur. Nitekim, İmralı'ya gelen İtalyan gazeteciler, istismar edecekleri bir konu bulamayınca Türkiye'yi terk etme zorunluluğunu duymuşlardır. Türkiye'nin geleceğini düşünenler, devlet güvenlik mahkemelerinin sivilleştirilmesine bu açıdan destek vermelidir.

Avrupa'nın İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamakla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisini kabul etmiş bulunuyoruz. Yine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, hâkiminin bağımsızlığı için ölçütler koymuştur; kim tayin ediyor, sicil amiri kim, disiplin işlerini kim yapıyor... "Bu sebeple, siviller, askerî hâkimlerce yargılanmamalıdır" deniliyor.

Bu değişiklik zaruridir sevgili arkadaşlarım ve bu konuyu, Apo davasına bağlayarak kimse duymu sömürsünde bulunmamalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda, bu konuda Türkiye aleyhine 53 dava var, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde ise 26 dava bulunuyor. Devlet güvenlik mahkemeleri sivilleşmez ise, Türkiye, bu yüzden, en azından 79 mahkûmiyet alacak. Apo'nun eylemlerindeki vahşet ve barbarlık da, verilecek cezayı hak etmiş olması da gözden kaçacak, Apo adaletsiz yargılandığı görüşü dünyada kabul görecektir. Malum olduğu üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iki yıl önce "İncal Davası" sebebiyle, devlet güvenlik mahkemelerinde askerî hâkim bulunmasını adil yargı ilkesine aykırı bularak Türkiye'yi mahkûm etmişti. Devlet Güvenlik Mahkemeleri sivilleştirilmez ise, Türkiye, sürekli mahkûm olacaktır. Bu çalışmalar, Apo'nun yakalanmasından çok önce başlamıştır. Mesela, Apo davası değildir.

Türkiye'de, sekiz ilde, 18 adet devlet güvenlik mahkemesinde 2 000'den fazla dava var. Askerî hâkim nedeniyle bunların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmesine izin vermemeliyiz. Batı dünyasının kullanacağı tek unsur, devlet güvenlik mahkemesinde askerî üye bulundurulmasıdır. Avrupa'nın, askerî üyenin hukuk yeterliliğine değil, sadece asker oluşuna dayanılarak İmralı davasını karalayacağı ve uluslararası bir soruna dönüştüreceği çok açık. Bu o kadar bellidir ki, varsayalım ki, askerî üye, mahkeme kararında Öcalan lehine muhalif kalsa bile, Batı dünyası, yine de

"mahkemenizde askerî üye var; dolayısıyla olmaz" diyecektir. Durum bu kadar açıkken, Ankara'nın zaten çok geciktiği devlet güvenlik mahkemelerinin sivilleştirilmesi sorununu çözmemesi, denizi geçip dereye boğulması anlamına gelecektir. Hukukî sonuç değişse de değişmese de, Türkiye, Batı'nın elindeki bu kozu alabilmelidir.

Devlet güvenlik mahkemelerinin sivilleştirilmesine yönelik anayasa değişikliği önerisi ve girişimini sırf muhalefet olsun diye engellemek büyük bir sorumsuzluk örneği olur. Devletimizin, bugüne kadar örnek bir yargılamayı sınav halinde veren İmralı'ya toz kondurmaması gerektiğini düşünüyorum.

Muhterem milletvekilleri, Batı, bu davanın hukuk açısından esasıyla ilgili görülmüyor; eğilim, Öcalan'ın da yapmaya çalıştığı gibi, davanın esasını siyasallaştırmak yönündedir. Aslında, davanın siyasî yönü vardır; ama, bu yön Öcalan konuştuğuça belirginleşen, uluslararası hukuka aykırı biçimde PKK'nın arkasında duran devletlere, Türk düşmanlarına ve Türkiye'nin olabildiğince Mustafa Kemal Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkelerine bağlı kalarak yapmış olduğu eğilimlere karşı, maalesef, birtakım devletler bunu körüklemektedir. Bu devletler, PKK'nın arkasında durarak bunları körüklemektedir; yoksa, olay bizim iç siyasetimizle ilgili değildir.

Birkısım çevreler "devlet güvenlik mahkemesinde yapılan yargılamaların yeniden yapılması söz konusu olabilir" şeklinde iddialarda bulunmakta iseler de, askerî hâkim yerine sivil hâkimin gelmesi sanığın lehine bir düzenleme şeklinde mütalaa edileceği için, lehete olan bir düzenlemenin, verilecek kararların sıhhatine de hallet getirmeyeceğini düşünmüyoruz.

Sevgili arkadaşlar, iktidarda olsun muhalefette olsun bu Meclisin tüm üyelerinin sağduyuyla hareket edeceklerine inanıyorum. Nitekim, benden evvel konuşma yapan saygıdeğer milletvekillerinin o kadar olumlu, o kadar modern düşünceleri ve ilerici fikirleri, bize bu konuda bir umut aşılamıştır. Hiçbir şekilde fire vermeden ve halkoylamasına gitmeden, doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisi oylarıyla anayasa değişikliğinin yapılması için saygıdeğer muhalefet milletvekillerinin oylarına ihtiyacımız olduğunu da düşünüyorum. Özellikle, Fazilet Partisinin Anayasa Komisyonunda izlediğimiz koşulları varsa da, bu konuda anlayış göstereceklerine inanıyorum. Koşullarda istenen değişiklikler sonradan da görülebilir; önemli olan Türkiye'nin şu anda imza attığı uluslararası standartlardaki yargı sürecini gerçekleştirecek değişikliği bir an önce yapmasıdır. Aslında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı bize ifetildiği zaman hazırlanmış olan yasa tasarıları bugün görüşülüyor. Bu görüşmeler daha önce yapılacaktı; fakat, Türkiye Büyük Millet Meclisi 9 aydır bu konuda hiçbir çalışma yapamamış, bir tek kanun çıkaramamıştır. Bu çalışmaların bugün yapılmasının esas nedeni budur.

Bu yasanın çıkması sağduyunun ve yurtseverliğin gereğidir. Bütün bunlar Avrupa istiyor diye değil, sadece Öcalan için bir değişiklik olarak da yorumlanmamalıdır. Genelkurmay Başkanımız dahi, geçen ay ortalarında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin hukukçulara ihtiyacı olduğunu, devlet güvenlik mahkemelerindeki askerî üyeleri çekmek istediklerini ifade etmiştir. Ancak, bu yasalar, seçim ortamında çıkartılamadı. Bu yasa ve bu hadise içpolitika kıskançlıklarının dışında tutulmalıdır. Bu görüntü de bu Yüce Mecliste icra edilmektedir. Ayrıca, Avrupa kompleksi olarak değil, sağduyu neredesin sorusuna cevap aranmaktadır. Kamu vicdanının aradığı, gecikmeyen adalettir sevgili arkadaşlar. Şehit ailelerinin duyduğu üzüntüler Türkiye'nin nabzıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi değerli üyelerinin bu hususu fazlasıyla hissederek, hiçbir kompleks duymadan, imza attığımız uluslararası anlaşmaların gereğini yerine getireceğine inancımız sonsuzdur; rehberimiz akıldır.

Bunu, Batı istiyor diye değil, Türk insanına layık olduğu için yaptığımızı da göğsümüzü gerege söylüyoruz. Hiçbir şey için geç kalmış sayılmayız; çünkü, artık, bütün dünyanın karşısında,

terörl bir cam kafes içerisinde kontrol altına almayı becerebilmiş büyük bir ulus var, büyük bir Türkiye Cumhuriyeti var, büyük bir Türkiye Büyük Millet Meclisi var. (DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

Sevgili arkadaşlarım, bu açıdan, bu değişiklik taslağının yasalaşması için tüm Türkiye Büyük Millet Meclisinin olumlu oy vereceği inancı içerisinde hepinize saygılar sunuyorum; beni dinleme lütfunda bulunduğunuz için hepinize teker teker teşekkür ediyorum; sağolun. (DSP, MHP ve ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Edip Özgenç'e teşekkür ediyoruz

Anavatan Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Sayın Cavit Kavak; buyurun. (ANAP sıralarından alkışlar)

ANAP GRUBU ADINA MEHMET CAVİT KAVAK (İstanbul) – Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin değerli üyeleri; DSP Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Sayın Bülent Ecevit, MHP Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Sayın Devlet Bahçeli, Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Sayın Mesut Yılmaz ve 342 milletvekilinin, Anayasamızın 143 üncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin tümü üzerinde Anavatan Partisi Grubu adına söz almış bulunuyorum; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekilleri, Türkiye'de son çeyrek yüzyılda yeni suç ve suçluluk kavramları ortaya çıkmış, bu suç ve suçluların kovuşturulması ve yargılanması için yeni usuller aranması ve bulunması zorunlu hale gelmiştir. Devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirlenen cumhuriyet aleyhine işlenen, devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli devlet güvenlik mahkemelerinin kurulması öngörülmüştür.

1961 Anayasamıza, 1973'te yapılan değişikliklerle giren devlet güvenlik mahkemelerinin, Anayasaya aykırılığı biçim yönünden kabul edilerek bu mahkemelerin varlıklarına son verilmiş, yeniden 1982 Anayasasında 143 üncü maddede yer almış ve kuruluşundan itibaren bugüne kadar Anayasal ve yasal mahkemeler olarak çok yararlı çalışmalarda bulunmuş, adalet tevzi etmişlerdir.

Kişilerin, doğru ve güvenli, yani adil yargılanma hakkı Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınan temel haklardan biri ve en önemlisidir. Anayasamızın 36 ncı maddesinin birinci fıkrasında "herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir " hükmü yer almaktadır.

Yine, Anayasamızın 37 ncı maddesinde yer alan, kişilerin kanunî hâkim güvencesine sahip olduklarına ilişkin hüküm, mahkemelerin bağımsızlığını, hâkimlik ve savcılık teminatını düzenlemektedir.

Yaptığımız düzenlemeyle -143 üncü maddede- bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar arasında; bir cumhuriyet başsavcısı, cumhuriyet savcıları arasında, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca, özel kanunda gösterilen usulê göre, dört yıl için atanırlar.

Değerli milletvekilleri, Anayasamızın 90 ncı maddesinin son fıkrasında "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir " denilmektedir.

Anayasa hükümlerini değiştirici nitelikte olan ve ülkemizde 18 Mayıs 1954'te onaylanmak suretiyle taraf olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesi "her şahıs, kendisine karşı ileri sürülen bir suçlamanın esası hakkında karar verecek kanunî, bağımsız ve tarafsız mahkeme tarafından, davasının makul süre içinde, hakkaniyete uygun ve alenî surette dinlenmesini istemek hakkına sahiptir " hükmünü içermektedir.

Devletin üç temel organından biri olan yargının görevi, doğru ve güvenli, yani, adil yargılama yapmaktır. Bunun için, yargının, çağdaş ve demokratik toplumlarda var olan kurum ve kurallara göre biçimlendirilip, işin doğasına uygun çalışması gerekir.

Tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin diğer uluslararası sözleşmelerden en önemli farklılığı, bireyin, uluslararası hukuk alanında hak sahibi olduğunun kabul edilmesidir. Yapılan başvurular sonunda, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, daha sonra da Avrupa İnsan Hakları Divanı, görev alan askerî üyelerin atama makamlarının ve sicil amirlerinin asker kişilerden oluşması, özellikle komutanlarıyla aralarındaki sorumluluk ilişkileri sebebiyle, devlet güvenlik mahkemelerinin bağımsız ve tarafsız mahkeme kapsamına girmediği sonucuna varmıştır. Komisyonun 25.2.1997 ve Divanın 9.6.1998 tarihli kararlarında, bu husus, çok açık ve net bir biçimde vurgulanmaktadır.

Kararlarda, yargılanan kişinin kuşku ve endişe duymasına neden olacak biçimde, yargılama makamının, organik ya da işlevsel alanda taraflı ya da bağımlı olduğu düşüncesine yol açabilecek görüntülerin bulunması halinde dahi, tarafsızlığın ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, askerî üyenin yer aldığı, devlet güvenlik mahkemelerince yargılanan bireylerin başvuruları üzerine, bu mahkemelerin, objektif olarak bağımsız ve tarafsız olamayacakları sonucuna varıp, devletimizi tazminat ödemekle yükümlendirmektedirler. Verilen kararları, yargılanan sözleşmeciler yerine getirmek zorundadır. Türkiye, tercihini Avrupa'ya yönelik kullanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini onaylayan ve AB'ye girmek için başvuran, çağdaş, demokratik hukuk devleti olan Türkiye, yargısını da demokratik ve çağdaş toplumlarda var olan kurum ve kurallara göre biçimlendirmelidir.

Değerli milletvekilleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu sorunların çözümlenmesinin gerektirdiği cesaret ve kararlılığı gösterdikleri için, teklif sahiplerini yürekten kutluyorum. 21 inci Yüzyıl, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye için de sadece bir takvim değişikliğinden ibaret değildir. Dünyada birçok ülke, 21 inci Yüzyıl vizyonu için yoğun bir hazırlık içindedir. Türkiye, 21 inci Yüzyılda lider ülke olmayı hedefliyorsa, Batı ülkeleriyle ilişkilerimizi eşit geliştirmeli, siyasi ve sosyal sorunların aşılması için özgürlükler alanında örnek ülkeler arasında yer almalıdır. Türkiye, bazı yasal reformları hızla gerçekleştirmek zorundadır. Türkiye, bu reformları yapmazsa, bu yasaları çıkarmazsa, kendisine başka nedenlerden ötürü husumet besleyen ülkelere koz vermiş olur. Türkiye, kendine güvenmeli ve bu konudaki kamburlarından kurtulmalıdır.

Değişikliklik, önemli genişlik ve düzeyde olmasa bile, belirli bir değişikliktir; daha demokratik bir anayasaya emeklemedir. Bu değişiklik gereklidir; ama, elbette, yeterli değildir.

Anavatan Partisi Grubu olarak, DGM'lere yönelik anayasa değişikliği teklifini, bu nedenle, doğru ve yerinde görmekteyiz.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. (ANAP, DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Cavik Kavak'a teşekkür ediyoruz.

Gruplar adına konuşmalar sona ermiştir.

Şahısları adına Sayın Lütfü Esengün; buyurun. (FP sıralarından alkışlar)

Sayın Esengün, konuşma süreniz 10 dakikadır.

LÜTFÜ ESENGÜN (Erzurum) – Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Anayasa değişikliği teklifi üzerinde kişisel düşüncelerimi ve görüşlerimi arz etmeye çalışacağım.

Bugün görüşmekte olduğumuz anayasa değişikliği, 1982 yılından beri -yani, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten beri- gündeme getirilen veya kabul edilen dördüncü değişiklik. 1987'de bir değişiklik yapılmış. Takip eden yıllarda, 1993'te, özel televizyonlara müsaade eden 133 üncü madde değişikliği yapılmıştı, daha kapsamlı bir değişiklik, 1995 yılında yapıldı. Ancak, böyle zaruret hâsıl olduğunda Anayasa maddelerini birer birer tamir etmek, onarmak, değiştirmek, zannediyorum çare değil.

Bakınız, geçtiğimiz dönemlerde, 19 uncu, 20 nci Dönemlerde, bu Anayasanın bünyemize uymadığı, behemehal değiştirilmesi gerektiği, sivil, daha demokratik, insan haklarına daha saygılı bir anayasa yapılması gereği, burada, tüm siyasi partiler tarafından dile getirildi. Bu konuda çeşitli çalışmalar yapıldı. 95 senesinde yapılan o kapsamlı çalışmada, bütün siyasi partiler -grubu olsun, olmasın- tekliflerini verdiler, bir kısım maddelerde de uzlaşma sağlandı.

Şimdi, 21 inci Dönem Parlamentosu olarak, öntümüzde tarihi bir fırsat var. Daha önce de çeşitli siyasiler tarafından dile getirildi; şu öntümüzdeki dönemi, 21 inci Dönemi, bir kurucu meclis havası içerisinde kullanma fırsatını yakalamış bulunmaktayız kanaatimce.

1982 Anayasası, 1961 Anayasası gibi, bir önceki döneme tepki anayasası olarak yapıldı. 27 Mayıs öncesi uygulamalara tepki olarak 1961 Anayasası getirilmişti. Daha özgürlükçü, Türkiye'yi daha çağdaş bir seviyeye taşıyacak iddiasıyla getirilen Anayasa, gerçekten, belki çağdaş, modern bir Anayasa idi; ama, 1971 muhtırasında önemli değişikliklere uğradı; 80 ihtilalinden sonra da, bu Anayasa berbat bir anayasaymış diye çöpe atıldı; onun yerine 82 Anayasası yapıldı. Aradan onyediyıla yakın bir zaman geçti; şu anda, bu Anayasanın, gerçekten Türkiye'nin şartlarına uyan, çağdaş, demokratik bir anayasa olduğunu, maalesef kimse savunamıyor.

Onun için, gelin, birlikte, partilerarası bir komisyonda Anayasayı baştan sona ele alalım; hatta, yepyeni bir anayasayı sıfırdan başlayarak yapalım. Ülkemizin şartları, gelişen dünya, evrensel hukuk ve geçirdiğimiz tecrübeler, müdahaleler, darbeler, Meclis üzerindeki dayatmalar, baskılar; bütün bunlar, bize, bir bakıma, ders olsun, ibret olsun; ama, hep el ele verelim. Düşüncelerimiz, görüşlerimiz ayrı olabilir, ayrı siyasi partilerde olmamız gayet tabiidir; ama, ben inanıyorum, ülkemizin, milletimizin geleceği için, yararı için, uzlaşacağımız birçok konuda asgarî müşterekler vardır. Şu 82 Anayasasından çok daha güzel, çok daha çağdaş, çok daha modern bir anayasayı, biz, Meclis olarak yapabiliriz inancındayım.

49 uncu hükümetin programında, merak edip bakarsanız -Sayın Demirel 91'de Başbakan olmuştu- "12 Eylül kalıntısı mevzuat ayıklanacaktır" diye hâlâ hatırimizde olan bir cümle vardı. 12 Eylül ürünü mevzuat ayıklanacak... Tabii ki, en başta Anayasa var. Yine, 12 Eylül döneminde çıkarılan, fevkalade önemi haiz, ama ara dönemde çıkarılmış, olağanüstü dönemde, darbe döneminde çıkarılmış çeşitli yasalar var, yönetmelikler var. Değişen Türkiye'yi, yıllar boyu, o günün şartlarına göre çıkartılmış yasalarla yönetmek ve ileriye taşımak, ileriye götürmek fevkalade zordur. Bu zorlukları, bugün birlikte yaşıyoruz.

Sayın Demirel'in o hükümet programında söyleyip de gerçekleştirmediği konuları -ben, tekrar ediyorum- inşallah, bu dönemde birlikte gerçekleştirebiliriz.

Bu Anayasa üzerinde uzun uzadıya durmaya gerek yok. Burada, bir bakıma, hıtriyetler, istisna; yasalar, asıl hale getirilmiş. Temel hak ve ödevlerde, kişinin hak ve ödevlerinde, o konularda, gerçekten, fevkalade güzel düzenleme var; ama, öyle istisnalar, öyle tahditler var ki, sonuçta, o hıtriyetten geriye hemen hemen hiçbir şey kalmıyor. İstisnalar, asılları geride bırakmış durumda.

Tamamen, kökten, yepyeni bir anayasa yapmasak dahi -inşallah, yaparız diyorum- şu Anayasamızın, temel hak ve hürriyetlerin köttüye kullanılmamasına dair 14 üncü maddesini, din ve vicdan hürriyetiyle ilgili 24 üncü maddesini, 125 inci maddesinde yer alan, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemlerin ve Yüksek Askerî Şûra kararlarının yargı denetimi dışında tutulacağına dair kuralı behemehal değiştirmeliyiz; bu hukuk devletine yakışan bir kural değil. Cumhurbaşkanı da olsa, Yüksek Askerî Şûra da olsa verdiği kararların, muhakkak yargı denetimine tabi olması, hukuk devleti olmanın tabii bir neticesidir, gereğidir diyorum. Ayrıca, 90 inci maddede uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu ve Anayasaya aykırılığının iddia edilemeyeceğine dair hüküm var; onu, düzeltmek mecburiyetindeyiz.

Netice itibariyle, bu Anayasayı, sivilileştirmek, demokratikleştirmek mecburiyeti vardır kanaatindeyim.

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; şimdi ise, 143 üncü maddeyi değiştiriyoruz. 143 üncü maddenin değişikliğiyle DGM'lerin yapısı değiştirilecek. Onyediyen seneden beri aklınız neredeydi diye sorarlar; ama, bugün yapıyor, yine de olumlu bir gelişme olarak kabul ediyorum. Keşke, bu iş çok daha önce düşünebilseydik; keşke, o eli kanlı teröristin yargılanmasının, bir bakıma da Batı'nın baskısıyla bizi getirdiği bu noktada bulunmasaydık. Bunu, çok daha önce düşünebilir, yabilirdik; ama, maalesef, işte bugünün şartları böyle bir tek maddeyi değiştirmek gibi bir noktaya bizi getirdi. Bakınız, bu değişikliği yapacağız; ama, yarın, bundan önce DGM'lerden verilen kararların ne derece adil olduğu veya hukuki olduğu konusunda bir tartışmanın da beraberinde geleceği endişesini taşıyorum. Eğer adil değilse bugünkü yapı, bugüne kadar verilen kararları nereye koyacağız; adil ise, bugün niye yapıyoruz bunu?.. İşte bu, içinde bulunduğumuz açmazların bir başka tarafı.

Netice olarak ve ben kişisel kanaat olarak şunu arz ediyorum muhterem arkadaşlar: Hür, demokratik ülkelerde, özellikle Türkiye'de, hukuk devleti olduğunu iddia ettiğimiz Türkiye'de, devlet güvenlik mahkemeleri adı altında bir mahkeme olmamalıdır. Sivil yargı yeterlidir, ille de olsun deniliyorsa, devlet güvenlik mahkemeleri, sadece olağanüstü hal ilan edilen yerlerde, o zamana ve o bölgeye mahsus olarak veya sıkıyönetim ilan edilen yerlerde veya savaş halinde sıkıyönetimin ilan edildiği yerlerde ve sıkıyönetimin süresine tabii olarak görev yapmak üzere oluşturulmalıdır. Normal düzende, devlet güvenlik mahkemelerine yer olmamalıdır. Bizim hukuk sistemimiz, adalet sistemimiz, devlet güvenlik mahkemelerinin görevini fevkalade yapacak şekildedir. Nitekim, bu cumhuriyet ta 1923'ten, 1982-1983'lere kadar da DGM olmadan ayakta durmasını bilebilmiştir. Türkiye'nin DGM'lere (devlet güvenlik mahkemelerine) ihtiyacı yoktur.

Saygıdeğer arkadaşlar, Anayasayı değiştirmekle de iş bitmiyor; peşinden, süratle uyum yasalarının gelmesi lazım. 1995'te yapılan anayasa değişikliğiyle ilgili uyum yasalarının birçoğu çıkarıldı, 19 tane uyum yasası çıkardık; ama, bir tane uyum yasası, maalesef, hâlâ çıkarılmıyor, tamamen siyasi maksatlarla -siyasi partilerle ilgili anayasa hükmü değişmiş olmasına rağmen- Siyasî Partiler Kanununda gereken değişiklik hâlâ yapılmamış durumdadır. Hükümete sesleniyorum, şu Meclisin yoğun çalışma temposu içerisinde, önemle ve öncelikle ele alacağımız kanunlardan bir tanesi, hepimizi ilgilendiren, bütün siyasi partileri ilgilendiren ve anayasaya uygunluğu sağlamak yönünden de üzerimizde bir mecburiyet olan, Siyasî Partiler Kanununun, uyum yasası adı altında yeniden düzenlenmesidir.

BAŞKAN - Sayın Esengün, süreniz sona ermek üzere; 1 dakika ilave süre veriyorum. Lütfen, riayet edelim.

LÜTFÜ ESENGÜN (Devamla) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın milletvekilleri, bir düşüncemi daha dile getirip sözlerime son vereceğim. Tabii ki, yasa yapmakla da her şey bitmiyor; en güzel anayasayı, en modern, en demokratik anayasayı da yapsak, sonuçta, bu anayasalar insanlar tarafından, bizler tarafından uygulanıyor. Bakınız, bugünkü Anayasamızın 22 nci maddesinde -açıkça okuyorum- ne diyor: "Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. " Bu, Anayasa hükmü. Hiç kimsenin haberleşme hürriyetinin gizliliğine dokunulamaması lazım. Anayasaya da bunu yazmışız; ama, günlerden beri bir rezaleti birlikte izliyoruz ve ülkenin Yargıtay Başsavcısı da, küçük çocuğun "sokakta buldum" dediğine benzer şekilde "birisi bana getirdi verdi bu bandı" diye, nereden, nasıl, hangi ahlaksız yollarla temin edildiği bilinmeyen...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

LÜTFÜ ESENGÜN (Devamla) – Son cümle Sayın Başkan...

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum. Hayır, Sayın Esengün, süre veremiyorum.

Teşekkür ediyorum.

LÜTFÜ ESENGÜN (Devamla) – ...bir bandı, Anayasa Mahkemesine delil olarak götürme cesaretini gösterebiliyor. Biz, sadece Anayasayı değil, kendimizi de değiştirmek zorundayız.

Saygılar sunuyorum. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

NECMİ HOŞVER (Bolu) – Sürenin bitmesine bir iki dakika kala ikaz edin Sayın Başkan.

BAŞKAN – Biz, yaptık o ikazı.

Şahısları adına, iki arkadaşımız daha var: Sayın Cevat Ayhan ve Sayın Ekrem Pakdemirli. Ancak, daha önce, Hükümetin söz istemi var.

Adalet Bakanı Sayın Hikmet Sami Türk; buyurun.

ADALET BAKANI HİKMET SAMİ TÜRK (Trabzon) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bugün, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında, 1982 yılından bu yana yapılan dördüncü değişikliği gerçekleştirmek üzere görüşme yapıyoruz. Gerçekten, 1982 Anayasası, şimdiye kadar üç kez değişikliğe uğramış; şimdi, dördüncüsüyle ilgili bir teklif üzerinde görüşüyoruz.

Bu değişiklik, daha önce konuşan değerli arkadaşlarımızın da ifade ettikleri gibi, özellikle, Türkiye'nin 1954 yılından beri iç hukukunun bir parçası haline gelen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gereğince, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen bazı kararlar nedeniyle, hukukumuzda gerekli düzeltmeleri yapma gereksiniminden doğmuştur.

Benden önce konuşan değerli parti sözcüleri ve şahsı adına konuşan arkadaşlarımız, çok değerli, dikkat çekici görüşler ortaya koymuşlardır ve bir bakıma da, benim şimdi yapacağım açıklamaları kolaylaştırmışlardır. Bu arada, arkadaşlarımız, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu konuda vermiş olduğu kararların sadece Türkiye'yle ilgili olmadığını ve sadece, en çok bilinen, devlet güvenlik mahkemeleriyle ilgili son iki kararla da ilgili olmadığını; benzeri görüşlerin, daha önce, gerek başka ülkelerle ilgili olarak gerek Türkiye'yle ilgili olarak verilmiş kararlarda ifade edildiğini söylediler; ama, doğrudan doğruya devlet güvenlik mahkemelerinin yapısı, bunların tarafsızlık ve bağımsızlığıyla ilgili değerlendirme, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İncal ve Çıkrıklar kararlarında açıkladığı düşüncelerle ifade edilmiştir.

Devlet güvenlik mahkemeleri, Türkiye'de, bildiği gibi, 1961 Anayasasında, 1973 yılında yapılan bir değişiklikle hukukumuzda girmiştir. O zamanki biçimiyle devlet güvenlik mahkemeleri, bir başkan ve dört üyeden oluşmaktaydı -yedek üyeleri bir yana bırakıyorum- ve bu başkan ve üyeler, Bakanlar Kurulunca gösterilecek bir kat aday arasından seçilecekti. Adayların üçü, başkan ve iki üye sivil hâkimler arasından, geri kalan iki üye ise askerî hâkimler arasından seçilecekti. Bu mahkemelere seçilen üyelerin görev süresi üç yıl olacaktı.

Devlet güvenlik mahkemeleri, 1973 yılında uygulamaya konulmuş; ama, 1975 yılında, Anayasa Mahkemesinin verdiği ve biçim yönünden iptal sonucunu doğuran bir kararla, 1976 yılından itibaren ortadan kalkmıştır. Devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluşunda, başlangıçtaki gerekçe, ülkemizin karşı karşıya bulunduğu yeni suçlar dolayısıyla, özellikle o dönemde yaygın biçimde görülen anarşik olaylar, terör olayları dolayısıyla, bunlara, süratle adaletin etkinliğini sağlayacak, cezaların etkinliğini sağlayacak bir yargılama getirecek olan yeni bir yargı organına gereksinme duyulduğu biçimindeydi. 1976'dan sonra, Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda yeni bir uzlaşma sağlanamamıştır; ama, 1982 Anayasası yapılırken bu gereksinme belirgin bir biçimde yeniden duyulmuş ve 1982 Anayasasının 143 üncü maddesi bu amaçla düzenlenmiştir. 1961 Anayasasının 136 ncı maddesine eklenmiş olan düzenlemeden farklı olarak, artık, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, sadece bir başkan ve iki üyeden oluşacaktı, üyelerden biri askerî hâkim olacaktı. Yine, 1961 Anayasasında yapılan değişiklikte olduğu gibi, bu hâkimler, birinci sınıfa ayrılmış olan hâkimler arasından seçilecekti; ama, bu kez Bakanlar Kurulu devreden çıkarılmış bulunmaktadır, Bakanlar Kurulunun aday önermesi söz konusu değildir. O nedenle, bu mahkemelerin kuruluşundaki siyasî etki iddiası bu düzeltmeyle ortadan kalkmıştır. Üyelerin görev süresi de dört yıla çıkarılmıştır.

Bu şekilde, 1983 yılından itibaren, devlet güvenlik mahkemeleri, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletleriyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen, cumhuriyet aleyhine işlenen suçlarla doğrudan doğruya devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakacak bir mahkeme olarak kurulmuştur.

Bu mahkemelerin görev alanının çok geniş olduğunu bazı arkadaşlarımız söyledi. Aslında, devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanı, gerçekten, 1983 yılında çıkarılan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda, başlangıçta çok geniş tutulmuştu. Daha sonra, sırasıyla, 1985'te, 1992'de ve 1996'da yapılan değişikliklerle bu mahkemelerin görev alanı bir hayli daraltılmış bulunmaktadır; ama, yine de, Anayasanın 143 üncü maddesinde tanımlanan çerçeve içerisinde, belirli konulara bakmakla görevli bir uzmanlık mahkemesidir. O nedenle, bu mahkemenin görev alanına giren suçların, ceza hukukumuzun dörtte 3'ünü oluşturduğu yönündeki görüş açıklamasını paylaşma olanağını görmüyorum; bu, bir abartmadan ibarettir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu mahkemede bulunduğu noksanlık nedir, bu mahkemeye yönelttiği eleştiri nedir? Her şeyden önce şunu söylemek isterim ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, devlet güvenlik mahkemelerinin Anayasaya uygun olarak kurulduğunu ve Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli bir mahkeme olduğunu, bu mahkemenin kurulup kurulmamasının tartışma dışı olduğunu İncal kararında belirtmiştir.

Mahkemenin aradığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesine göre, herkesin, kanunla kurulmuş, tarafsız, bağımsız bir mahkeme önünde adil ve aleni biçimde, makul bir süre içinde yargılanma hakkına aykırı olup olmadığıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bunu çeşitli açılardan değerlendirmekte ve askerî hâkimlerin, aslında sivil meslektaşları gibi aynı eğitimden geçtiklerini, aynı anayasal güvencelerden yararlandıklarını kabul etmekle birlikte, onların, askerî disipline tabi olmaları ve orduda üstlerinden emir almaları nedeniyle tarafsız, bağımsız sayılmayaya

çakları, dolayısıyla da bu mahkeme tarafından verilen kararın adil olamayacağı konusundaki şüphelere hak verir nitelikte olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye, şimdiye kadar yayınlanan iki kararda mahkûm olmuştur. Bir değerli arkadaşımızın daha önce sözünü ettiği Mitap ve Müftüoğlu kararı, aslında, sıkıyönetim askerî mahkemesiyle ilgilidir. O kararda, sıkıyönetim askerî mahkemesinin yasallığı, tarafsızlığı, bağımsızlığı konusunu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin bu mahkemenin yetkisini kabul ettiği tarih olan 22 Ocak 1990'dan önceki olayla ilgisi bulunması nedeniyle yapmamıştır, bunları tartışmamıştır; ama, belki, değerli arkadaşımızın söylediği gibi, orada ilk işaretler verilmiştir. Bu, sadece Türkiye bakımından söz konusu değildir. O bakımdan, Türkiye'ye özel bir işlem yapılmış değildir, bu konuda Batı'nın bir dayatması söz konusu değildir, Türkiye, Batı böyle istediği için bu değişikliği yapmaya yönelmiş değildir; ama, Türkiye, kendi iradesiyle tercihini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini kabul etmek, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ve Mahkemesinin yetkisini bağlayıcı olarak kabul etmek suretiyle ortaya koymuştur. Şimdi bunun gereğini yapmak durumundayız.

Biz, bu sistem içerisinde, uluslararası hukukun çağdaş normlarını Türkiye'de de uygulamak istiyoruz. Yapılmak istenen değişiklik, mütevazı da olsa, Anayasanın sadece bir maddesinin değiştirilmesiyle de ilgili olsa, hukukumuzun evrensel standartları kucaklaması ve demokratikleşme yönünde ilerleme açısından önemli bir adımdır. O bakımdan, bu değişikliğin önemini küçümsemek gerekir.

Zamanlama konusunda bazı eleştiriler yöneltilmiştir. Aslında, bu kararlar, İncal ve Çıraklar kararları geçen yıl verilmiştir. İncal kararı 9 Haziran 1998, Çıraklar kararı ise 28 Ekim 1998 tarihinde verilmiştir. Bu kararların yayınlanması, ilk karar açısından söyleyecek olursak, sonbaharı bulmuştur; ama, 20 nci Yasama Döneminin son yılı, bildiğimiz gibi, denetim konularının ağırlıkta olduğu bir dönem olarak geçmiştir ve hemen hemen hiçbir yasa çalışması yapılamamıştır. İşte; yasa yapma şimdi söz konusudur ve Türkiye Büyük Millet Meclisi, bugün 21 inci Yasama Döneminin ilk yasa çalışmasını yapmaktadır.

Ayrıca, daha önce niçin yapılmadığını soranlar, kendilerine şunu sormak durumundadırlar: Acaba kendileri bunu daha önce niye yapmadılar? Çünkü, kendileri de iktidarda bulundular; hele, böyle onyediyıldan beri aklımız neredeydi diyen arkadaşlarımız bunu öncelikle sormak durumundadırlar veya iki yıldan beri, ikinci demokrasi paketinde bu konuya yer verdiklerini söyleyenler, kendileri iktidarda bulunduğu zaman niçin bu konuya hiç el atmadılar; bu sorunun cevabını vermek durumundadırlar.

Biz, İncal ve Çıraklar kararının gereğini yerine getirme çalışmalarını, aslında, daha önce 55 inci hükümet zamanında başlatmıştık. Biraz önce işaret ettiğim koşullar nedeniyle bu çalışmalar sonuç vermedi, anayasa değişikliği gerçekleştirilemedi; ama, daha fazla gecikmenin hiçbir anlamı yok.

Bu konudaki ilk hazırlıklar başladığı zaman, şu anda İmralı Adasında yargılanmakta olan sanık da henüz yakalanmış değildi. Dolayısıyla, bu çalışmaların, bu değişiklik gereğinin, o sanıkla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır, böyle bir ilgi kurulması gerekir. Çünkü, Türkiye'de 8 ilimizde, şu anda, 18 devlet güvenlik mahkemesi çalışmaktadır ve bunların önündeki dava sayısı şu anda 7022'dir. Bu davaların çoğunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına yollama yapılarak, mahkemelerin tarafsız ve bağımsız olmadığı iddiası öne sürülmüştür. Yine bu iddialara dayalı olarak, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde 53 başvuru, mahkeme önünde ise 26 dava bulunmaktadır; bunları ne zaman yapacağız? Gecikme oldu diye, daha fazla gecikmenin mantığını anlamak olanağı yoktur. Türkiye bunu yapmak zorundadır. Bundan, İmralı Adasında yargılanmak-

ta olan sanık da yararlanacak diye böyle bir düzeltmeyi yapmamak, böyle bir düzeltmeyi daha fazla geciktirmek bu düzenlemenin, anayasa değişikliğinin, bir sanığın gölgesi altında kalması sonucunu doğurur; işte, kişiye özel işlem asıl o zaman ortaya çıkar. Arz ettiğim nedenlerle yapılması zorunlu olan bir düzeltmeyi, sırf şu anda yargılanmakta olan bir sanık, davanın seyri içinde, sonunda askerî hâkim yerine sivil hâkimin katılacağı bir mahkeme tarafından yargılanacak diye yapmanın mantığını anlamak olanağı yoktur.

Ayrıca, söz alan birçok arkadaşımız daha ileri düzenlemeler önerdiler; devlet güvenlik mahkemelerinin tamamıyla kaldırılmasını, bunun yerine insan hakları mahkemesi kurulması gerektiğini söylediler. Bu düşüncelere saygımız var. Devlet güvenlik mahkemeleri konusunda her partinin, herkesin farklı düşünceleri olabilir; ama, bu mahkemelerde eleştiri konusu olan bir durumu düzetecek bir teklifi onaylamamayı, sırf bu mahkemeler tamamıyla ortadan kaldırılmıyor diye öne sürmek anlaşılır bir şey değildir. Eğer, gerçekten, devlet güvenlik mahkemelerinin statüsünün değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorsanız, o yolda atılacak olan bir adımı birlikte gerçekleştirmeye katkıda bulunmak durumundasınız. Biz, bunu, bütün arkadaşlarımızdan, bütün siyasi partilerimizden içtenlikle bekliyoruz.

Şüphesiz, her şey bir günde gerçekleşmez. Size biraz önce açıklamaya çalıştığım gibi, devlet güvenlik mahkemeleri de hukukumuzda bir evrim geçirmiştir, bu evrim devam etmektedir. Türkiye, halen içinde bulunduğu koşullar itibarıyla, devlet güvenlik mahkemelerini tamamıyla kaldıracak durumda değildir. Türkiye, onbeş yıldan beri, ayrılıkçı, bölücü bir hareketle mücadele etmektedir. Türkiye, bu dönemde, özellikle ayrılıkçı, bölücü suçların yoğun biçimde işlendiği bir dönem geçirmiştir. Türkiye, örgütlü suçlarla, çetelerle, mafyalarla mücadele etmektedir. O nedenle, bu konuda, uzman bir mahkemenin görev başında olması gereklidir. Şimdi, bu mahkemenin eleştiri konusu olan bir yönü de düzeltildiğine göre, bu mahkemeler, aslında, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanununda da ifade edildiği gibi, ağır ceza mahkemelerinin, belki, nitelikli bir türü olacaktır. Bu nitelik, onun, konusu itibarıyla ve başkan ve üyelerinin ve cumhuriyet başsavcısının birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılardan oluşması itibarıyledir. Böylece, belirli konularda uzmanlaşmış olan hâkimler ve savcılar bu davalarla ilgilenecektir.

O nedenle, bu, ileriye doğru bir adımdır ve şüphesiz, gelişme, burada bitmeyecektir. Gerek bu konuda gerek genel olarak yargı sistemimizde gerek hukukumuzda ileriye doğru adımlar atmak durumundayız. Anayasa değişiklikleri de bununla bitmiyor; 1982 Anayasasının daha demokratik bir anayasa haline getirilmesi, daha özgürlükçü bir anayasa haline getirilmesi yolundaki çabaları hep birlikte sürdüreceğiz. Eğer, bu konularda mutabıksak, burada mutabıksak, şimdi, küçük de olsa, bu adımı birlikte atalım; çünkü, sonuç itibarıyla, bu, hepimizin özlediği hedef doğrultusunda önemli bir adım olacaktır. Bunu, partilerimiz arasında olabildiğince geniş bir uzlaşmayla gerçekleştirmeliyiz ve bu uzlaşma için, bir halk oylamasına gerek bırakmayacak bir çoğunluğu dilemekteyiz. Bu anayasa değişikliği gerçekleşikten sonra da, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Askerî Hâkimler Kanununda gerekli değişiklikler, en kısa zamanda, yine, Yüce Meclisimize sunulacaktır.

Ben, 21 inci Yasama Döneminin, Türkiye'yi 21 inci Yüzyıla taşıyacak önemli değişikliklerin, büyük atılımların küçük bir başlangıcı olarak, bugünkü anayasa değişikliğini hepimizin desteklemesi dileyiyle saygılar sunuyorum. (DSP, MHP ve ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Adalet Bakanımız Sayın Hikmet Sami Türk'e teşekkür ediyoruz.

Şahsı adına, Sakarya Milletvekili Sayın Cevat Ayhan; buyurun. (FP sıralarından alkışlar)

Sayın Ayhan, sitreniz 10 dakikadır.

CEVAT AYHAN (Sakarya) – Sayın Başkan, süre için teşekkür ederim; ancak, daha önceki klirü düzeninde, burada, süreyi gösteren bir saat vardı. Biz, oradan süremizi görüp kendimizi ayarlıyorduk. Şimdi, geriye bakıp görmemiz mümkün değil; lütfederseniz, buraya, uygun bir cihaz tekrar konulursa, hatipler, sıkıntıya düşmeden, Başkanlığı da zorlamadan konuşmalarını tamamlarlar; bunu arz edeyim dedim.

Şimdi, müsaade ederseniz, konuşmama başlayacağım.

Muhterem Başkan, muhterem tiyeler; 2 sıra sayılı, Anayasada değişiklik yapılmasını isteyen bir kanun teklifi üzerinde müzakerelerde bulunuyoruz; şahsım adına söz almış bulunuyorum.

Bu teklifle, Anayasanın 143 üncü maddesi değiştirilmekte; yani devlet güvenlik mahkemelerinin teşekkülüyle ilgili yapı değiştirilmekte ve askeri hâkimler mahkemelerden çıkarılmaktadır.

Değerli arkadaşlar, bizim, şahsen bendenizin de kanaati, bu değişiklik yapılırken, devlet güvenlik mahkemelerinin tamamen kaldırılmasıdır. Bu ihtiyaç nereden doğdu dersiniz; bakın, devlet güvenlik mahkemelerinin amme vicdanında yer bulmayan, tepki toplayan fevkalade rahatsız edici uygulamaları var. Bir sayın başsavcı, Türkiye'nin her yerinden geceyarısı işadamlarını toplar, hiç sebepsiz, bir hafta, üç gün, beş gün hapseder, tevkif eder, ondan sonra da serbest bırakır; bir büyükşehir belediye başkanını geceyarısı evinden alır, hapseder, sonra serbest bırakır ve daha birçok uygulamalar... Yani, devlet güvenlik mahkemeleri, bölücülüğü önleyen memleketin bütünlüğünü sağlayıcı istikamette kullanılmak yerine, buna ilaveten, amme vicdanını rahatsız eden birçok konuda kullanılmaktadır. Onun için, devlet güvenlik mahkemeleri kaldırılmaltı, bunun yerine ihtisas mahkemeleri konulmalıdır. Zaten, Fransa'nın dışında da, benim bildiğim, gelişmiş demokratik ülkelerde devlet güvenlik mahkemesi diye bir mahkeme de yoktur.

Biz, ayrıca, bu anayasa değişikliği yapılırken, Anayasada, demokratikleşmeyi önleyen birçok değişikliklerin de yapılmasını istiyoruz. Nitekim, Anayasa Mahkemesi Başkanı, 26 Nisan 1999 tarihinde bu mahkemenin kuruluş yıldönümü münasebetiyle yapmış olduğu konuşmada bakın ne bu yuruyorlar: "Türkiye, insan hakları alanında evrensel normlara uyum sağlamak için, Anayasa ve yasalarda gerekli değişiklikleri yapmak zorundadır." Bazı misaller sayıyorlar: "Örneğin, 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürütüşleri Kanunu, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, 5680 sayılı Basın Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu düşüncelyi açıklama özgürlüğüne aykırı kurallar içermektedir, bunların değiştirilmesi lazım." Muhterem Anayasa Mahkemesi Başkanı yine devamla: "Öte yandan, bu yasalarda öngörülen kimi suçların öğeleri, kesin ve belirgin olmayan, kişiye ve zamana göre değişen göreceli kavramlarla belirtildiğinde, suç olan ile olmayan eylem saptanamamaktadır; böylece, bu tür suçlar, ayrıca, Anayasanın 38 inci maddesindeki suçların yasallığı ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır; ancak, bu yasaların büyük bölümünün de 1982 Anayasasının 15 inci maddesiyle koruma altına alındığı için, bunlarla ilgili Anayasa Mahkemesi nezdinde de dava açılmamaktadır, Anayasaya uygunluk denetimi yapılamamaktadır. Bu nedenle, özgürlükler önünde yasal engelleri aşma çabasında olan Anayasa Mahkemesi kararlarıyla sorunun çözülmesi olanağı bulunmamaktadır."

Muhterem Başkan yine ifade ediyorlar: "Eylem çağrısı yapılmayan, eyleme yönelmemiş soyut düşünce açıklamaları suç sayılmamalıdır; soyut bir düşünce açıklamasıyla yasaya aykırı eylemlere çağrı niteliğindeki her türlü düşünce açıklamalarını birbirinden ayırmak gerekir."

İşte, Anayasa Mahkemesi Başkanının da talebi bu ve ilk defa ortaya çıkmış bir talep de değil; bu, yıllardan beri demokratikleşme istikametinde tartışılır, görüşülür; ama, bir türlü ciddi adım atılamaz.

Bakınız, Muhterem Adalet Bakanı biraz evvel bu kürsüdeydi; kendisine, cumartesi günü Plan ve Bütçe Komisyonunda "demokratikleşmeyle ilgili tasarıları ne zaman getireceksiniz" dedik; bize, Meclise sevk edilecek tasarıların listesini verdi ve o listede bunlar yoktu. Türk Ceza Kanununda, Terörle Mücadele Kanununda, daha önce 55 inci hükümet zamanında getirmiş oldukları ve bunun çıkarılmaması sebebiyle kendisinin de müteessir olduğunu, bu kürsüden ifade ettiklerini hatırlattık "ne düşünüyorsunuz" dedik; söyledikleri "önce laiklik, sonra demokratikleşme..." Yani, bu millet, hep, devamlı laiklik sopası altında mı bulunacak; nedir bu laikliğin ölçüsü; kime, ne baskı yapacaksınız?!. (FP sıralarından alkışlar)

Onun için, bu tasarıların getirilmesi lazım. Anayasanın bu istikamette değişiklik yapılması gereken hükümlerinin de, bu tadil tasarısına konulması lazım. Sayın Bülent Ecevit Başbakan, 55 inci hükümetin de Başbakan Yardımcısı olarak, hükümet ortağı olarak getirdikleri tasarımı, 56 ncı hükümet zamanında Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesiyle ilgili değişiklikleri tekrar getirmeyi düşünmediklerini ifade ettiler. Siz, nasıl hükümete, soruyorum; yani, millet ihtiyacı için getiriyorsunuz, birileri kulağınızı çekiyor, derhal geri çekiyorsunuz; böyle hükümet olur mu! (FP sıralarından alkışlar)

Millet, baskıdan yılmış, bıkmış "yeter artık" diyor, duymuyorsunuz. İşte Türk Ceza Kanununun 312 nci maddesi ve diğerleriyle ilgili yaptığımız uygulama; getirdiniz, geri çektiniz.

Anayasa Mahkemesi Başkanı haykırıyor, duymuyorsunuz. Avrupa söylüyor, başüstüne diyorsunuz, hemen değişiklik teklifini veriyorsunuz ve çıkarma mücadelesine giriyorsunuz. Siz nerenin hükümetisiniz, soruyorum size; Türkiye'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisinden güvenoyu alan hükümet misiniz; yoksa, Avrupa'nın talimatıyla hareket eden bir hükümet misiniz?! Onun için, biz, bu teklife karşıyız. Türkiye'nin önünü açmak gerekir. Türkiye'nin ihtiyacı, demokratikleşmenin bir an önce sağlanıp milletin önünün açılmasıdır.

İşte, muhterem Anayasa Mahkemesinin on onbeş kanunda zikrettikleri bu değişikliklerin derhal yapılacağı bir teklifin getirilmesi lazım. 350 milletvekiliyle çoğunluğunuz var, sayısal bakımdan da bir sıkıntınız yok. Getirin, şahsen Cevat Ayhan olarak ben ve Fazilet Grubu olarak desteklemeye hazırız. Bunları yapmadığınız sürece Türkiye'nin önünü açamazsınız. Türkiye'de demokrasiyi, sivil kurumları güçlendirecek olan kanunları, Anayasa değişikliğini yapmadan da Türkiye'nin inkişafı ve gelişmesi mümkün değil. Krizden krize yuvarlanan bir ülkede hiçbir meseleyi çözmek mümkün olmaz.

Üzülerek ifade ediyorum, milletin beklediği diğer değişiklikleri millettten esirgiyorsunuz; ama, şimdi bir terörbaşının muhakemesi sebebiyle acele getirdiğiniz bu değişikliği, belli yerlerden gelen talimatlarla yapmaya kalkıyorsunuz. Tarih bunu da not edecek, sizin demokrasi sicilinizi de ona göre verecektir.

Hepinizi hürmetle selamlıyorum. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Ayhan.

Sayın milletvekilleri, anayasa değişikliğine dair teklifin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Teklifin, maddelerine geçilmesi hususunda gizli oylama yapacağız. Teklifin maddelerine geçilebilmesi için, Anayasanın 175 ve İçtüzüğü'nün 94 üncü maddeleri uyarınca, oylamaya katılanların salt çoğunluğunun kabul oyu gerekmektedir; ancak, alınan karar uyarınca, saat 19.00'da ara vermemiz gerekiyor. Yapacağımız işlem 1 saati aşkın bir süreyi kapsayacağından, saat 20.00'de oylamaya başlamak üzere, oturumu kapatıyorum.

Kapanma Saati : 18.41

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati :20.00

BAŞKAN : Başkanvekili Ali İLİKSOY**KÂTİP ÜYELER : Burhan ORHAN (Bursa), Sebahattin KARAKELLE (Erzincan)**

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, 15 inci Birleşimin İkinci Oturumunu açıyorum.
Anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesine kaldığımız yerden devam ediyoruz.

VI.- KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN**GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**

1. - Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/9) (S. Sayısı : 2) (Devam)

BAŞKAN - Komisyon ve Hükümet yerinde. Teklifin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Şimdi, teklifin maddelerine geçilmesi konusunda gizli oylarınıza başvuracağım.

Anayasa ve İçtüzüğü'nün istediği gizliliğin bütün icaplarını yerine getirmek için, gizli oylamanın ne şekilde yapılacağını arz ediyorum: Komisyon sıralarında yer alan Kâtip Üye, adı okunan milletvekiline, biri beyaz, biri yeşil, biri de kırmızı olmak üzere üç yuvarlak pul ile bir mühürlü zarf verecek, pul ve zarf verilen milletvekili, ad defterinde işaretlenecektir.

Bildiğiniz üzere, bu pullardan beyaz olanı kabul, kırmızı olanı ret, yeşil olanı ise çekimser oyu ifade etmektedir.

Oyunu kullanacak sayın üye, Kâtip Üyeden üç yuvarlak pul ile bir mühürlü zarfı aldıktan ve adını ad defterine işaretlettirdikten sonra, oy hücrelerine girecek, oy olarak kullanacağı pulu, hücrede zarfın içerisine koyarak, zarfı yapıştırarak, diğer iki pulu ise, hücre içerisinde bulunan ıskarta kutusuna atacaktır. Bilahare, hücreden çıkacak olan üye, oy pulunun bulunduğu zarfı, Başkanlık kürsüsünün önünde bulunan oy kutusuna atacaktır.

Oylamada, adı okunmayan milletvekiline pul ve zarf verilmeyecektir.

Mazereti bulunan ve Başkanlığımıza talepleri ulaşan arkadaşlarımızı, öncelikle oy kullanması için davet ediyoruz: İstanbul Milletvekili Murat Sökmenoğlu, Yalova Milletvekili Yaşar Okuyan, İstanbul Milletvekili Nesrin Nas, Gaziantep Milletvekili Nurettin Aktaş, İzmir Milletvekili Şükrü Sina Gürel.

Maddelerde de gizli oylama yapılacağı hususunu, arkadaşlarımızın bilmesini isterim.

Teklifin maddelerine geçilmesi hususundaki gizli oylamaya, Adana İlinden, ad okumak suretiyle başlıyoruz.

(Oyların toplanmasına başlandı)

Mehmet Özyol...

BAŞKAN - Devlet Bakanımız Sayın Fikret Ünlü'ye vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Şükrü Sina Gürel oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Akif Serin...

BAŞKAN – Kültür Bakanı İstemihan Talay'a vekâleten, Orman Bakanı Sayın Nami Çağan oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi.)

Suha Tanık...

BAŞKAN – Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan Tanrıku'na vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Tunca Toskay oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Kâmrân İnan...

BAŞKAN – Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Yaşar Okuyan'a vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Yüksel Yalova oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Mesut Türker...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Şuayip Üşenmez'e -yurt dışında bulunduğundan- vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Sadi Somuncuoğlu oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi.)

İsmail Hakkı Cerrahoğlu...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Hasan Gemici'ye vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Hikmet Uluğbay oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi.)

BAŞKAN – Millî Eğitim Bakanı Sayın Metin Bostancıoğlu'na vekâleten, Çevre Bakanı Sayın Fevzi Aytekin oy kullanacaktır.

Millî Savunma Bakanı Sayın Sabahattin Çakmakçı'na vekâleten, Sağlık Bakanı Sayın Osman Durmuş oy kullanacaktır.

Genel Kurulda hazır bulunup da oyunu kullanmayan sayın milletvekili var mı? Yok.

Oylama işlemi sona ermiştir.

Oy kutusu kaldırıldı.

(Oyların ayrımı yapıldı)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifinin maddelerine geçilmesinin gizli oylamasının sonucunu açıklıyorum:

Kullanılan oy sayısı: 466

Kabul: 375

Ret: 67

Çekimser: 20

Boş: 4

(DSP, MHP ve ANAP sıralarından alkışlar)

Bu sonuca göre, Anayasanın 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifinin maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir.

Şimdi, 1 inci maddeyi okutuyorum:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASININ 143 ÜNCÜ MADDESİNİN DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin, birinci fıkrasına “Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.” cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

“Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; Cumhuriyet savcıları ise, diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler.”

BAŞKAN – 1 inci madde üzerinde, Fazilet Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Sayın Mehmet Ali Şahin; buyurun. (FP sıralarından alkışlar)

FP GRUBU ADINA MEHMET ALİ ŞAHİN (İstanbul) – Sayın Başkan, Meclisimizin saygıdeğer üyeleri; Anayasamızın 143 üncü maddesini değiştiren kanun teklifinin 1 inci maddesi üzerinde Fazilet Partisinin görüşlerini arz etmek üzere huzurunuzdayım; hepinize sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum.

Biraz önce teklif okundu. Teklif ne getiriyor; teklif, devlet güvenlik mahkemelerinin yapısal durumunda değişiklik öngörüyor. Peki, böyle bir değişiklik, yani, asker üyelerin, hâkimlerinin ve savcılarının devlet güvenlik mahkemeleri dışında tutulması ve yerlerine sivil hâkim ve savcıların getirilmesi, ülkemiz için doğru bir karar mıdır, doğru bir adım mıdır, bu gerekli midir?

Değerli arkadaşlarım, böyle bir değişikliği, demokratikleşme hedefleri itibariyle geriye doğru değil, ileriye doğru atılmış bir adım olarak kabul ediyoruz; ancak, bunu, anamuhalefet partisi olarak, yeterli görmemiz mümkün değildir. Böyle bir teklif, âdeta günlü kurtarmak için, bir noktada yasak savma kabilinden getirilmiş bir teklif gibi geliyor bize. Peki, ne yapılmalıdır, yapılması gereken nedir? Bu soruya cevap vermeden önce, bir tespiti sizlerle paylaşmak istiyorum.

Askerî hâkim ve savcılarımıza haksızlık yapıyormuş gibi bir izlenim vermekten de kaçınmamızın gerekliliğine inanıyorum. Sanki onlar hukukdışı, adaletdışı birtakım davranışlar içerisindeymişler de, o sebeple bu mahkemelerin dışına çıkarılıyorlarmış gibi bir intiba verilmemesi noktasında hassas olmamız gerektiğini düşünüyorum. Ne teklif sahiplerinin ne bizim ne Parlamento'nun, hiç şüphesiz ki, böyle bir düşüncesi olamaz. Ben, inanıyorum ki, askerî hâkim ve savcılarımız, en az sivil hâkim ve savcılar kadar hukuka bağlı olan insanlardır; ama, taş yerinde ağırdır. Askerî hâkimler mutlaka askerî mahkemelerde görev yapmalıdır, sivil hâkimler de sivil mahkemelerde görev yapmalıdır ve sivil kişilerin yargılamalarına sivil hâkimler, askerî kişilerin yargılamalarına da askerî hâkimler bakmalıdır. Ancak, sırası gelmişken ifade etmeden geçemeyeceğim. Bizim ülkemizde, askerî kişilerin davalarına hep asker hâkimler baktığı haldе, maalesef, zaman zaman, sivil kişilerin davalarına da askerî mahkemelerde bakılmaktadır. Demek ki, Parlamento olarak yapacağımız o kadar çok şey var ki, sadece Anayasanın 142 nci maddesi üzerinde değil, hemen akabindeki 145 inci maddesinin ikinci fıkrası üzerinde de çalışmamız gerekiyor.

Şimdi, zamanı tasarruflu kullanmak durumundayım. Ne yapılması gerekir; bu teklifi yeterli bulmuyorsunuz, o halde ne yapmamız gerekir diye bir soru sormuşum değerli arkadaşlarım, ona cevap vermeye çalışacağım.

Şimdi -elinizde var, dağıtıldı- bu teklifin gerekçesi ne diyor, bu teklif niçin Parlamenteoya getirildi; gerekçe şu iki cümleden ibaret, özü itibarıyla: "Gerek ulusal gerekse uluslararası hukukta kaydedilen gelişmeler ve değişimler karşısında, bu gelişme ve değişimlere koşul olarak devlet güvenlik mahkemelerinin yapısal oluşumunu yeniden düzenlemek amacıyla Anayasanın 143 üncü maddesinde değişiklik öngören bu teklif verilmiştir."

Değerli arkadaşlarım, acaba, ulusal hukukumuzda ne gibi değişimler ve gelişmeler oldu, uluslararası hukukta ne gibi değişimler ve gelişmeler oldu. Yasal olarak, Anayasa ve diğer yasalarda, 16 yıl içerisinde -yani, 1983'ten beri- önemli sayabileceğimiz bir değişiklik olmadı; ancak, özellikle devlet güvenlik mahkemeleri, hukuk çevrelerinde ve kamuoyunda çokça tartışıldı. Ülkemizin yetiştirdiği ender ceza hukukçularından biri -ki, bir özel üniversitemizin de şu anda dekanlığını yapıyor- Profesör Doktor Uğur Alacaktan, iki hafta önce bir gazetede yayımlanan bir röportajında şöyle diyor: "DGM'ler kurulurken, böyle bir mahkemenin gerekçesi olmadığını söyledim. Bir ke-re, devlet güvenlik mahkemelerindeki 'devlet güvenliği' lafı yanlış. Devletin güvenliği vardır. Devlet güvenliği ne demek; tercümesini doğru yapmak lazım. Devlet güvenliği denilince, bu mahkemeler başka tür mahkemeler, onun hâkimleri de etten kemikten değilmiş gibi bir kanı oluşuyor. Fransa'da da var deniliyor. Fransa'da, Cezayir meselesi yüzünden vardı, sonra kaldırıldı. Bu gibi davalara, artık, Paris Ağır Ceza Mahkemesi bakıyor. Bu tür mahkemelerin demokratik bir mazisi de yok. Bunları kuranlar, faşizm döneminde İtalya idi. Onlar bile bu mahkemeleri fazla işletmediler. Sonra Fransa'ya geçti, oradan da bize intikal etti. Biz, hâkimlerimize güvenmiyor muyuz? Hâkimlerimize güvenmek için, ille de onlara, onların görev yapacağı mahkemelere özel bir isim mi vermek gerekir? Pekala bir ağır ceza mahkemesi, bir bölgedeki bu tür suçlara bakacak bir mahkeme haline getirilebilir. Sanki, devlet güvenlik mahkemelerinin statüsü öbürlerinden yüksekmış gibi anlam verilmesi, adliye camiası ve adalet duygusu için sıkıntılar yaratır. Devlet güvenlik mahkemeleri, yani DGM'ler, bir an evvel davaları bitirecek gibi gerekçeler ileri sürülerek kuruldu; bunun da olmadığı görüldü. İşler, orada da kolay kolay bitmiyor. Davaların uzun sürmesinin gerekçeleri bütün mahkemeler için geçerli. O halde, devlet güvenlik mahkemeleri, yani DGM'ler, Anayasayı da değiştirerek kaldırılmalı; onun yerine, ağır ceza mahkemeleri görevlendirilmelidir." Bunu, ülkemizin yetiştirdiği önemli hukukçulardan biri, Profesör Sayın Alacaktan iki hafta önce söyledi. Demek ki, ülkemizde, bu alandaki gelişmeler hangi noktaya getirmiş...

Uluslararası hukuka bakacak olursak, uluslararası hukukta, yani Batı'da, özellikle demokrasiyi, tamamiyle, büyük ölçüde yerleştirmiş olan ülkelerde, zaten bu konu gündemde değil. Oralarda, zaten, devlet güvenlik mahkemesi gibi bir mahkeme de yok. O halde, şu kanun teklifinin gerekçesini baz alarak alacak olursak, bu gerekçe, ancak devlet güvenlik mahkemelerinin kaldırılmasının gerekçesi olabilir; şu gerekçeler, ancak kaldırmak için kullanılabilir; ama, değerli arkadaşlarım, tabii, bu gerekçeye bu teklifi hazırlayan arkadaşlarımız bunu yazmadılar, bunun bir dava sebebiyle geldiğini biliyoruz. Keşke, böyle bir teklif, İmralı davası sebebiyle değil de, düşüncesini açıkladığı için, düşüncesini yazdığı için DGM'lerde yargılanan, kimi cezaevinde bulunan, kimi de cezaevine girme-yi bekleyen yazarlarımız, gazetecilerimiz, düşünürlerimiz ve siyasilerimiz için getirilebilseydik; keşke, onlar için bunları çıkarabilseydik diye de insan hayıflanmadan geçmiyör.

Değerli arkadaşlarım -süreme bakıyorum, çok azalmış- şimdi, devlet güvenlik mahkemelerinin, geldiğimiz şu noktada, ben -arkadaşlarım da ifade ettiler- kaldırılmasının daha doğru olacağını düşünüyorum. Nitekim -sürem azaldığı için özet halinde geçeceğim- 1983 Anayasasının 143 üncü maddesinin gerekçesine, yani, devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş gerekçesine baktığımızda, orada 3 tane gerekçe görüyoruz:

1- Devletin varlığı ve devamlılığıyla ilgili suçların varlığı,

2- Bu suç failleri için hızlı karar verme zarureti,

3- En isabetli kararı verebilmek için, uzman hâkim ve savcıların bu mahkemelerde istihdamı zarureti,

Şimdi, hiç şüphesiz, devlete karşı, her ülkede ve her zaman, suç işleyenler olacaktır. Geldiğimiz şu noktada, biz, Fazilet Partisi olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kendisini korumak için özel mahkemelere ihtiyaç hissetmeyecek kadar güçlü olduğuna inanıyoruz ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kıyamete kadar da yaşayacağına inanıyoruz. O nedenle, özel mahkemelere gerek olmadığını düşünüyörüz, devletin kendi varlığını korumak için, geldiğimiz şu noktada; bu bir.

İki; bu suç faillerinin, böyle suç işleyenler varsa, cezalandırılmaları için çabuk karar verilmesi gerekir.

Dün, Anayasa Komisyonunda da görüştük. Bakın, ağır ceza mahkemelerinde, 1998 yılı itibarıyla bakılan dosya adedi ve de bir yılda verilen karar dosya oranlarına bakacak olursak...

BAŞKAN – Sayın Şahin, size, 1 dakika ilave süre veriyorum.

MEHMET ALİ ŞAHİN (Devamla) – 2 dakika lütfetseniz Sayın Başkanım...

BAŞKAN – 1 dakika...

MEHMET ALİ ŞAHİN (Devamla) – Peki, o zaman, tamamlayalım.

Bakın, DGM'ler ile ağır ceza mahkemeleri arasında, sürat bakımından hiç fark kalmamış; birinde oran yüzde 47, diğesinde yüzde 48. Demek ki, gerekçe, artık ortadan kalkmıştır. Kaldı ki, hâkimler özel yetiştirilmiş... Hayır, hiçbir hâkimimiz, saveımız özel yetiştirilmiyor. O bakımdan, gerekçe de ortadan kalkmıştır; tamamamen kaldırılmaktadır diye düşünüyörüz. Eğer, bu kabul edilmeyecek olursa, önergelerimiz var; iki tane kelime değişikliği... İleride, bu devlet güvenlik mahkemelerini kaldırabilmek için, şimdiden işi kolaylaştıralım. Kanunla, Meclisin iradesiyle, bunu değiştirebilecek şekilde nasıl bir çözüm bulabiliriz diye düşündük; önergelerimiz var, gelecek. Eğer, bunu, bu Meclis yapabilirse, ileride, sıkışmadan, şimdi yaptığımız gibi, işte, nasıl 367'yi bulacağız diye bir mücadelenin içerisine girmeden bunları değiştirebileceğimize inanıyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz Sayın Şahin.

Doğru Yol Partisi Grubu adına, Kahramanmaraş Milletvekili Sayın Mehmet Sağlam. (DYP sıralarından alkışlar)

DYP GRUBU ADINA MEHMET SAĞLAM (Kahramanmaraş) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin değiştirilmesiyle ilgili kanun teklifi üzerinde görüşlerimi açıklamak üzere huzurunuzdayım. Doğru Yol Partisi Grubu ve şahsım adına, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Anayasa, 143 üncü maddesinde -yani, değiştirilmesi istenen maddede- devletin ülke ve milletle bölünmez bütünlüğünü, hür demokratik düzeni, nitelikleri Anayasada belirtilen cumhuriyetin aleyhine, yurt içinde ve dışında, doğrudan veya dolayısıyla işlenen suçlarla görevlendirdiği devlet güvenlik mahkemelerini kurmuş; huzurunuzdaki teklif ise, Avrupa İnsan Hakları Divanının daha önce bu mahkemelerin yapısıyla ilgili, özellikle, kuruluşlarıyla değil de, doğrudan doğruya oradaki bir askeri hâkimin özlük haklarının idari kademelerde de düzenlenmesi fikrine karşı çıkmış; bunun için de, bu madde, özellikle askeri hâkimin devlet güvenlik mahkemesinde görev almaması yolunda bir değişiklik huzuruza gelmiştir.

Şimdi, gönül ister ki, Türkiye Cumhuriyeti, bir hukuk devleti olarak, ihtisas mahkemeleri kurabilir, bütün dünyada ihtisas mahkemeleri vardır; fakat, mümkün olduğu kadar, hukuk devletlerinde, özel mahkemeler, olağanüstü şartların, sıkıyönetim, savaş hali gibi şartların mahkemeleri olması, normal hukuk devletinde, tabii, kanunî hâkimler ve genel mahkemeler görev yapmalıdır. Şimdi, bir düşünce ve özellikle 1973'te kurulmadan sonra, Anayasa Mahkemesi iptal ettikten sonra, 1982 Anayasasında, devlet güvenlik mahkemelerinin de uzmanlık mahkemeleri, ihtisas mahkemeleri olduklarına dair sözler var; ama, bunların, bir çocuk mahkemesi gibi, bir ticaret mahkemesi gibi ihtisas mahkemeleri olduklarını, gerçekten, uluslararası, evrensel düzeyde hukuka kabul ettirmek de kolay değil.

İşte, nitekim, kuruldukları günden bu yana, gerçekten, ülkenin bütünlüğü ve iç ve dış tehlikelere karşı saygıdeğer bir biçimde görev yapan devlet güvenlik mahkemelerimizin, sadece bir askerî hâkim üyenin özlük haklarından dolayı, aldıkları kararların Avrupa İnsan Hakları Divanında tartışılmış olması, aslında, bizim devlet güvenlik mahkemelerimizin daha önce yapmış oldukları görevlerde adil, bağımsız karar vermediklerinin bir kanıtı olamaz. Bu mahkemeler, diğer mahkemelerimizin hâkimleri gibi, aynı formasyonla yetişmiş yargıçların görev yaptığı mahkemelerdir. Yani, askerî mahkemelerimizin kararlarının, gerçekten, bağımsız yargıyla bağdaşmadığını yahut devlet güvenlik mahkemelerimizde bir askerî yargıcın bulunmasının, bunların kararlarının uluslararası düzeyde kabul edilecek bir bağımsız mahkeme kararı olmadığını iddia etmek mümkün değildir; ama, uluslararası düzeyde kabul ettiğimiz anlaşmalarla, en azından, bu mahkemelerin, mademki, bir üyesinin, şöyle veya böyle, özlük haklarıyla ilgili bir düşünce ortaya konmuştur, bir rezerv konmuştur; teklif, bunu düzeltmeye yöneliktir.

Ayrıca, şunu da belirtmek lazım ki: Devlet güvenlik mahkemelerinin, hepimizin bildiği gibi, kararları Yüce Yargıtayca gözden geçirilmektedir, denetlenmektedir, icap ederse değiştirilmektedir veya onaylanmaktadır. Dolayısıyla, son karar, tamamen bağımsız yargıçların bir mahkemesi olan Yüce Yargıtay tarafından verilmektedir; ama, buna rağmen, belki, bu teklifin, zamanlama yönünden arkadaşlarımızın tereddütleri olduğu noktaları vardır, bir; ikincisi de, belki "Türkiye, artık, devlet güvenlik mahkemeleri gibi özel mahkemelere ihtiyaç duymayacak demokratik düzeye gelmiştir" düşüncesi vardır ve bu düşünceye de katılmamak mümkün değil.

Şimdi, biz, Doğru Yol Partisi olarak, daha evvel "ikinci demokrasi programı" dediğimiz programla da, "yargı reformu" başlığı altında "tam demokrasi" derken, gerçekten, hâkim teminatını, yargı bağımsızlığını esas almak üzere, yargının siyasi etkilerden kurtulması yönünde değişiklikler yapılmasını, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulunun daha bağımsız hale getirilmesini -eskiden olduğu gibi- savunuyoruz.

Bu cümleden olarak, elbette ki, genel mahkemelerin ve tam teminatı olan yargıçların, bağımsız yargı organının, siyasallaşmaktan kurtulmuş, siyasi etkilerden kurtulmuş, vatandaşın ihtiyaçlarına cevap verecek, süratli bir yargı sisteminin bir reformla gerçekleştirilmesi ihtiyacının da bilincindeyiz, bu ihtiyacı duyuyoruz; daha süratli bir yargı, daha bağımsız bir yargı teşkilatı ve tam yargıç bağımsızlığı yahut teminatı içerisinde bir yargı sistemi.

Şimdi, elbette ki, devlet olarak bizim demokrasimizin, artık, medenî dünyanın demokrasilerinden eksiği kalmamalıdır; yargı sistemimizin de, bizi hiç kimsenin eleştiremeyeceği düzeye getirilmesi zaruridir; ama, şimdi, zaman o zamandır ki, bugüne kadar devlet güvenlik mahkemesi yargıçlarımızın liyakatla ve tam anlamıyla bağımsız kararlar vererek bu memlekete hizmet ettikleri de bir gerçektir. Bunlara, milletimizin ve devletimizin bütünlüğü için şükran borçluyuz. Kendilerini, şöyle veya böyle, içhukukta şimdiye kadar almış oldukları kararlardan dolayı da herhangi bir eleştiri-

ye tabi tutmuyoruz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının kurduğu mahkemelerdir: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, işte, 143 üncü maddesinde belirlediği şekilde kurulmuş mahkemelerdir ve o şekilde bağımsız karar vermişlerdir bugüne kadar ve ülkeye hizmet etmişlerdir. (DYP sıralarından alkışlar)

Bir kere daha belirliyorum; yetiştirme tarzları, formasyonları itibariyle de, başka mahkemelerimizde görev yapan yargıçlarımızdan, askerî yargıçlarımızın bir eksik tarafı yoktur; aynı formasyonu almışlardır ve aynı tecrübeyle, bilgiyle, beceriyle, bugüne kadar ülkelerine hizmet etmişlerdir.

Yalnız, bugün önümüzde, Türkiye'yi daha önce birkaç davada mahkûm etmiş İnsan Hakları Divanının kararları var. Bu kararlar muvacehesinde, devlet güvenlik mahkemelerinin ne kuruluşuna ne işleyişine ne de verdikleri kararlara ilişkin bir eleştiri var; ama, oradaki askerî yargıcın, belki, atamasıyla ilgili, özlük haklarıyla ilgili düzenlemeyi, bu Divan, uluslararası normlara uygun bulmamış. Şimdi biz, onlar uygun bulmadı diye bunu değiştirmiyoruz; ama, Türkiye Cumhuriyeti'nin, bir devlet olarak, insan hakları konusunda daha evvelki uluslararası taahhütlerini yerine getirmesi ve daha saygın bir hukuk sistemi ve yargı kararlarına sahip olmasını istediğimiz için bunu yapıyoruz ve bu yöndeki teklif huzurumuza gelmiş durumda. Eksikleri olabilir, eleştireceğimiz noktalar olabilir; ama, asıl olan, önümüzdeki davalarda, daha evvelki davalarda olduğu gibi devlet güvenlik mahkemesi kararlarından dolayı ülkemizin eleştirilmemesi, tazminata mahkûm olma gibi sıkıntılara girmemesidir; ama, tekrar ediyorum ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin artık bugünkü düzeyinde, tam demokrasi ve hukuk devletinin daha da gerçekleşmesi uğruna atılacak her adım, memleketimizin lehine olacaktır. Bu anlamda düşündüğünüz zaman, hiç olmazsa, devlet güvenlik mahkemesinde bazı kararlarla ortaya çıkmış bir olayın üzerine gitmekte memleketin yararı olduğuna inanıyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – 1 dakika eksüre veriyorum.

MEHMET SAĞLAM (Devamla) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bunun için de, bugüne kadar devlet güvenlik mahkemesi kararlarının yanlış olduğundan dolayı değil, devlet güvenlik mahkemesinde hizmet veren askerî yargıçlarımızın diğer yargıçlarımızdan daha az bağımsız veya daha az taraflı kararlar verdikleri için değil; ama, ülkemizin, en azından, uluslararası taahhütlerini yerine getirmede ülkemize, devletimize ve milletimize yarar getireceğine inanılan bir değişikliğin, hukuk devletine bir adım daha yaklaşma, tam demokrasiye yaklaşma yolundaki her adımın ülkeye yarar getireceği düşüncesindeyiz.

Bu düşüncelerle, bu değişikliğin ülkemize hayırlı olmasını diliyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum. (DYP, DSP, MHP ve ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Sağlam.

Gruplar adına başka söz istemi yok.

Şahısları adına, Sayın Cevat Ayhan ve Sayın Ekrem Pakdemirli'nin söz istemleri var.

Sayın Cevat Ayhan?.. Yok.

Sayın Ekrem Pakdemirli, buyurun. (ANAP sıralarından alkışlar)

EKREM PAKDEMİRLİ (Manisa) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; 21 inci Dönemin Birinci Yasama Yılı'nın hepimize ve milletimize hayırlı olmasını temenni ediyor, saygılar sunarak sözlerime başlıyorum.

Değerli arkadaşlar, bildiğiniz gibi, DGM 1973 yılında kurulmuş; ama, 1975 yılında, DGM'ye vücut veren kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesiyle de son bulmuştur; yani, o DGM kuruluşu Anayasaya aykırıydı.

Mevcut kanunla kurulmuş olan devlet güvenlik mahkemeleri, Anayasanın ruhuna ve lafzına aykırıdır. Bu aykırılığı iddia edemiyoruz; çünkü, geçici 15 inci maddeye göre, Milli Güvenlik Konseyi zamanında çıkarılmış olan kanunların Anayasaya aykırılığı iddia edilemiyor.

Şimdi, bir hukuk normunun tartışılması var. Batı'nın bir parçası olmaya karar vermiş Türkiye, Batı'nın ortaya koymuş olduğu normlara da uyacaktır ve uymayı da taahhüt etmiştir.

Şimdi bakın, bu kanunun -Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş Kanununun- Anayasamızın ruhuna aykırı olduğunu söyledim; bu aykırılık durumuna, geçici 15 inci maddenin itiraz etmeyi mümkün kıldığını da söyledim.

Ülkemizin Anayasası var; ama, ülkemizin Anayasası var demek yerine, hukukun üstünlüğüne inanan anayasal bir devletimiz var demeliyiz. Şu anda, devlet güvenlik mahkemeleri, Anayasaya uygun kurulu bir sistem; ama, kabul ettiğimiz hukuk normlarına da uygun değil.

Sevindirici bir husus: Anayasanın 143 üncü maddesi değiştirilerek, amiyane tabirle, DGM'nin sivilleştirilmesinde bir uzlaşma sağlanmıştır; son oylamada bunu gördük.

Avrupa Konseyinin yıllık olağan raporunda, DGM'lerle ilgili bizi rencide edecek ifadeler çokça var. Bakın, bu rapordan bazı cümleleri size aktarayım:

"DGM'ler, genelde, alenen siyasi nitelik taşıyan suçlarla uğraşırlar." Yine bir başka cümle: "Bu mahkemelerin doğaları gereği, sanıklara adil bir yargılama sunmadıklarına inanmak için sebepler vardır." Mesela, cümlelerden biri: "Bu mahkemelerde, geleneksel soruşturma yöntemleri yerine, sanıktan itiraf almaya aşırı ölçüde başvurulmaktadır." Bir başka cümle: "Savcının ve sanık avukatının eşit olmayan statüleri, sanığın ve avukatının söylediklerinin hâkim tarafından özetlenmesi." Bir başka cümle: "Yargılama öncesi uzun müddet gözaltında tutulmaları. Hâkim tarafından net bir gerekçe sunulmadan, yargılama süresi boyunca tutuklu kalmaları." Bir başka cümle de, şu anda tartıştığımız madde; yani, mahkemenin yapısında bir askerî hâkim vardır ve askerî hiyerarşiden dolayı da, bunun sağlıklı bir yargılama süreci içinde olamayacağı şeklinde.

Görüldüğü gibi, Avrupa Konseyinin itirazı, sadece, askerî hâkimin varlığına doğrudur. Burada, Sayın İzgi ve diğer konuşmacılar da gayet güzel ifade ettiler; yani, biz bunu değiştiriyoruz diye işimiz bitmiş değil, diğer normları da yerine getirmemiz lazım.

Yargı bağımsızlığı çerçevesinde, yargı sürecindeki insan hakları ihlalinin hükümet tarafından önlenmesi mümkün olamamaktadır; bu, Türkiye'nin gerçeğidir. Delil olmadan, açık adı ve adresi belli olmayan bir muhbirin ihbarıyla, yüzlerce kişi, teröristlere layık görülebilecek bir tutum içinde, terörle mücadele şubesine getirilerek, yedi gün gözaltında tutulabilmektedir.

Ağustos 1993 tarihinde, Hakkâri'nin Çukurca İlçesinde 470 kişi gözaltına aldırılmış, on gün gözaltında tutulduktan sonra, ancak biri mahkemeye çıkarılabiştir; onu da mahkeme serbest bırakmıştır. Savcının bu derece yanlış içinde olmasını doğal kabul etmek mümkün değildir. Bu gibi yüz kızartıcı hallerde, Bakanın savcıya "sen ne yaptın" demesi mümkün değil. Avrupa Komisyonunun diplomatik lisanla ifade ettiği "geleneksel soruşturma yöntemleri yerine, sanıktan itiraf almaya aşırı ölçüde başvurulduğu" cümlesinin tercümesi, işkence yapılarak alınan ifade, şeklindedir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Pakdemirli, 1 dakika eksüre veriyorum.

EKREM PAKDEMİRLİ (Devamla) – Özetlersem:

Tenkîtlere, sadece, DGM'de askerî hâkim bulunmasıyla ilgili değildir. DGM Kuruluş Kanununun 5 inci ve 14 üncü maddesini değiştirerek onları bir ihtisas mahkemesi haline getirmek, bizim insanımıza ve üyesi olmak istediğimiz Avrupa Birliğinin koyduğu asgarî normları karşılamamıza imkân verecektir. Daha önce verdiğimiz uluslararası taahhütlerimizi yerine getirme ve önlümüzdeki problemleri aşma yönünden bu DGM Kanununu değiştirmemizde büyük yarar vardır. Şu anda zımî bir mutabakat vardır; Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesi, DGM'den giden davaları görmemektedir. Bu demek değildir ki, bir iki sene de geçse, o davalar orada duracaktır. Bugün çıkarmazsak, çıkarmayacağımızı anlasalar, o mahkemelerin hepsi devreye girer ve Türkiye, altından kalkamayacağı tazminatları ödemeye mahkûm olur.

Saygılar sunuyorum efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Pakdemirli.

Buyurun Sayın Bakan.

ADALET BAKANI HİKMET SAMİ TÜRK (Trabzon) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; söz alan arkadaşlarıma teşekkür ederim. Değinen bazı noktalara açıklık getirmek için söz almış bulunuyorum.

Daha önce konuşan bir arkadaşımız, yapılacak olan düzenlemelerin, devlet güvenlik mahkemesinde halen görülmekte olan davalarda bir durma riskini meydana getireceğini, bunun özellikle İmralı'daki dava bakımından söz konusu olduğunu söyledi. Bu kaygıya gerek yok; çünkü, hukukumuzda böyle bir durumu karşılayacak yeterli düzenlemeler vardır. Örneğin, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 381 inci maddesinde, bir celsede bitmeyecek olan davalar bakımından, hâkimlerden birinin hukukî veya fiilî nedenlerle ayrılması söz konusu ise, onun yerine görev yapacak bir yedek hâkimin başlangıçtan itibaren bulundurulacağı öngörülmüştür. Biliyorsunuz, İmralı'daki davada bunun gereği yerine getirilmiş bulunmaktadır. Ayrıca, devlet güvenlik mahkemeleri, zaten, doğrudan doğruya Anayasada ifade edildiği gibi, yedek hâkimleri bulunan mahkemelerdir ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanununun 7 ve 8 inci maddeleri ile 25 inci maddesi, bu durumlarda, hâkim değişmesi durumunda nasıl işlem yapılacağını, yedeklerin nasıl göreve başlayacağını düzenlemiş bulunmaktadır. O nedenle, bu teklifin kabulü durumunda, mahkemelerde herhangi bir duraklama, durma riski söz konusu değildir; bu mahkemeler, daha sonra size sunacağımız Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Askerî Hâkimler Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin tasarıda da görüleceği üzere, kaldıkları yerden devam edeceklerdir.

Burada bir arkadaşımız "devlet güvenlik mahkemeleri" terimindeki "devlet" sözcüğünün, âdetta, o mahkemelere, diğer mahkemelere oranla bir üstünlük verdiği biçimindeki bir yorumu, değerli bir bilim adamımıza dayanarak ifade etti. Aslında bu yoruma da katılma olanağı yok; çünkü, burada anlam açık. Anayasanın 143 üncü maddesinin birinci fıkrasında da ifade edildiği gibi, bu mahkemeler, doğrudan doğruya devletin iç ve dış güvenliğiyle ilgili suçlara bakan mahkemelerdir; yani, bunları, isterseniz "devletin güvenliğiyle ilgili mahkemeler" olarak da adlandırabilirsiniz; ama, kısa bir isim tamlamasıyla, bu mahkemeler, görevleri belirtilmek üzere "devlet güvenlik mahkemesi" olarak adlandırılmış bulunmaktadır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu davanın, halen İmralı'da görülmekte olan davayla doğrudan doğruya bir ilgisi yok; ama, o dava dahil olmak üzere, halen Türkiye'de görülmekte olan 7 022 davayla ilgisi vardır; bu davaların hepsi bakımından aynı durum söz konusudur. Zaten, Avrupa'ya

taşınmış olan davalar veya o davalarla ilgili başvurular da bunu açıkça göstermektedir. İleride bu bizim önümüze gelecektir; o nedenle, bu düzeltmeyi yapmak durumundayız; ama, İmralı'daki dava bakımından şöyle bir sonuç ortaya çıkacaktır: Daha şimdiden İmralı'daki davanın Avrupa'ya taşınacağı bellidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İmralı davasındaki sanığın yurt dışındaki avukatları tarafından yapılan bir başvuru üzerine aldığı ihtiyatî tedbir kararıyla, Türkiye'de bu davaya bakan mahkemenin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin daha önce almış olduğu kararlar ışığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesine uygun, tarafsız ve bağımsız bir mahkeme sayılıp sayılmayacağını sormuştur. Dolayısıyla, sonunda bu konu, İmralı'daki dava bakımından önümüze çıkacaktır. O nedenle, bizim mahkemelerimizin adil olacağından hiç şüphemiz olmayan kararları ve bu arada İmralı'daki dava bakımından yine adil olacağından hiç şüphemiz olmayan karar bakımından, sadece bu mahkemenin bir üyesi askerî hâkimdir diye, kararın tarafsız ve bağımsız olmayan bir mahkeme tarafından verildiği biçimindeki bir yoruma yol açmamalıyız, buna hakkımız yoktur; Türk adaletine gölge düşürmeye hakkımız yoktur. O nedenle, bu değişikliğin yapılma zamanı gelmiştir, bunu daha fazla geciktirmenin anlamı yoktur.

Ayrıca, burada özellikle Sayın Sağlam'a teşekkür etmek istiyorum. Bu mahkemelerde görev yapan askerî yargıçlarımıza, bütün diğer yargıçlarımız gibi teşekkür borçluyuz; onlar da görevlerini, en az, sivil meslektaşları kadar bağımsız, tarafsız ve adil olarak yerine getirmişlerdir; ama sadece statüleri itibariyle yapılan bir değerlendirme sonucunda, sivilleri de yargılayacak olan bir mahkemede askerî hâkim bulunmasının, o mahkemenin adil karar vermesine bir engel teşkil edeceği yolundaki şüphelere haklılık vereceği biçiminde bir değerlendirmeye neden olmuştur; o nedenle, hukukumuzu, daha önce attığımız imza gereği, uluslararası normlara uygun duruma getirmek için bu değişikliği yapmak durumundayız.

Bir arkadaşımız, bu mahkemelerin kuruluşunda amaçlanan süratle karar verme bakımından ağır ceza mahkemeleriyle aralarında bir fark bulunmadığını söyledi. Şimdi, 1997 yılı istatistiklerinde, gelen davalara oranla çıkan davaların oranı, devlet güvenlik mahkemelerinde yüzde 53 -yuvarlak rakamla söylüyorum, küsur olarak söylemiyorum- ağır ceza mahkemelerinde yüzde 49; yüzde 4 fark var. 1998 yılında ise, bu, devlet güvenlik mahkemelerinde yüzde 49'un üstünde, yüzde 50'ye yakın, ağır ceza mahkemelerinde ise yüzde 48.

Yalnız, burada çok önemli bir noktayı dikkatinize sunmak isterim; devlet güvenlik mahkemeleri, örgütlü suçlara bakan mahkemelerdir, esas itibariyle, çok sanıklı suçlara bakan mahkemelerdir, bireysel suçlarla ilgili olan mahkemeler değildir. O nedenle, bu duruma rağmen, devlet güvenlik mahkemelerinin, devraldıkları işlere göre devrettikleri işler arasındaki oran, ağır ceza mahkemelerine göre daha iyi bir durumdadır. Bu bakımdan da, devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş amaçlarına uygun olarak çalıştıkları söylenebilir.

Öte yandan, şunu da unutmamak gerekir; devlet güvenlik mahkemelerinin konuları olan suçlar bakımından, bu mahkemeler ve onların yargıçları, cumhuriyet savcıları, özel korumadan yararlanan insanlardır; bunu da unutmamak gerekir. Bu korumayı da sağlamak durumundayız. Hele, bugün yapılan değişiklikten sonra, artık bu mahkemeler, teklifin tümtü üzerindeki konuşmamda da söylediğim gibi, ağır ceza mahkemelerinin özel bir türü, nitelikli bir türü durumuna gelmektedirler; çünkü, hâkimlerin tamamı sivil hâkimlerdir ve onlar da, bazı usulî hükümlerdeki farklılıklar dışında, görevlerini aynı biçimde yapacaklardır.

O bakımdan, hukukumuzda bir önemli adımı burada birlikte atmak için, biraz sonra, 1 inci madde hakkında oylarımızı vereceğiz. Bu değişiklik, biraz gecikmiş olmakla birlikte, bilinen nedenlerle, araya giren seçimler nedeniyle biraz gecikmiş olmakla birlikte, artık daha fazla geciktiril-

meden yapılması gereken bir değişikliktir. Yüce Meclisin, bu değişiklik yönünde oy kullanması dileğiyle, hepinizi saygıyla selamlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Bakanım.

1 inci madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Maddeyle ilgili üç değişiklik önergesi verilmiştir; bu önergeleri, önce geliş sırasına göre okutacağım, sonra ayrıntılık derecesine göre işleme koyacağım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan 2 sıra sayılı kanun teklifinin 1 inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Mehmet Ali Şahin

Mustafa Baş

Fethullah Erbaş

İstanbul

İstanbul

Van

Faruk Çelik

Ahmet Derin

Ali Oğuz

Bursa

Kütahya

İstanbul

Mustafa Kamalak

Kahramanmaraş

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi

Madde 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "görevli devlet güvenlik mahkemeleri kurulur" ibaresi "görevli olmak üzere devlet güvenlik mahkemeleri kurulabilir" olarak değiştirilmiş ve birinci fıkraya "ancak sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saktır" cümlesi eklenmiş; ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş; üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bu maddenin birinci fıkrasına göre kurulabilecek "devlet güvenlik mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve cumhuriyet savcıları arasından; cumhuriyet savcıları ise diğer cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler."

BAŞKAN – İkinci önergeyi okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan 2 sıra sayılı kanun teklifinin 1 inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Mehmet Ali Şahin

Mustafa Baş

Fethullah Erbaş

İstanbul

İstanbul

Van

Faruk Çelik

Ahmet Derin

Ali Oğuz

Bursa

Kütahya

İstanbul

Mustafa Kamalak

Kahramanmaraş

Madde 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "devlet güvenlik mahkemeleri kurulur" ibaresi "devlet güvenlik mah-

komeleri kanunla kurulu" şeklinde değiştirilmiş ve birinci fıkraya "ancak sıkıyönetim ve savaş halinde ilişkin hükümler saklıdır" cümlesi eklenmiş; ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş; üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

"Devlet güvenlik mahkemesinde bir başkan, iki asil ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asil ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve cumhuriyet savcıları arasından; cumhuriyet savcıları ise, diğer cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yineden atanabilirler."

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, okutacağımız üçüncü önerge en aykırı önerge, okutulup işleme konulacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan 2 sıra sayılı kanun teklifinin 1 inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Mehmet Ali Şahin	Mustafa Baş	Fethullah Erbaş
İstanbul	İstanbul	Van
Faruk Çelik	Ahmet Derin	Ali Oğuz
Bursa	Kütahya	İstanbul
	Mustafa Kamalak	
	Kahramanmaraş	

Madde 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

BAŞKAN – Evet, Sayın Komisyon, önergeye katılıyor musunuz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ERTUĞRUL YALÇINBAYIR (Bursa) – Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN – Sayın Hükümet?..

ADALET BAKANI HİKMET SAMİ TÜRK (Trabzon) – Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN – Önerge sahibi Sayın Mehmet Ali Şahin, gerekçeniz mi okunsun, yoksa konuşacak mısınız?

MEHMET ALİ ŞAHİN (İstanbul) – Sayın Mustafa Kamalak konuşacak efendim.

BAŞKAN – Peki.

Sayın Mustafa Kamalak, buyurun. (FP sıralarından alkışlar)

Süreniz 5 dakikadır.

MUSTAFA KAMALAK (Kahramanmaraş) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; verdiğimiz önergeyle, devlet güvenlik mahkemelerinin bütünüyle kaldırılmasını talep etmekteyiz.

Değerli arkadaşlarım, şu an önümüzde bir teklif gelmiş durumdadır. Bu teklifin gelişi sebebi, hepimizin malumudur. Altında imzamız bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı düştüğü için, Avrupa İnsan Hakları Divanı, devlet güvenlik mahkemelerinin vermiş olduğu kararları adil yargılama hakkına aykırı bulduğu için, hükümet, bu arada ülkemiz, devletimiz sıkıntıya düşmüş ve bu teklifi huzurumuza getirmiş durumdadır.

Değerli arkadaşlarım, devlet güvenlik mahkemelerinden askeri hâkimleri çekmiş olmak, Türkiye'nin önündeki problemi ortadan kaldırmayacaktır; yarın yine, bu problemin olduğu gibi devam ettiğini fark edeceğiz.

Değerli arkadaşlarım, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bize dün diyordu ki, hatta bugün de diyor ki: "Sivil mahkemede, genel mahkemede üniformalı hâkim olur mu?" Bir cümleyle bunu soruyordu bize. İçimizde "olur" diyenimiz var mı; hayır. Olmaz dedik; neticede bu sebeple geldi bu buraya. Yarın diyecek ki; emin olun bundan, yarın diyecek ki: "Bir ülkede bir kanun içerisinde bir madde, hem yürürlükte hem de mülga sayılabilir mi?" İçinizde "evet" diyen var mı? Yani, bir madde, hem mülga hem yürürlükte; bu mümkün mü?! Bu şekilde, yani genel kanunlara göre, genel mahkemelere göre mülga sayılan hükümler çerçevesinde yargıda bulunan mahkemenin vereceği kararı, sizler, değerli arkadaşlarım, adil yargılama hakkına uygun buluyor musunuz; hayır. Avrupa İnsan Hakları Divanı da bulmaz.

Ne demek bu: Bakın, 1992 yılında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda önemli değişiklik yapmak suretiyle ülkemizde yargılama reformunu getiren kanunun 31 inci maddesi ne diyor: "Madde 31- Bu Kanunun 4, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 15, 18, 19, 20 ve 22 nci madde hükümleri devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda uygulanmaz. Bunlar hakkında 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bu değişiklikten önce yürürlükte olan -yani, şu an mülga bulunan- hükümleri uygulanır." Yarın, bu hükümlere göre verilmiş olan devlet güvenlik mahkemesi kararları, Avrupa İnsan Hakları Divanına vardığı zaman geri dönmeyecek midir; döner değerli arkadaşlarım.

Bu sebeple ve birçok sebepten dolayı, biz, devlet güvenlik mahkemelerinin bütünüyle kaldırılmasını istiyoruz. Ferdan görüştüğüm her bir arkadaşım "evet, haklısın, gerçekten bu mahkemelerin bütünüyle kaldırılması lazım; ancak, şu an için şartlar müsait değil, konjonktür elverişli değil" diyorlar. Değerli arkadaşlarım, şu an şartlar müsait değilse, konjonktür elvermiyorsa ne zaman elverişli hale gelecektir; devlet güvenlik mahkemeleri şu an kaldırmıyacaksa ne zaman kaldırılacaktır. Bu Yüce Meclis, değerli Heyetiniz, Anayasayı baştan sona kadar yeniden yazma yetkisine, gücüne sahip değil midir? (FP sıralarından alkışlar)

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – 1 dakika eksüre veriyorum Sayın Kamalak; buyurun.

MUSTAFA KAMALAK (Devamla) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Değerli arkadaşlarım,

1- Devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş gerekçeleri bugün ortadan kalkmıştır; bu sebepten dolayı, devlet güvenlik mahkemesi kaldırılmalıdır.

2- Devlet güvenlik mahkemeleri genel mahkeme değil, olağan dönemlerde varlığını sürdüren olağanüstü bir özel mahkemedir.

3- Devlet güvenlik mahkemeleri tabii mahkemeler değildir. Tabii hâkim ilkesine aykırı kuruluşlardır.

4- Devlet güvenlik mahkemeleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde öngörülen adil yargılama prensiplerine aykırı olan kuruluşlardır.

5- Yargı birliği ilkesine aykırı kuruluşlardır.

6- Bunlara ihtiyac kalmamıştır. Zaten, statüleri ağır ceza mahkemesi niteliğindedir.

7- Anayasamızın ruhuna aykırı mahkemelerdir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Kamalak.

MUSTAFA KAMALAK (Devamla) – Ben de teşekkür ederim. (FP, DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Komisyon ve Hükümet önergeye katılmamıştır.

Gerekçeyi dinlediniz.

Önergeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Diğer önergeyi okutuyorum:

İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin ve Arkadaşlarının Önergesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan 2 sıra sayılı kanun teklifinin 1 inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi

Madde 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "görevli devlet güvenlik mahkemeleri kurulur" ibaresi "görevli olmak üzere, devlet güvenlik mahkemeleri kurulabilir" olarak değiştirilmiş ve birinci fıkraya "ancak sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır" cümlesi eklenmiş; ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş; üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır. Bu maddenin birinci fıkrasına göre, kurulabilecek "devlet güvenlik mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve cumhuriyet savcıları arasından; cumhuriyet saveitleri ise diğer cumhuriyet savcıları arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanunda gösterilen usule dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler."

BAŞKAN – Sayın Komisyon, önergeye katılıyor musunuz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ERTUĞRUL YALÇINBAYIR (Bursa) – Katılmıyoruz.

BAŞKAN – Sayın Hükümet?..

ADALET BAKANI HİKMET SAMİ TÜRK (Trabzon) – Katılmıyoruz.

MEHMET ALİ ŞAHİN (İstanbul) – Önerge sahipleri adına Sayın Ali Oğuz konuşacak.

BAŞKAN – Önerge üzerinde, Sayın Ali Oğuz görüşlerini ifade edecek. Buyurun Sayın Oğuz. (FP sıralarından alkışlar)

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; müzakere konusu kanun teklifinin 1 inci maddesine karşı verilmiş bir önerge münasebetiyle huzurlarımızdayım. Bu münasebetle, Yüce Heyetinizi hürmet ve muhabbetle selamlıyorum efendim.

Değerli arkadaşlarım, tabii ki, şu müzakere ettiğimiz kanun teklifi, eskisine nazaran bir hayli mesafe almış bir teklif mahiyetindedir. Tabii, aza sormuşlar, nereye gidiyorsun" demişler "çoğun yanına" demiş. Tabii, yavaş yavaş, bir noktaya doğru beraber gideceğiz, bir kardeşler topluluğu içerisinde de, kavgasız, dövüşsüz, münakaşasız, çekişmesiz; ancak bu mesafe böyle katedilir.

Devlet güvenlik mahkemesinin kanunsuz, hatta uygunsuz... Bütün ilim alemi, özellikle Avrupa Strasbourg Mahkemesi, onun arkasından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve ilmi mahfiller, bu kuruluşun anormal bir kuruluş olduğunu, antidemokratik olduğunu ve bize yakışmadığını uzun uzun ifade ettiler. Bunun neticesi olarak, tazminat davaları geldi üzerimize.

Sayın Bakan ve ilgililer, bu kürsüden, açıkça ifade ettiler, dediler ki: "Israra devam ederseniz, bu tazminat davası öyle büyüyecek ki, Türkiye Cumhuriyetinin bütçesi dahi yetişmeyecek: onun için, bundan vazgeçin, yanlış yapıyoruz." Ana, komisyonda görüşülüp buraya getirilen neticeye bakıyoruz ki, dağ bir fare doğurdu; çok küçük bir değişiklik; ama, yarın, bıraktığımız yanlışlıklar ve pürüzler, karşımıza yeniden dikilecek; çünkü, tabii hâkim değil. Anayasada öngörülen "her vandaş, tabii hâkim huzurunda yargılanır." Tabii mahkeme de değil; mahkemelerin tabii olması esası vardır.

Eğer, askerî mahkemede yargılanıyorsa -ihtilali müteakip kurulan askerî mahkemeler gördük; savcılar askerî savcı, hâkimleri askerî hâkim- bunların kararlarına alıştık; çünkü, on senede bir, Türkiye'de ihtilaller oldu ve birçok insan yargılandı, asıldı, kesildi, büyük, ağır cezalar gördü. Bunları hürmetle karşıladık; çünkü, o askerî mahkemelerin kararlarını, bir askerî mahkeme kararı olarak karşıladık; ama, dünyanın hiçbir yerinde, değerli kardeşlerim, bir askerî mahkemenin yarısının sivil, yarısının asker olduğu hiç görülmemiştir; ama, bir sivil mahkemenin yarısının asker, yarısının sivil olduğunu gördük. Bunu, dünyaya da alıştıramadık, kendimiz de alışmadık. Onun için, biz diyoruz ki, ne yapıp yapıp, bunları, normal, tabii mecrasında görülen mahkemeler haline getirmek mecburiyetimiz vardır; aksi halde, sıkıntılarımızın devam edeceği gerçektir.

Arkadaşlarımız önergeler getirdiler ve bunu tamamen kaldırıp, bu pürützden kurtulalım dediler; çok yerinde ve haklı bir talepti; ama, reddettiniz. Ben diyorum ki, ne olursa olsun, sabırla, bunun müzakeresi devam etmeli. Geçen dönemlerde, uyum komisyonlarımız çalıştı. Yapılan değişiklik muvacehesinde, diğer kanunların Anayasaya uydurulması konusunda 19 kanun değiştirildi; ama, Siyasî Partiler Kanununu değiştirmeye gücümüz yetmedi, zaman da yetmedi. Ama, şimdi diyorum ki, bu uyum komisyonları çalışır da, netice itibarıyla daha da mesafe katedersek, daha iyi neticeler alacağımızı ümit ediyorum.

Bazen, ben, bu Meclisin mehabetine uygun olmayan fıkra ve sözler de söylüyorum, beni bağışlayın. Aklıma böyle bir fıkra geldi: Kızın birisine sormuşlar "yavrum, kocan çok çirkin" demişler, o da "merhamet edin, babamın evinde o da yoktu" demiş. Biz de, bayağı bir mesafe katettik; bundan sonra, daha iyi istikametlerde, daha iyi neticelere varacağımızı ümit ediyorum ve bu önergeyi kabul ederek, buna bir başlangıç yapmanızı istirham ediyorum ve bu vesileyle, Yüce Heyetinizi hürmetle selamlıyorum efendim. (FP, DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Oğuz.

Önergeye, Hükümet ve Komisyon katılmamıştır.

Önergeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Üçüncü ve son önergeyi okutuyorum:

İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin ve Arkadaşlarının Önergesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan 2 sıra sayılı kanun teklifinin 1 inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "devlet güvenlik mahkemeleri kurulu" ibaresi "devlet güvenlik

mahkemeleri kanunla kurulur" şeklinde değiştirilmiş ve birinci fıkraya "Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır" cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

"Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asil ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asil ve bir yedek üye ile cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve cumhuriyet savcıları arasından; cumhuriyet savcıları ise diğer cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler."

BAŞKAN - Sayın Komisyon, önergeye katılıyor musunuz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ERTUĞRUL YALÇINBAYIR (Bursa) - Katılmıyoruz Sayın Başkan.

BAŞKAN - Sayın Hükümet?..

ADALET BAKANI HİKMET SAMİ TÜRK (Trabzon) - Katılmıyoruz.

BAŞKAN - Önerge sahibi Sayın Mehmet Ali Şahin; buyurun efendim. (FP sıralarından alkışlar)

MEHMET ALİ ŞAHİN (İstanbul) - Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bu değişiklik önergemizle neyi amaçlıyoruz; teklife bir tek kelime ilave edilmesini istiyoruz "kanunla" kelimesini... Bunda büyük zaruret var. Şu bakımdan var: Anayasamızın 142 nci maddesi mahkemelerin nasıl kurulacağıyla ilgili genel bir düzenleme içermektedir. Aynen şöyledir: "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir." Bu, genel prensiptir; ancak, devlet güvenlik mahkemeleri, kanunla kurulan bir mahkeme değildir, Anayasayla kurulmuş olan bir mahkemedir. Dolayısıyla, arka arkaya gelen iki madde arasında bir çelişki vardır, bir uyumsuzluk vardır. Nitekim, 143 üncü maddenin altıncı fıkrası "devlet güvenlik mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri... kanunda gösterilir" diyor; yani, kuruluşunu kanunla düşünmemiş. Bu, genel bir çelişkidir, bunu mutlaka düzeltmemiz gerekir. Birinci sebepimiz, böyle bir değişiklik önergesinin birinci sebebi budur ve 1961 Anayasasının 136 nci maddesiyle devlet güvenlik mahkemeleri ülkemize gelmiştir. 136 nci maddesini dikkatlice incelediğimizde son fıkrasında, devlet güvenlik mahkemelerinin, biraz önce okuduğum genel prensibe uygun olarak, kanunla kurulacağı düzenlenmiştir. Demek ki, 1961 Anayasası, 1982 Anayasasından daha demokratik bir anayasadır; buradan bu çıkıyor. Şimdi, bunu düzeltelim işte, tam fırsat. "Kanunla" kelimesini koymak bu çelişkiyi ortadan kaldıracaktır ve bize başka bir avantaj daha getirecektir. O nedir; ileride, devlet güvenlik mahkemelerini tamamen kaldırma noktasında bir ittifak meydana geldiğinde, bir uyum meydana geldiğinde, bir konsensüs oluştuğunda, kaldırma noktasında şu Parlamento'ya büyük bir imkân sağlayacaktır. Anayasa değişikliğini yapmadan, devlet güvenlik mahkemeleri kuruluş kanununu ortadan kaldırarak, devlet güvenlik mahkemelerini kaldırmak mümkün hale gelecektir.

Bir misal vermek istiyorum: Anayasamızın 28 inci maddesinde "Basın hürriyeti" başlıklı bir düzenleme vardır, şöyle der: "Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz." Bu maddeye göre, 1983 yılında bir kanun çıkmıştır, 2932 sayılı Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun. Anavatan Partili arkadaşlarımız gayet iyi hatırlayacaklardır, rahmetli Özal bir yurtdışı seyahatine çıkarken, havaalanında şöyle bir açıklama yaptılar: "Bundan sonra dil yasağını kaldırıyoruz." Bu kanunu kaldırdılar, 2932 sayılı Kanunu. Eğer, Anayasanın 28 inci maddesinde "kanunla" kelimesi olmasaydı, Terörle Mücadele Kanununun 23 üncü maddesiyle, 1991

yılında bu kanunu ortadan kaldırmak mümkün olmayacaktır. "Kanunla" kelimesi iktidara ve Parlamenteoya böyle bir imkân tanıdı.

Şimdi, bu önergeyle diyoruz ki, ileride devlet güvenlik mahkemelerini kaldırma noktasında bir ittifak zuhur ettiğinde, gelin, uğraşmayalım, "kanunla" kelimesini koyalım -tıpkı, demin verdiğim misalde olduğu gibi- bunu kolaylıkla Parlamentodan geçirelim. Bu amaçla verilmiş olan bir önerge'dir.

Bizim bütün bu önerilerimizin bir tek amacı vardır: Ülkemizde demokrasinin sınırlarını daha da genişletelim, ülkemiz, çağdaş hukukun gerisinde kalmasin, insan haklarını dar kalıplardan kurtaralım ve tamamen sivil bir toplum haline gelelim. Bütün bu amaçlarla bu önerge'leri verdik, çabamız budur.

Takdirlerinize arz ediyor, teşekkür ediyorum efendim. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz Sayın Mehmet Ali Şahin'e.

Komisyon ve Hükümetin katılmadığı önergeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddenin gizli oylamasına geçiyoruz.

Gizli oylamaya, Adana İlinden, ad okumak suretiyle başlıyoruz.

(Oyların toplanmasına başlandı)

Ali Uzunırmak...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Yüksel Yalova, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan'a vekâleten de oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Bekir Aksoy...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Abdulhaluk Mehmet Çay, Ulaştırma Bakanı Enis Öküz'e vekâleten de oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Akif Serin...

BAŞKAN – Kültür Bakanı Sayın İstemihan Talay'a vekâleten, Orman Bakanımız Sayın Nami Çağan oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Zeki Ünal...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Fikret Ünlü'ye vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Şükrü Sina Gürel oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Kemal Albayrak...

BAŞKAN – Sağlık Bakanı Sayın Osman Durmuş'a vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Ramazan Mirzaoğlu oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

İsmail Cem...

BAŞKAN – Millî Savunma Bakanı Sayın Sabahattin Çakmakoglu'na vekâleten, Sağlık Bakanı Sayın Osman Durmuş oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Kadir Bozkurt...

BAŞKAN – Millî Eğitim Bakanı Sayın Metin Bostancıoğlu'na vekâleten, Çevre Bakanı Sayın Fevzi Aytekin oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Mesut Türker...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Şuayip Üşenmez'e vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Sadî Somuncuoğlu oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

İsmail Hakkı Cerrahoğlu...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Hasan Gemici'ye vekâleten, Devlet Bakanı Sayın Hikmet Uluğbay oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

BAŞKAN – Oyunu kullanmayan sayın üye var mı? Yok.

Oylama işlemi sona ermiştir.

Kupalar kaldırılınsın.

(Oyların ayırımına başlandı)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, 1 inci maddenin oy ayırımı devam ederken, 2 nci maddenin sonucunun etkilenmesi söz konusu olmadığı için, 2 nci maddenin görüşmelerine başlıyoruz.

2 nci maddeyi okutuyorum:

MADDE 2. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

BAŞKAN – Madde üzerinde, Fazilet Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Sayın Mehmet Ali Şahin söz istemiştir.

Buyurun Sayın Şahin.

MEHMET ALİ ŞAHİN (İstanbul) – Vazgeçtim Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın Şahin vazgeçmiş ve gruplar adına başka söz istemi yok.

Şahsi adına, Sayın Cevat Ayhan söz isteminde bulundu.

Sayın Cevat Ayhan?.. Yok.

Başka söz isteminde bulunan olmadığı için, maddeyi gizli oylamaya sunacağım.

2 nci maddenin gizli oylamasına Adana İlinden başlıyoruz.

(Oyların toplanmasına başlandı)

Kürşat Eser...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Sadî Somuncuoğlu, Devlet Bakanı Sayın Şuayip Üşenmez'e vekâleten oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi.)

Hikmet Uluğbay...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Hikmet Uluğbay, Devlet Bakanı Sayın Hasan Gemici'ye vekâleten oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Vahit Kayıncı...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Abdulhaluk Mehmet Çay, Ulaştırma Bakanı Sayın Enis Ök-süz'e vekâleten de oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Akif Serin...

BAŞKAN – Kültür Bakanı Sayın İstemihan Talay'a vekâleten, Orman Bakanı Sayın Nami Ça-ğan oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Kemal Albayrak...

BAŞKAN – Devlet Bakanı Sayın Ramazan Mirzaoğlu, Sağlık Bakanı Sayın Osman Dur-muş'un yerine vekâleten oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Osman Fevzi Zihnioğlu...

BAŞKAN – Tarım ve Köyişleri Bakanı Hüsnü Yusuf Gökalp, Millî Savunma Bakanı Sabahat-tin Çakmakoğlu'na vekâleten oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Takiddin Yarayan...

BAŞKAN – Çevre Bakanı Sayın Fevzi Aytekin, Millî Eğitim Bakanı Sayın Metin Bostancı-oğlu'na vekâleten oy kullanacaktır.

(Oyların toplanmasına devam edildi)

Ömer Üstümkol...

BAŞKAN – Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan Tanrıku'na vekâleten, Bayındırlık ve İskân Bakanı Koray Aydın oy kullanacaktır.

Devlet Bakanı Fikret Ünlü'ye vekâleten, Dışişleri Bakanı İsmail Cem oy kullanacaktır.

Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel'e vekâleten, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hasan Hüsamettin Özkan oy kullanacaktır.

Genel Kurulda hazır bulunup da oyunu kullanmayan milletvekili arkadaşımız var mı? Yok.

Oylama işlemi sona ermiştir.

Oy kutusu kaldırılınsın.

(Oyların ayırımına başlandı)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Anayasamızın 143 üncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin 1 inci maddesinin gizli oylamasının sonucunu açıklıyorum:

Kullanılan oy sayısı	:	454
Kabul	:	358
Ret	:	81
Çekimser	:	12
Boş	:	2
Geçersiz	:	1

(Oyların ayırımına devam edildi)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Anayasanın 143 üncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin 2 nci maddesinin gizli oylamasının sonucunu açıklıyorum:

Kullanılan oy sayısı	:	437
Kabul	:	359
Ret	:	68
Çekimser	:	7
Boş	:	2
Geçersiz	:	1

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin birinci görüşmeleri tamamlanmıştır. İkinci görüşmeye en az 48 saat geçtikten sonra başlanabilecektir.

Sayın milletvekilleri, gündemde bulunan kanun tasarı ve tekliflerini sırasıyla görüşmek üzere, 16 Haziran 1999 Çarşamba günü, alınan karar gereğince, saat 14.00'te toplanmak üzere, birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 23.55

VII. – SORULAR VE CEVAPLAR

A) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. – Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun bazı maddelerinin uygulanmasına ilişkin sorusu ve Maliye Bakanı Sümer Oral'ın yazılı cevabı (7/16)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması, belge düzeninin yerleştirilmesi ve vergilemede gerçek kazancın ele alınmasını sağlama amacıyla 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 46, 47 ve 48 inci maddelerinde yasal düzenlemeler ve bunların uygulaması ile ilgili aşağıdaki soruların yazılı olarak Maliye Bakanından cevaplandırılmasını arz ederim. 20.5.1999

Ertuğrul Yalçınbayır
Bursa

Sorular :

“Basit Usulde ticarî kazancın tespiti”, “Basit Usule tâbi olmanın genel şartları” ve “Basit Usule tabi olmanın özel şartları” yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle ilgili olarak:

1. Basit usulde vergilendirilen mükelleflerin bağlı oldukları Meslek Odalarının bünyelerinde vergi ve muhasebe büroları oluşturma görevi, Meslek Odalarıca ne ölçüde yerine getirilmiştir?

Bu bürolar vasıtasıyla mükellefin ne kadarına hizmet verilmiştir?

2. Bu bürolarda yeterli sayı ve nitelikte eleman çalıştırılmakta mıdır? Kanunun koyduğu mecburiyete uymayan odalar hakkında ne gibi işlemler yapılmıştır?

3. Vergi ve Muhasebe büroları adaptasyonu sağlayacak, 30 Haziran 1999 tarihine kadar geçecek sürede mükellefleri yeterince eğitip yönlendirebilecekler midir? Geçiş süresinde verimli çalışma olmadığı iddiasıyla sürenin 31.12.1999 tarihine kadar uzatılması taleplerine ne diyorsunuz?

4. Türkiye’de milyonun üzerinde esnaf ve sanatkârı doğrudan ve tüm toplumu dolaylı ilgilendiren Gelir Vergisi Kanununun 46, 47 ve 48 inci maddelerindeki değişikliklere ve uygulamaya Meslek Odaları ve büroları ile vergi mükellefleri hazır mıdır?

T.C.

Maliye Bakanlığı

15.6.1999

Gelirler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.07.0.GEL.0.44/4425-180/024040

Konu : Soru Önergisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığının 31.5.1999 tarihli ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/16-124/00678 sayılı yazıları.

Tarafından cevaplandırılmak üzere, Bursa Milletvekili Sayın Ertuğrul Yalçınbayır tarafından ilgi yazı eki 7/16-124 sayılı yazılı soru önergesinde belirtilen hususlarla ilgili Bakanlığımız cevabı aşağıda açıklanmıştır.

Bilindiği üzere, Türk Vergi Sisteminde 4369 sayılı Kanunla köklü değişiklikler yapılmıştır. Yapılan önemli değişikliklerden biri de “Basit Usulde Vergilendirme” esasına geçilmesidir. Buna göre; kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması, belge düzeninin yerleştirilmesi ve vergilendirmede gerçek kazancın esas alınmasının sağlanması amacıyla ticarî kazancın götürü usulde tespiti uygulaması kaldırılmıştır. Bu usul yerine belirli şartları taşıyan mükelleflerin ticarî kazançlarının basit usulde tespit edilmesi esası getirilmiştir.

1. Gelir Vergisi Kanununun 46 ncı maddesinin 3 üncü fıkrasında, "Basit usulde vergilendirilen mükellefler, faaliyetlerine ilişkin mal alış ve giderleri ile hâsılatlarını gösteren belgeleri ayrı ayrı dosyalarda saklamak zorundadırlar. Bu belgelerin kayıtları mükelleflerin bağlı oldukları meslek odalarının oluşturdukları bürolarda tutulur." hükmü yer almaktadır.

Konu ile ilgili düzenlemeler 6.12.1998 tarih ve 23545 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 215 Seri Nolu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde ve 21.12.1998 tarih ve 48838 sayılı genel yazımızda yapılmıştır.

Yapılan düzenlemelere göre, mükelleflerin meslek odaları bünyesinde kurulan bürolarda kayıtlarını tutturmaları zorunlu olmayıp isteğe bağlıdır. Başka bir ifade ile isteyen mükelleflerin kayıtlarını kendileri tutmaları mümkün bulunmaktadır.

Buna karşılık, mükellefler tercihlerini kayıtlarının meslek odalarında tutturulması yönünde de kullanabilirler.

2. Gelir Vergisi Kanununun 4369 sayılı Kanunla değişik 46 ncı maddesine göre, basit usule tâbi mükelleflerin kayıtlarının tutulacağı bürolarda 3568 sayılı Kanun gereğince yetki almış yeterli sayıda meslek mensubunun çalıştırılması zorunludur. Ancak bu uygulamanın bürolarda ücretli meslek mensubu çalıştırılmasının mümkün olmadığı durumlarda büroya bağlı olmayan meslek mensuplarının gözetiminde de yürütülmesine imkân sağlanmıştır. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu ile yapılan şifahi görüşmelerden, Türkiye genelinde basit usule tâbi mükelleflerin kayıtlarını tutan büroların tamamına yakın bölümünde meslek mensubunun bulunduğu veya işlemlerin bunların gözetiminde yürütüldüğü anlaşılmıştır.

3. Basit usulde vergilendirilen mükelleflerin yeni düzenlemeye intibak edebilmeleri ve gerekli hazırlıkları yapabilmeleri için 1.1.1999 tarihinden 30.6.1999 tarihine kadar belge vermedikleri günlük hâsılatları için gün sonunda tek bir fatura düzenleyebilecekleri 215 seri no.lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile uygun görülmüştür.

Belirlenen geçiş döneminin uzatılması hususunda Bakanlığımıza yapılan muhtelif müracaatlar değerlendirilmektedir.

4. Yapılan düzenleme ile götürü usulden basit usule geçen mükelleflere hiç bir ilave vergi yükü getirilmemiş ve 1999, 2000 ve 2001 yıllarında vergilendirilecek kazançlarına üst sınır konulmuştur. Buna göre, mükellefler alış-satış ve hâsılat tutarları ile elde ettikleri safi kazançları ne olursa olsun, en fazla intibak ettirildikleri derecelere göre belirlenen safi kazançlar üzerinden vergilendirileceklerdir. Ancak, beyan edilecek safi kazanç, götürü safi kazancın altında ise vergilendirilmede daha düşük tutarda olan beyan edilen safi kazanç esas alınacaktır. Bu hükümlerin amacı yapılan düzenlemelere tedrici geçişi sağlamaktır.

Basit usulde vergilendirilen 760 951 kayıtlı mükelleften çok büyük bir bölümü ilk üç aylık vergilendirme dönemine ait Katma Değer Vergisi Beyannamesini kanunî süresinde vermiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Sümer Oral
Maliye Bakanı

2. - *Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün, vatandaşlıktan çıkarılma işlemlerine ilişkin sorusu ve İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın yazılı cevabı (7/21)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun İçişleri Bakanı Sayın Cahit Bayar tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygı ile arz ve talep ederim.

Lütfü Esengün
Erzurum

Soru :

İstanbul Milletvekili Sayın Merve Kavakçı, Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Türk vatandaşlığından çıkarılmıştır. Bu konudaki işlemler süratle başlatılıp sonuçlandırılmıştır.

Binlerce vatandaşımız, vatandaşlıktan çıkmak için sıra beklerken ve bürokratik engeller aşılamazken Sayın M. Kavakçı'nın vatandaşlıktan apar topar çıkarılması dđstündürülcüdüür.

Bu durum karşısında;

1. Halen Türk vatandaşlığından çıkmak üzere kaç kişi başvurmuştur, kaç Türk vatandaşı vatandaşlıktan çıkmak için sıra beklemektedir?

2. Türk vatandaşlığından çıkma işlemleri ortalama kaç ay veya yılda sonuçlandırılmaktadır?

3. Sayın Merve Kavakçı'nın vatandaşlıktan çıkarılmasına esas teşkil eden belgenin mahiyeti nedir, nereden temin edilmiştir, hukukî geçerliliği nedir?

4. Sayın İçişleri Bakanı, Anayasanın 114 üncü maddesi gereğince atanmış ve tarafsız olması gereken bir kişidir. Bu işlemlerin hukuka aykırı olarak alelacele tanzimi ve Sayın Bakan tarafından da imzalanması, tarafsızlıkla ne derece bağdaşmaktadır. Seçimle değil atama ile gelinen bu bakanlık makamında böyle yanlış ve haksız işlemlere tevessül etmek nasıl açıklanabilir?

T.C.

İçişleri Bakanlığı

14.6.1999

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B050NÜV0080003.226/8557

Konu : Yazılı soru önergesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : TBMM Başkanlığının 1.6.1999 günlü ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/21-140/780 sayılı yazısı.

Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün tarafından TBMM Başkanlığına sunulan ve tarafımdan cevaplandırılması istenilen yazılı soru önergesi incelendi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66 ncı maddesinin "Vatandaşlık, Kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak Kanunda belirtilen hallerde kaybedilir" hükmü ile Türk vatandaşlığının kazanılmasını ve kaybedilmesini hem kanunî teminata bağlamış ve hem de yargı denetimine açık tutmuştur.

Türk Vatandaşlığı Hukukunda temel kaynak olan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 25/a maddesi "izin almaksızın kendi istekleriyle yabancı bir devlet vatandaşlığının kazanılmasını" "vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylem" olarak kabul ve bu eylemi nedeniyle Türk vatandaşlığını "kaybetirne" yaptırımı öngörmektedir.

Merve Safa Kavakçı'nın; izin almaksızın ABD vatandaşlığını kendi isteğiyle kazandığının tespiti üzerine adigeçenin Türk vatandaşlığı Bakanlar Kurulu Kararı ile kaybettirilmiştir.

Türk vatandaşlığından çıkma izni; buldukları ülke vatandaşlığına geçmek isteyen vatandaşlarımıza 403 sayılı Kanunun 20 ncı maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu Kararı ile verilen izindir. 1998 yılında 97 416, 1999 yılı 10 Haziran tarihine kadar 20 954 kişiye çıkma izni verilmiştir, 9 300 dosya işlemde olup, başvurular en geç üç ay içerisinde sonuçlandırılmaktadır.

Arz ederim.

Sadettin Tantan
İçişleri Bakanı

3. - Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun uygulanmasına ilişkin sorusu ve İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın yazılı cevabı (7/7)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu uygulaması ile ilgili olarak aşağıdaki soruların İçişleri Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygılarımla arz ederim.

12.5.1999

Ertuğrul Yalçınbayır
Bursa

Sorular :

1. 403 sayılı yasanın Türk Vatandaşlığının Kaybı'nı düzenleyen ikinci bölümü içinde yer alan:

a) Son beş yıl içinde ve yıllara göre, evlenme suretiyle kaç Türk kadını Türk Vatandaşlığını kaybetmiştir?

b) Son beş yıl içinde ve yıllara göre, Bakanlar Kurulu izni suretiyle kaç kişi Türk Vatandaşlığını kaybetmiştir?

2. 403 sayılı Yasa ile düzenlenen vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler sebebiyle:

a) Son beş yıl içinde ve yıllara göre, kaç kişi hakkında Bakanlar Kurulunca Türk vatandaşlığını kaybetme kararı verilmiştir?

b) Son beş yıl içinde ve yıllara göre, kaç kişi hakkında Bakanlar Kurulunca vatandaşlıktan çıkarılma kararı verilmiştir?

c) Vatandaşlığı kaybetme veya vatandaşlıktan çıkarılma kararlarının dayanağı olan "Vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler" genellikle nelerdir?

3. Son beş yılda ve yıllara göre, seçme hakkı nedeniyle Türk Vatandaşlığını kaybedenlerin sayısı ne kadardır?

4. FP İstanbul Milletvekili Merve Şafa Kavakçı, FP Ankara Milletvekili Oya Akgöncü, DSP Adana Milletvekili Tayyibe Gülek, DSP İstanbul Milletvekili Ziya Aktaş, MHP Eskişehir Milletvekili Süleyman Sazak'ın ve başkaca milletvekillerinin Türk vatandaşlıklarının yanısıra bir başka ülke vatandaşı da oldukları iddiası basın yayın organlarında yer almaktadır. 21 inci Dönemde veya bundan önceki dönemlerde TBMM'de ve Yerel Yönetim Birimlerinde Türk Vatandaşlığından çıkmadan Türk Vatandaşlığı ile birlikte başka ülke vatandaşlığına da sahip olmak suretiyle seçilenler var mıdır? Bunlar kimlerdir?

5. 403 sayılı yasanın 22/3 maddesinde "Başka bir Devlet Vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiye de Bakanlar Kurulunca tespit edilen esaslara uygun olarak İçişleri Bakanlığınca izin belgesi verilebilir" denilmektedir. Bu düzenleme ile kişiye sahip olduğu vatandaşlık yanında yabancı bir vatandaşlığın da kazanılmasına izin verilmektedir.

Maddede yazılı "... Bakanlar Kurulunca tespit edilen esaslar" nelerdir? Bu esaslar ne zaman konulmuştur, değişiklik tarihleriyle belirtir misiniz?

6. Türk vatandaşlarından kaç kişi çifte veya çok vatandaşlığa sahiptir? Bunlardan kaç Türkiye'de, kaç yabancı ülkede seçilmişler arasındadır? Anılan kişilerin isim listeleri var mıdır?

7. Yüksek Seçim Kurulunca bugüne kadar kaç kişi hakkında "Türk Vatandaşı olma" nedeniyle seçilme yeterliğine sahip olmadığından seçilmişliğinin iptaline veya başvurusunun reddine karar verilmiştir? Bunların isimleri nelerdir?

T.C.

İçişleri Bakanlığı

14.6.1999

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B050NÜV0080003.226/8558

Konu : Yazılı soru önergesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : TBMM Başkanlığının 31.5.1999 günlü ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-177 sayılı yazısı.

Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır tarafından TBMM Başkanlığına sunulan ve tarafımdan cevaplandırılması istenilen yazılı soru önergesine cevap teşkil edecek bilgiler aşağıya çıkarılmıştır.

Türk Vatandaşlık Kanununda "vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler" ana başlığı altında 25 ve 26 ncı maddelerinde; belirli bazı durumlarda bulunan kişilerin, kendi istek ve başvurularına gerek olmaksızın Türk vatandaşlığından yoksun bırakabileceklerini belirtmektedir. Kanunun 25 inci maddesi "kaybettirme" ve 26 ncı maddesi de "çıkarma" başlığını taşımaktadır.

Vatandaşlığın kişinin iradesine bağlı olmaksızın kaybı, genellikle ilgilinin "vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemleri"nden kaynaklanmaktadır. Nitekim, Türk Vatandaşlık Kanununda bu eylemlere ilişkin yaptırım ya bir "kaybettirme" ya da "çıkarma" kararına dayandırılmıştır.

İzin olmaksızın Türk vatandaşlığına ek olarak kendi isteği ile başka ülke vatandaşlığını kazandığı tespit edilenler hakkında 403 sayılı Kanunun 25/a maddesi uyarınca Bakanlar Kurulunca "Türk vatandaşlığını kaybettirme" kararı alınmaktadır.

Türk Vatandaşlığı Kanununda "kaybettirme" nedenleri esas itibariyle birkaç ana grupta toplanmıştır. Bunlar "izin olmaksızın isteyerek yabancı devlet vatandaşlığını kazanmak" (md. 25/a), Türk devletinin çıkarlarına aykırı biçimde "yabancı bir devletin hizmetinde bulunmak" (md. 25/b, c), askerlik görevinin yerine getirilmemesi (md. 25/ç, d, e), vatana bağlılığın kanıtlanamaması (md. 25/f, h), Türk devletinin güvenliğini bozacak eylemlere girişmek (md. 25/g)'dir.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, yabancıyla evlenen Türk kadınının yurttaşlığı üzerinde bu evliliğin bir etkisinin olmamasını, kadının Türk vatandaşlığını muhafaza etmesini ilke olarak benimsemiştir. Evlendiği yabancı erkeğin ulusal yasası gereğince, evlenme nedeniyle kendiliğinden kocasının uyrukluğunu kazanan ve Türk yurttaşlığından ayrılma girişiminde bulunmayan kadının çift uyruklu olması karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu açısından yapılabilecek bir işlem bulunmamaktadır.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 22/3 maddesi; Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 32/2 maddesinde belirtilen usul ve esaslara uygun şekilde izin alan vatandaşlarımızı Türk vatandaşlığı yanında başka ülke vatandaşlığına sahip olabileme imkânını tanımıştır.

Türk vatandaşlığının kaybına ilişkin işlemlere ait istatistiki bilgiler ekte sunulmuştur.

Arz ederim.

Sadettin Tantan
İçişleri Bakanı

Türk vatandaşlığını kaybetme işlemleri:

Son beş yıl içinde Bakanlar Kurulu Kararı ile izin alarak Türk vatandaşlığından çıkan kişiler (403 STVK 20 md.)

1994	22 861
1995	33 051
1996	43 583
1997	51 183
1998	97 416
1999	20 954 (30.5.1999 tarihine kadar)

Bakanlar Kurulu Kararı ile Türk vatandaşlığı kaybettirilenler (403 STVK md.25)

1994	1 170
1995	1 805
1996	1 334
1997	601
1998	1 087
1999	1 537 (30 Mayıs'a kadar)

Son beş yıl içinde 403 sayılı Kanununun 26 ncı maddesi uyarınca çıkarma kararı alınmamıştır.

Son beş yılda seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kaybeden vatandaşımız yoktur.

4. - *Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın, Bursa-Yenişehir Havaalanı Projesine ilişkin sorusu ve Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz'ün yazılı cevabı (7/10)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Ulaştırma Bakanına yöneltilmesi hususunu arz ve talep ederim.

Ertuğrul Yalçınbayır
Bursa

Sorular :

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün projeleri arasında yer alan Bursa-Yenişehir Havaalanı inşaatı ile ilgili olarak:

1. Projenin 1998 yılı itibariyle fizikî ve nakdî gerçekleşme durumu nedir?
2. Projeye 1999 yılında ne harcanmıştır?
3. Proje 1999 sonunda bitirilecek midir?

T.C.

Ulaştırma Bakanlığı

11.6.1999

Araştırma, Planlama ve Koordinasyon

Kurulu Başkanlığı

Sayı : B.11.0.APK.0.10.01.21./EA/-642-13576

Konu : Bursa Milletvekili Sayın Ertuğrul Yalçınbayır'ın yazılı soru önergesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : TBMM Başkanlığının 31.5.1999 tarih ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/10-0096/00497 sayılı yazısı.

Bursa Milletvekili Sayın Ertuğrul Yalçınbayır'ın 7/10-96 sayılı yazılı soru önergesinin cevabı hazırlanarak ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Enis Öksüz
Ulaştırma Bakanı

Bursa Milletvekili Sayın Ertuğrul Yalçınbayır'ın 7/10-96 sayılı yazılı soru önergesi ve cevabı Sorular :

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün projeleri arasında yer alan Bursa-Yenişehir Havaalanı inşaatı ile ilgili olarak:

1. Projenin 1998 yılı itibariyle fizikî ve nakdî gerçekleşme durumu nedir?
2. Projeye 1999 yılında ne harcanmıştır?
3. Proje 1999 sonunda bitirilecek midir?

Cevaplar :

Bursa-Yenişehir Hava Alanı İnşaatı İşinin;

1. 1998 yılı sonu itibariyle nakdî gerçekleşmesi % 64, fizikî gerçekleşmesi % 78'dir.
2. 1999 yılı Mayıs sonu fiili harcaması 2 113 846 897 000 TL.'dir.

3. Yatırımın tamamının 2000 yılında hizmete verilmesi planlanmış olmakla birlikte, tamamlanan tesislerle hava alanının Eylül 1999'da sivil hava ulaşımına açılmasını teminen çalışmalar hızla sürdürülmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

GÜNDEMİ

15 İNCİ BİRLEŞİM

15 . 6 . 1999 SALI

Saat : 15.00

1

BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. – Cumhurbaşkanlığı tezkeresi
2. – Meclis araştırması önermeleri (10/1, 10/2, 10/3)

2

ÖZEL GÜNDEMDE YER ALACAK İŞLER

3

SEÇİM

1. – Komisyonlara Üye Seçimi

4

OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

5

MECLİS SORUŞTURMASI RAPORLARI

6

**GENEL GÖRÜŞME VE MECLİS ARAŞTIRMASI
YAPILMASINA DAİR ÖNGÖRÜŞMELER**

7

SÖZLÜ SORULAR

1. – Giresun Milletvekili Turhan Aıçelik'in, Giresun İlinin doğal afet bölgesi kapsamına alınıp alınmayacağına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/1)

8

**KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE
KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER**

1. – Bankalar Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/5) (S. Sayısı : 1)
(Dağıtma tarihi : 12.6.1999)

T.B.M.M.

(S. Sayısı : 2)

Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/9)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Devlet Güvenlik Mahkemelerini düzenleyen 143 üncü maddesinin değiştirilmesine ilişkin Kanun Teklifimiz gerekçesiyle birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini saygıyla arz ederiz.

<i>Bülent Ecevit</i> İstanbul Demokratik Sol Parti Genel Başkanı	<i>Devlet Bahçeli</i> Osmaniye Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı	<i>Mesut Yılmaz</i> Rize Anavatan Partisi Genel Başkanı
<i>İbrahim Yavuz Bildik</i> Adana	<i>Mehmet Ali Bilici</i> Adana	<i>Mehmet Metanet Çulhaoğlu</i> Adana
<i>Tayyibe Gülek</i> Adana	<i>Ali Halaman</i> Adana	<i>Adnan Fatin Özdemir</i> Adana
<i>Musa Öztürk</i> Adana	<i>Ali Tekin</i> Adana	<i>İsmet Vursavuş</i> Adana
<i>Recai Yıldırım</i> Adana	<i>Mahmut Bozkurt</i> Adıyaman	<i>Hasari Güler</i> Adıyaman
<i>Abdülkadir Akcan</i> Afyon	<i>Müjdat Kayayerli</i> Afyon	<i>Halil İbrahim Özsoy</i> Afyon
<i>Mehmet Telek</i> Afyon	<i>Gaffar Yakın</i> Afyon	<i>Yaşar Eryılmaz</i> Ağrı
<i>Nidai Seven</i> Ağrı	<i>Kiğrat Eser</i> Aksaray	<i>Sadi Somuncuoğlu</i> Aksaray
<i>Gönül Saray Alphan</i> Amasya	<i>Adnan Uçaş</i> Amasya	<i>Nejat Arseven</i> Ankara
<i>Mehmet Arslan</i> Ankara	<i>Koray Aydın</i> Ankara	<i>Oğuz Aygün</i> Ankara
<i>Melda Bayer</i> Ankara	<i>Şevkat Çetin</i> Ankara	<i>Sedat Çevik</i> Ankara

<i>Birkan Erdal</i> Ankara	<i>Uluç Gürkan</i> Ankara	<i>Ali Işıklar</i> Ankara
<i>H. Tayfun İçli</i> Ankara	<i>Abdurrahman Küçük</i> Ankara	<i>Hayrettin Özdemir</i> Ankara
<i>Esvet Özdoğdu</i> Ankara	<i>Yücel Seçkner</i> Ankara	<i>M. Zeki Sezer</i> Ankara
<i>Aydın Tümen</i> Ankara	<i>Hikmet Uluğbay</i> Ankara	<i>Şevket Bülent Yahnici</i> Ankara
<i>Cengiz Aydoğan</i> Antalya	<i>İbrahim Gürdal</i> Antalya	<i>Osman Müderrisoğlu</i> Antalya
<i>Ahmet Sancar Sayın</i> Antalya	<i>Metin Şahin</i> Antalya	<i>Tunca Toskay</i> Antalya
<i>Nesrin Ünal</i> Antalya	<i>Mustafa Vural</i> Antalya	<i>Faruk Demir</i> Ardahan
<i>Ergün Bayrak</i> Artvin	<i>Cengiz Altunkaya</i> Aydın	<i>Ertuğrul Kumcuoğlu</i> Aydın
<i>Bekir Ongun</i> Aydın	<i>Ali Uzunırmak</i> Aydın	<i>Yüksel Yalova</i> Aydın
<i>Aydın Gökmen</i> Balıkesir	<i>Numan Gültekin</i> Balıkesir	<i>Agah Oktay Güner</i> Balıkesir
<i>Hüseyin Kalkan</i> Balıkesir	<i>Tamer Kanber</i> Balıkesir	<i>M. Güven Karahan</i> Balıkesir
<i>Zeki Çakan</i> Bartın	<i>Cafer Tufan Yazıcıoğlu</i> Bartın	<i>Ataullah Hamidi</i> Batman
<i>Şaban Kardeş</i> Bayburt	<i>Hüseyin Arabacı</i> Bilecik	<i>Edip Safder Gaydalı</i> Bitlis
<i>İbrahim Halil Oral</i> Bitlis	<i>Avni Akyol</i> Bolu	<i>Mustafa Karşlıoğlu</i> Bolu
<i>Ersoy Özcan</i> Bolu	<i>Süleyman Coşkun</i> Burdur	<i>Hasan Macit</i> Burdur
<i>Ali Arabacı</i> Bursa	<i>Ali Rahmi Beyreli</i> Bursa	<i>Fahrettin Gülen</i> Bursa
<i>Hayati Korkmaz</i> Bursa	<i>Orhan Ocak</i> Bursa	<i>Burhan Orhan</i> Bursa
<i>Recep Önal</i> Bursa	<i>Kenan Sönmez</i> Bursa	<i>Orhan Şen</i> Bursa
<i>Turhan Tayan</i> Bursa	<i>Ertuğrul Yalçınbayır</i> Bursa	<i>Mustafa Cumhur Erslimer</i> Çanakkale
<i>Sadık Kırbaş</i> Çanakkale	<i>Sıtkı Turan</i> Çanakkale	<i>Hakkı Duran</i> Çankırı

<i>İrfan Keleş</i> Çankırı	<i>Abdulhaluk Mehmet Çay</i> Çorum	<i>Melek Denli Karaca</i> Çorum
<i>Vahit Kayırcı</i> Çorum	<i>Beyhan Aslan</i> Denizli	<i>Salih Erbeyin</i> Denizli
<i>Hasan Erçelesi</i> Denizli	<i>Ali Keskin</i> Denizli	<i>Mehmet Kocabatmaz</i> Denizli
<i>Nurettin Dilek</i> Diyarbakır	<i>Abdülbaki Erdoğmuş</i> Diyarbakır	<i>Sebğatullah Seydaoğlu</i> Diyarbakır
<i>Abdulsamet Turgut</i> Diyarbakır	<i>Evren Bulut</i> Edirne	<i>Ali Ahmet Ertürk</i> Edirne
<i>Mustafa İlimen</i> Edirne	<i>Şadan Şimşek</i> Edirne	<i>Mustafa Gül</i> Elazığ
<i>Mihrali Aksu</i> Erzincan	<i>Mücahit Himoğlu</i> Erzurum	<i>İsmail Köse</i> Erzurum
<i>Cezmi Polat</i> Erzurum	<i>Necati Albay</i> Eskişehir	<i>Mehmet Mail Büyükkerman</i> Eskişehir
<i>İbrahim Yaşar Dedelek</i> Eskişehir	<i>Mahmut Erdir</i> Eskişehir	<i>Süleyman Servet Sazak</i> Eskişehir
<i>Mehmet Ay</i> Gaziantep	<i>Ali İlksoy</i> Gaziantep	<i>Ali Özdemir</i> Gaziantep
<i>Mustafa Rüştü Taşar</i> Gaziantep	<i>Mehmet Hanifi Tiryaki</i> Gaziantep	<i>Mustafa Yılmaz</i> Gaziantep
<i>Hasan Akgün</i> Giresun	<i>Burhan Kara</i> Giresun	<i>Mustafa Yaman</i> Giresun
<i>Bedri Yaşar</i> Gümüşhane	<i>Evlîya Parlak</i> Hakkâri	<i>Mecit Piruzbeyoğlu</i> Hakkâri
<i>Namık Kemal Atahan</i> Hatay	<i>Hakkı Oğuz Aykut</i> Hatay	<i>Süleyman Turan Çirkin</i> Hatay
<i>Ali Günay</i> Hatay	<i>Levent Mustukoğlu</i> Hatay	<i>Mehmet Şandır</i> Hatay
<i>Mehmet Nuri Tarhan</i> Hatay	<i>Abbas Bozyel</i> Iğdır	<i>Osman Gazi Aksoy</i> Isparta
<i>Erkan Mumcu</i> Isparta	<i>Mustafa Zorlu</i> Isparta	<i>Ali Er</i> İçel
<i>Ali Güngör</i> İçel	<i>Yalçın Kaya</i> İçel	<i>Hidayet Kılınç</i> İçel
<i>Enis Öksüz</i> İçel	<i>Edip Özgenç</i> İçel	<i>Akif Serin</i> İçel
<i>Cahit Tekelioğlu</i> İçel	<i>Rüştü Kazım Yücelen</i> İçel	<i>Fadlı Ağaoğlu</i> İstanbul

<i>Bülent Akarcalı</i> İstanbul	<i>Ziya Aktaş</i> İstanbul	<i>Erol Al</i> İstanbul
<i>Ahat Andıcan</i> İstanbul	<i>Aydın Ayaydın</i> İstanbul	<i>İsmail Aydınlı</i> İstanbul
<i>Şamil Ayrım</i> İstanbul	<i>Rıdvan Budak</i> İstanbul	<i>Nami Çağan</i> İstanbul
<i>Ahmet Çakar</i> İstanbul	<i>Perihan Yılmaz</i> İstanbul	<i>Mustafa Düz</i> İstanbul
<i>Yücel Erdener</i> İstanbul	<i>Bülent Ersin Gök</i> İstanbul	<i>Mehmet Gill</i> İstanbul
<i>Zafer Güler</i> İstanbul	<i>Ahmet Güzel</i> İstanbul	<i>Ediz Hun</i> İstanbul
<i>Mehmet Ali İrtemçelik</i> İstanbul	<i>Yılmaz Karakoyunlu</i> İstanbul	<i>Nazire Karakuş</i> İstanbul
<i>Cavit Kavak</i> İstanbul	<i>Osman Kılıç</i> İstanbul	<i>Emre Kocaoğlu</i> İstanbul
<i>M. Tahir Köse</i> İstanbul	<i>Aydın Menderes</i> İstanbul	<i>Hüseyin Mert</i> İstanbul
<i>Nesrin Nas</i> İstanbul	<i>Nazif Okumuş</i> İstanbul	<i>Esat Öz</i> İstanbul
<i>H. Hüsamettin Özkan</i> İstanbul	<i>Sühan Özkan</i> İstanbul	<i>Bozkurt Yaşar Öztürk</i> İstanbul
<i>Mehmet Pak</i> İstanbul	<i>Necdet Saruhan</i> İstanbul	<i>Sulhiye Serbest</i> İstanbul
<i>Bahri Sipahi</i> İstanbul	<i>Murat Sökmenoğlu</i> İstanbul	<i>Ahmet Tan</i> İstanbul
<i>Güneş Taner</i> İstanbul	<i>Sadettin Tantan</i> İstanbul	<i>Erdoğan Toprak</i> İstanbul
<i>Şadan Tuzcu</i> İstanbul	<i>Masun Türker</i> İstanbul	<i>Mustafa Verkaya</i> İstanbul
<i>Stileyman Yağız</i> İstanbul	<i>Cahit Savaş Yazıcı</i> İstanbul	<i>Güler Aslan</i> İzmir
<i>Saffet Başaran</i> İzmir	<i>Burhan Bıçakçoğlu</i> İzmir	<i>B. Suat Çağlayan</i> İzmir
<i>İşin Çelebi</i> İzmir	<i>Mehmet Çümen</i> İzmir	<i>Salih Dayıoğlu</i> İzmir
<i>Şükrü Sina Gürel</i> İzmir	<i>Yusuf Kırkpınar</i> İzmir	<i>Hasan Metin</i> İzmir
<i>Atilla Mutman</i> İzmir	<i>Sümer Oral</i> İzmir	<i>Mehmet Özcan</i> İzmir

<i>Işlay Saygın</i> İzmir	<i>Rifat Serdaroğlu</i> İzmir	<i>Rahmi Sezgin</i> İzmir
<i>Suha Tanık</i> İzmir	<i>Ahmet Kenan Tanrıkulu</i> İzmir	<i>Hakan Tartan</i> İzmir
<i>Kemal Vatan</i> İzmir	<i>Oktay Vural</i> İzmir	<i>Ali Doğan</i> Kahramanmaraş
<i>Mehmet Kaya</i> Kahramanmaraş	<i>Edip Özbaş</i> Kahramanmaraş	<i>Nevzat Tamer</i> Kahramanmaraş
<i>Erol Karan</i> Karabük	<i>İlhami Yılmaz</i> Karabük	<i>Hasan Çalış</i> Karaman
<i>Fikret Ünlü</i> Karaman	<i>İlhan Aküzüm</i> Kars	<i>Arslan Aydar</i> Kars
<i>Çetin Bilgir</i> Kars	<i>Murat Başesgioğlu</i> Kastamonu	<i>M. Hadi Dilekçi</i> Kastamonu
<i>Mehmet Serdaroğlu</i> Kastamonu	<i>İsmail Cem</i> Kayseri	<i>Sabahattin Çakmakoğlu</i> Kayseri
<i>Hasan Basri Üstünbaş</i> Kayseri	<i>Sadık Yakut</i> Kayseri	<i>Osman Durmuş</i> Kırıkkale
<i>Nihat Gökbulut</i> Kırıkkale	<i>Nural Karagöz</i> Kırklareli	<i>Cemal Özbilen</i> Kırklareli
<i>Necdet Tekin</i> Kırklareli	<i>Mustafa Haykır</i> Kırşehir	<i>Ramazan Mirzaoğlu</i> Kırşehir
<i>Fikret Tecer</i> Kırşehir	<i>Mehmet Nacar</i> Kilis	<i>Ahmet Arkan</i> Kocaeli
<i>Halil Çalık</i> Kocaeli	<i>Cumali Durmuş</i> Kocaeli	<i>Sefer Ekşi</i> Kocaeli
<i>M. Turhan İmamoğlu</i> Kocaeli	<i>Kemal Köse</i> Kocaeli	<i>Faruk Bal</i> Konya
<i>Abdullah Turan Bilge</i> Konya	<i>Ali Gebeş</i> Konya	<i>Mustafa Sait Gönen</i> Konya
<i>Mehmet Emrhan Halıcı</i> Konya	<i>Ömer İzgi</i> Konya	<i>Hasan Kaya</i> Konya
<i>Mehmet Keçeciler</i> Konya	<i>Kadir Görmez</i> Kütahya	<i>Emin Karaa</i> Kütahya
<i>Seydi Karakuş</i> Kütahya	<i>Miraç Akdoğan</i> Malatya	<i>Basri Coşkun</i> Malatya
<i>Namık Hakan Durhan</i> Malatya	<i>Tevfik Alimet Özal</i> Malatya	<i>Hüseyin Akgüll</i> Manisa
<i>Mustafa Enöz</i> Manisa	<i>Ekrem Pakdemirli</i> Manisa	<i>Ali Serdengeçti</i> Manisa

<i>Süleyman Çelebi</i> Mardin	<i>Ömer Ertaş</i> Mardin	<i>Mustafa Kemal Tuğmaner</i> Mardin
<i>Tunay Diknen</i> Muğla	<i>Metin Ergun</i> Muğla	<i>Hasan Özyer</i> Muğla
<i>Nazif Topaloğlu</i> Muğla	<i>Fikret Uzunhasan</i> Muğla	<i>Erkan Kemaloğlu</i> Muş
<i>İsmail Çevik</i> Nevşehir	<i>Mükremin Taşkın</i> Nevşehir	<i>Eyüp Doğanlar</i> Niğde
<i>Mükerrem Levent</i> Niğde	<i>İhsan Çabuk</i> Ordu	<i>Cemal Enginyurt</i> Ordu
<i>Sefer Koçak</i> Ordu	<i>Hasan Fehmi Konyalı</i> Ordu	<i>Şükrü Yüritir</i> Ordu
<i>Biröl Büyükköztürk</i> Osmaniye	<i>Mehmet Kundakçı</i> Osmaniye	<i>Ahmet Kabil</i> Rize
<i>Ş. Ramis Savaş</i> Sakarya	<i>Ersin Taranoğlu</i> Sakarya	<i>Osman Fevzi Zihnioğlu</i> Sakarya
<i>Yekta Açıköz</i> Samsun	<i>Ahmet Aydın</i> Samsun	<i>Tarık Cengiz</i> Samsun
<i>Mehmet Çakar</i> Samsun	<i>Vedat Çınaroğlu</i> Samsun	<i>Şenel Kapıcı</i> Samsun
<i>Nizamettin Sevgili</i> Siirt	<i>Metin Bostancıoğlu</i> Sinop	<i>Yaşar Topçu</i> Sinop
<i>Mehmet Ceylan</i> Sivas	<i>Hüsnü Yusuf Gökalt</i> Sivas	<i>M. Cengiz Güleş</i> Sivas
<i>Eyyüp Cenap Gülpınar</i> Şanlıurfa	<i>Mehmet Güneş</i> Şanlıurfa	<i>Mehmet Salih Yıldırım</i> Şırnak
<i>Fevzi Aytekin</i> Tekirdağ	<i>Bayram Fırat Dayanıklı</i> Tekirdağ	<i>Enis Süllün</i> Tekirdağ
<i>Ahmet Zamanlı</i> Tekirdağ	<i>Hasan Hüseyin Balak</i> Tokat	<i>Lütfi Ceylan</i> Tokat
<i>Reşat Doğru</i> Tokat	<i>Eyüp Aşık</i> Trabzon	<i>Ali Kemal Başaran</i> Trabzon
<i>Orhan Bıçakçioğlu</i> Trabzon	<i>Nail Çelebi</i> Trabzon	<i>Hikmet Sami Türek</i> Trabzon
<i>Bekir Gündoğan</i> Tunceli	<i>Hasan Özgöbek</i> Uşak	<i>Mehmet Yaşar Unal</i> Uşak
<i>Armağan Yılmaz</i> Uşak	<i>Mustafa Bayram</i> Van	<i>Ayhan Çevik</i> Van
<i>Kamran İnan</i> Van	<i>Yaşar Okuyan</i> Yalova	<i>Hasan Suna</i> Yalova

<i>Almet Erol Ersoy</i> Yozgat	<i>Lütfullah Kayalar</i> Yozgat	<i>Mesut Türker</i> Yozgat
<i>Şuayip Üşenmez</i> Yozgat	<i>Veysel Atasoy</i> Zonguldak	<i>Tahsin Boray Baycık</i> Zonguldak
<i>İsmail Hakkı Cerrahoğlu</i> Zonguldak	<i>Hasan Gemici</i> Zonguldak	<i>Ömer Üstüinkol</i> Zonguldak
<i>Hamdi Baktır</i> Kayseri		<i>Muzaffer Çakınaklı</i> Şanlıurfa

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Anayasanın 143 üncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifine katılıyor ve imza koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.6.1999

Emin Karaa
Kütahya

GEREKÇE

Bilindiği üzere, 1982 Anayasasının 143 üncü maddesinde, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliği ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması öngörülmüştür.

Anayasanın 143 üncü ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanununun 3, 4 ve 5 inci maddelerine göre, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde, bir başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunmaktadır. Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; bir asıl ve bir yedek üye, birinci sınıf askerî hâkimler arasından; Cumhuriyet savcıları ise diğer Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanmaktadır.

Ayrıca Anayasanın 143 üncü maddesinin son fıkrası hükümlerine göre, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yargı çevresine giren bölgelerde sıkıyönetim ilân edilmesi halinde bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilmektedir.

Ancak, gerek ulusal, gerek uluslararası hukukta kaydedilen gelişmeler ve değişimler karşısında, bu gelişme ve değişimlere koşut olarak Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yapısal oluşumunu yeniden düzenlemek amacıyla Anayasanın 143 üncü maddesinde değişiklik öngören bu Teklif verilmiştir.

Teklifte, Devlet Güvenlik Mahkemesi başkan, asıl ve yedek üyeleri ile Cumhuriyet başsavcıların birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından, Cumhuriyet savcılarından ise diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanmaları ve süresi bitenlerin de yeniden atanabilmeleri öngörülmektedir.

Ayrıca Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yapısal durumları değiştirildiği ve sadece adli yargı hâkimlerinden oluşturulduğu cihetle, sıkıyönetim ilânı halinde yalnızca adli yargı hâkimlerinden oluşan mahkemenin Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi haline dönüşmesi söz konusu olamayacağından maddenin son fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Ancak, sıkıyönetim ilânını gerektiren olaylar, genelde Devlet Güvenlik Mahkemesinin görev alanına giren bir kısım suçları da kapsadığı cihetle, sıkıyönetim veya savaş halinde Sıkıyönetim Askerî Mahkemeleri ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri arasında görev yönünde bir ihtilâf çıkmaması için, "Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır." şeklindeki bir cümlelerin maddenin birinci fıkrasına eklenmesi öngörülmektedir.

Anayasa Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa Komisyonu

Esas No. : 2/9

Karar No. : 2

14.6.1999

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlığınızca, 9.6.1999 tarihinde Esas Komisyon olarak Anayasa Komisyonuna gönderilen "Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmanîye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rîze Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi (2/9) "Komisyonumuzun 10.6.1999 tarihli ikinci toplantısında Adalet Bakanı Sayın Hikmet Sami Türk ve diğer yetkililerin katılımıyla görülmüştür.

Teklifle; Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, asıl ve yedek üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcılarının birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve cumhuriyet savcıları arasından, cumhuriyet savcılarının ise diğer cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl içinde atanmaları ve süresi bitenlerin de yeniden atanabilmeleri öngörülmekte; bir asıl ve bir yedek üyenin askerî hâkimler arasından seçileceğine dair hüküm kaldırılmaktadır. Teklifte, ayrıca; sıkıyönetim veya savaş halinde, sıkıyönetim Askerî Mahkemeleri ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri arasında görev yönünden ihtilaf çıkmaması için "Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır" cümlesi maddenin birinci fıkrasına eklenmektedir.

Anayasamızın 143 üncü maddesinin birinci fıkrasında "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur." hükmü yer almaktadır. Söz konusu bu maddenin değiştirilmesini öngören Teklifin, tüml üzerinde yapılan görüşmelerde;

Adalet Bakanı, Sayın Hikmet Sami Türk tarafından;

- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin 1961 Anayasasında 1973 yılında yapılan bir değişiklikle hukukumza girdiği, 1975 yılında Anayasa Mahkemesinin biçim yönünden Devlet Güvenlik Mahkemelerini kuran yasayı iptal ettiği; Bu mahkemeler olmaksızın geçen bir dönemin ardından 1982 Anayasasında yeniden yer aldığı,

- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin 1982 Anayasasında uzmanlık mahkemesi olarak öngörüldüğünü gerekçeden anlaşıldığı,

- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin ilk derece mahkemesi olduğu ve temyiz merciinin Yargıtay olduğu ve bu nedenle askerî mahkeme olmadığı,

- Türkiye'nin, kısaca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ilk kabul eden ülkelerden biri olduğu bunun yanısıra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisinin bağlayıcı olarak kabul ettiği ve bunun sonucu hukukumuzun bir parçası haline geldiği,

- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemeye taşınan davalarda Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bünyesinde yer alan Askerî Hâkimler nedeniyle şikayet ve eleştiri konusu olduğu, bu şekilde bağımsız ve tarafsız hâkim ilkesiyle bağdaşmadığı yönünde mahkeme kararları olduğu,

Belirtilmiştir.

Sayın Türk devamla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini korumak bakımından Devlet Güvenlik Mahkemelerini kurmasını kendi tercihi olduğunu belirttiğini ancak konunun kanunla kurulmuş mahkemelerde bağımsız ve adil yargılanma açısından tartışıldığını vurgulamışlardır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki askerî hâkim tiyelerin askerî disipline tâbi olma, ordudaki hiyerarşi nedeniyle halen orduya bağlı olup üstlerinden emir alma, atanmalarının idarî yetkililer ve ordu tarafından yapılması ve görev sürelerinin tartışılması itibariyle bağımsız ve tarafsız olmadıkları endişesi objektif olarak doğrulanmış sayılabileceği ve yargıtaydaki prosedürün bu endişeleri gidermeye yeterli olmadığı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında yer almıştır.

Sayın Bakan, sonuç olarak iç hukukumuzu kabul ettiğimiz uluslararası normlara uygun hale getirme ve 21 inci yüzyıla bu gelişmeleri ve değişimleri sağlayarak girmemizin zorunlu olduğunu, teklifle öngörülen değişikliğin bu yönde mütevazı ama gerekli ve isabetli bir adım olacağını belirtmişlerdir.

Teklifle öngörülen değişiklik lehindeki konuşmalarda;

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulduğundan bu yana tartışma konusu olduğu ve özellikle askerî tiyelerin atamaları nedeniyle eleştirildiğini,

– Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin sadece Türkiye değil, başka ülkelerle ilgili kararlarında da bu kriterleri objektif olarak koyduğu; ihmalin bu yorumları iç hukukunuza aksettirilmede ortaya çıktığı,

– Askerî hâkim ve savcılarının aslında bağımsız, tarafsız ve oldukça başarılı oldukları ancak imzamız olan uluslararası sözleşmelere uyum sağlama zorunluluğumuz nedeniyle Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yapısında bu değişikliğin zorunlu olduğu,

– Komisyondan ya da Divandan alınacak her kararın, Türkiye'de insan haklarının gelişmesine katkısının büyük olacağı ve Türkiye'deki mevcut sistemin aksak noktalarının ortaya çıkmasını sağlayacağı, Komisyon ve Divan kararları ile sözleşmenin ulusal düzeyde uygulanabilirliğinin hergün bir daha arttığı, sözleşmenin soyut kurallarını biraz daha somutlaştığı ifade edilmiştir. Bu gelişmenin saptanmasının, ancak Komisyon ve Divan içtihadının yakından izlenmesi ile mümkün olacağı, sözleşmeyi iç hukukta uygularken ve sözleşme kurallarının yorumunda daima Komisyon ve Divan içtihadlarını gözönünde bulundurmamak gereğine dikkat çekilmiştir.

Teklifle öngörülen değişikliğe karşı görüşlerde ise;

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin sıkıyönetim-savaş ve olağanüstü hal ilan edilen zemin ve zamanlarda görev yapması gerektiği,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin bünyesinde yer alan askerî hâkimlerin görevine son verilmesiyle sorunun çözümlenemeyeceği, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin hukuk sistemimizden tamamen çıkarılması gerektiği,

– Devlet Güvenlik Mahkemelerinin gerekçede yer aldığı gibi süratli işlemediği ve uzmanlık gerektirmediği, bu nedenle görev alanına giren konularda Ağır Ceza Mahkemelerinin görev yapabileceği,

– Sivil kişilerin askerî mahkemelerde yargılanmasının adil olmayacağı, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Anayasal devletin mahkemeleri olmadıkları ancak Anayasalı devletin mahkemeleri olabileceği, ihtisas mahkemeleri olmadıkları, diğer mahkemelerden daha süratli çalışmadıkları ve karma-olağan dışı sui generis bir mahkeme tipi olduğu belirtilmiştir.

- Teklif aleyhindeki görüşlere cevaben;

- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin özel nitelikte olduğu; tıpkı Ticaret Mahkemeleri, İş Mahkemeleri, Kadastro Mahkemelerinde olduğu gibi özel eğitim programı olmadığı ama ele aldıkları konular nedeniyle başkan ve üyelerinin birinci sınıfa ayrılan hâkim ve savcılar arasından seçildiği ve bunun da bir güvence olduğu,

- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin özel olarak korunan mahkemeler olduğu ve devamında görev alanı itibarıyla gereklilik olduğu,

- Yargı bağımsızlığının hâkimle özdeşleşmemesi gerektiği ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Devlet Güvenlik Mahkemelerinin varlığını değil sadece askeri üyelerini tartıştığı belirtilmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesinde Devlet Güvenlik Mahkemelerin Anayasal dayanağı olmadığı yönündeki eleştiri ve iddiaları bertaraf etmek üzere Anayasal zemine oturtulduğu,

- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunmasının Anayasada sıkça geçtiği ve Devlet Güvenlik Mahkemelerin de bu amaca yönelik olarak öngörüldüğünün,

Altı çizilmiştir.

Teklifin tümü üzerinde yapılan görüşmelerden sonra oy çokluğu ile maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

1 inci Madde üzerinde yapılan görüşmelerde Devlet Güvenlik Mahkemelerinin hukuk sistemimizden çıkarılması, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kanunla kurulması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulabileceği yönündeki öneriler tümü üzerinde belirtilen görüşlerden hareketle oy çokluğu ile reddedilmiştir.

Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yorumları dahil bağlayıcı yetkisini, kanunla kabul etmesinin, iç hukukunda bu doğrultuda değişiklikler yapmasını zorunlu kıldığı ve bu yansımının en kısa süre de gerçekleştirilmesi gereği bir kere daha ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmelerden; sonra teklifin birinci, ikinci maddeleri ile tümü oya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Raporumuz Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Başkanvekili
<i>Ertuğrul Yalçınbayır</i>	<i>N. Kemal Atahan</i>
Bursa	Hatay
Sözcü	Kâtip
<i>Ş. Bülent Yahnici</i>	<i>Sühan Özkan</i>
Ankara	İstanbul
Üye	Üye
<i>Ahmet İyimaya</i>	<i>M. Zeki Sezer</i>
Amaysa (Muhalefîm)	Ankara
Üye	Üye
<i>Salih Çelen</i>	<i>Şaban Kardeş</i>
Antalya (Muhalefet Şerhi ekleyeceğim)	Bayburt
Üye	Üye
<i>Ayvaz Gökdemir</i>	<i>Edip Özgenç</i>
Erzurum	İçel

Üye
Süleyman Arif Emre
İstanbul
(Muhalifim)
Üye
Osman Kılıç
İstanbul
Üye
Mehmet Ali Şahin
İstanbul
(Muhalefet Şerhim eklidir)
Üye
Mehmet Özcan
İzmir
Üye
Mehmet Sağlam
Kahramanmaraş

Üye
Cavit Kavak
İstanbul
Üye
Necdet Saruhan
İstanbul
Üye
Mustafa Verkaya
İstanbul
Üye
Mustafa Kamalak
Kahramanmaraş
(Muhalifim)
Üye
Sadık Yakut
Kayseri

Üye
Mehmet Kundakçı
Osmaniye

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Anayasanın 143 üncü maddesinde değişiklik öngören kanun teklifi hakkındaki muhalefet şerhimiz aşağıdadır.

Arz ederiz.

14.6.1999

Süleyman Arif Emre
İstanbul

Prof. Dr. Mustafa Kamalak
Kahramanmaraş

Mehmet Ali Şahin
İstanbul

MUHALEFET ŞERHİ

1. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş gerekçeleri ortadan kalkmıştır.

Bilindiği gibi Devlet Güvenlik Mahkemeleri için iki tane kuruluş gerekçesi gösteriliyordu. Bunlardan biri "hızlı karar verme" diğeri ise "uzman mahkeme" olma gerekçesi idi.

Onaltı yıllık uygulama Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki dosya yığını ve Devlet Güvenlik Mahkemesi hâkim ve savcıları için özel bir eğitim verilmesine gerek dahi görülmemesi bugün için bu iki gerekçenin de açık ve kesin olarak ortadan kalktığını, hatta hiçbir zaman mevcut olmadığını göstermektedir.

2. Devlet Güvenlik Mahkemeleri genel "mahkeme" anlayışına aykırıdır. Genel mahkemelerde özel yargılama yapılamaz. Halbuki Devlet Güvenlik Mahkemeleri özel yargılama yapmaktadır. Nitekim Anayasanın 143 üncü maddesiyle özel olarak kurulmuşlardır.

3. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, tabii hâkim ilkesine aykırı kuruluşlardır.

4. Anayasanın 143 üncü maddesinin değiştirilmesi, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Avrupa İnsan Hakları Divanına "mahkeme" olarak kabulüne yetmiyecektir. Çünkü Devlet Güvenlik Mah-

kemeleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 ncı maddesinde öngörülen “adil yargılama” hakkına uygun yargılama yapamamaktadır. Yine çünkü Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Ceza Muhakemeleri Kanunumuzun, genel mahkemeler için yürürlükten kaldırılmış olan, 1992 yılında mülga kılınmış, ölü maddelerine göre yargılama yapmaktadır.

5. Devlet Güvenlik Mahkemeleri “yargı birliği ilkesine” aykırıdır.

6. Devlet Güvenlik Mahkemelerine ihtiyaç yoktur. Çünkü Ağır Ceza Mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemelerine verilen görevleri rahatlıkla yapabilecek güç ve niteliktedir. Nitekim bütün bu vazifeleri 1983 yılına kadar da yapmıştır.

7. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Anayasamızın ruhuna aykırı kuruluşlardır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesinin itirazı üzerine (6.5.1975 tarihinde E. 1974/35, K. 1975/126 sayılı kararı ile 26.6.1973 tarih ve 1773 sayılı) eski Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanununu -esasa bile girmeden- biçim yönünden iptal etmiştir.

8. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, modern ülkelerdeki “çağdaş” gelişmelere aykırı kuruluşlardır. Çünkü modern ülkelerde sürekli olarak insan hakları genişmekte, bu sebeple de özel ve olağanüstü mahkemeler bir bir lağvedilmektedir.

Nitekim model olarak aldığımız Fransız Devlet Güvenlik Mahkemesi 1981 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

9. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kanun karşısında kişi eşitliğini ihlâl eden kuruluşlardır.

10. Türkiye’de “Devlet hakları” değil, “insan hakları” ihlâl edilmektedir.

Nitekim Avrupa İnsan Hakları Divanı ve bir kısım modern ülkeler, Türkiye’yi, devlet zaafiyetinden dolayı değil, fakat “insan hakları ihlâli” sebebiyle suçlamaktadır.

Bu münasebetle Türkiye’de öger özel bir mahkeme kurulacaksa bu Devlet Güvenlik Mahkemesi değil, “İnsan Hakları Mahkemesi” olmalıdır.

KARŞIOY GÖRÜŞÜ

Anayasamızın 143 üncü maddesine yönelik değişiklik teklifinin aynen kabulü yönünde oluşan komisyon raporuna aşağıdaki düşüncelerle katılmıyoruz :

1. Devlet Güvenlik Mahkemeleri sistemimize Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve arkadaşları ile Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve arkadaşları tarafından yapılan teklifle, 12 Mart ara rejimi döneminde girmiştir. Böyle bir hüküm, ne tarihî olarak, ne de merfî hukuk olarak hiçbir demokratik ülke anayasasında yer almamaktadır. “Çıkış garantisi” niteliğindeki bu hükümü anayasadan ayıklamak gerekir. (Dr. Yazıcı, Serap, Türkiye’de Askerî Mücadelelerin Anayasal etkileri, Ank. 1997 Shf. 33 ve Civ.)

2. Anayasamızın 143 üncü maddesinde tanımlanan suçlardan devlet korunmasının sağlanmasının yolu, yine Anayasamızın 142 ncı maddesi delaletiyle ve genel yetki içinde kimi genel mahkemeleri bu alanda görevlendirmektir. 1973, 1982 kurucu dönemlerinde gündeme gelmesine rağmen bu çözümün benimsenmemesi, demokratik anayasa mimarisindeki vizyon noksanlığımızı ifade etmektedir. Şartların zorunlu kıldığı Devlet Güvenlik Mahkemesi ihtiyacını ikâme yoluyla giderecek demokratik çözümler elbetteki mevcuttur.

3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının uyarlanması yönündeki kısmî değişiklik, özü itibarıyla doğrudur. Ancak bu teklif, noksan ve zamanlaması yanlış bir tekliftir :

a) Bir önemli davanın görülmesi sırasında yapılan bu teklif, tabii veya kanunî hâkim ilkesi yönünden sorunlar yaratacak niteliktedir. Vurgulayarak belirtelimki formasyon bakımından asker-si-

vil hâkim farkından bahsetmek mümkün değildir. Kararını uyarladığımız mahkeme, bu noktada bir "adil yargılanma" problemini gündeme getirebilecektir.

b) Türkiye, anayasal dönüşümleri, bir krizin, ara rejimin veya Avrupa sisteminin talepleri sonucunda gerçekleştirme kaderinden kurtulmalıdır. Uyarlanan kararın itiraz tarihinden bu yana geçen sürede susan kurucu iktidarın dava görülürken harekete geçirilmesini yerinde görmüyoruz. Değişiklik mützakerelerinin ve -gerçekleşirse- Anayasaya uyum yasasının alacağı muhtemel sürede davanın durdurulmasının yükünü parlamentoya yükleyen çözümün doğru olmadığını düşünülüyor.

4. Türkiye, Anayasası ile mutlaka bir alt mahkeme kuracak ise, bu, devletin de bizzat varlık sebebi olan insanın hakkına taalluk eden bir mahkeme olmalıdır; İnsan Hakları Mahkemesi (bkz. Komisyon tutanaklarında yer alan metin taslak denemesi)

5. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yürürlükten kaldırılması çözümü derdest dava dahil, intikal sorunlarını çözecek geçiş süresini ve yürürlüğü makul geleceğe sarkıtmayı bünyesinde taşımaktadır.

6. "Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır" cümlesinin "... Anayasa hükümleri..." biçiminde olması gereklidir. Çünkü salt "hükümler" kategorisi, hem Anayasa hükümlerini ve hem de yasa ile diğer hükümleri içerecek genişliktedir. Yasaları da saklılık kapsamına alan bir Anayasa hükmü, sıkıyönetim hukukundaki her türlü düzenlemeyi Anayasa seviyesine çıkaracaktır. Özgürlükler hukuku alanında sorun doğuracak bu açık alanı hiç olmaz ise Genel Kurul'da tashih etmeliyiz.

Ahmet İyimaya
Amasya

ANAYASA KOMİSYONU SAYIN BAŞKANLIĞINA

Değerli Amasya Milletvekilimiz Ahmet İyimaya'nun kaleme aldığı görüşlere ilaveten

Çoğunluğun kararı kabul edildiği takdirde, Devlet Güvenlik Mahkemeleri tarafından verilmiş ve fakat henüz kesinleşmemiş kararların sıhhati olumsuz etkileneceği gibi kesinleşmiş binlerce Devlet Güvenlik Mahkemesi kararına karşı iade-i muhakeme talebi yapılmasına ve tazminat davaları açılmasına dahi sebebiyet verilebilecektir. Bu şekilde Türk yargısının davalara boğulması söz konusu olabileceği gibi istenen amaca da ulaşamayacaktır.

Diğer taraftan mevzuatta başkaca değişiklikler yapılması gerekirken tek başına askerî hâkimlerin çekilmesi sakıncalar içermektedir. Bu nedenlerle de çoğunluk görüşüne muhalifim.

Salih Çelen
Antalya

DEMOKRATİK SOL PARTİ GENEL BAŞKANI İSTANBUL MİLLETVEKİLİ BÜLENT ECEVİT, MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ GENEL BAŞKANI OSMANİYE MİLLETVEKİLİ DEVLET BAHÇELİ İLE ANAVATAN PARTİSİ GENEL BAŞKANI RİZE MİLLETVEKİLİ MESUT YILMAZ VE 342 MİLLETVEKİLİNİN TEKLİFİ

ANAYASA KOMİSYONUNUN
KABUL ETTİĞİ METİN

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI-
NIN 143 ÜNCÜ MADDESİNİN
DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN
TEKLİFİ**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI-
NIN 143 ÜNCÜ MADDESİNİN
DEĞİŞTİRİLMESİNE DAİR KANUN
TEKLİFİ**

MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü maddesinin, birinci fıkrasına “Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.” cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 1. – Teklifin 1 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

“Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; Cumhuriyet savcıları ise, diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler.”

MADDE 2. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

MADDE 2. – Teklifin 2 inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

